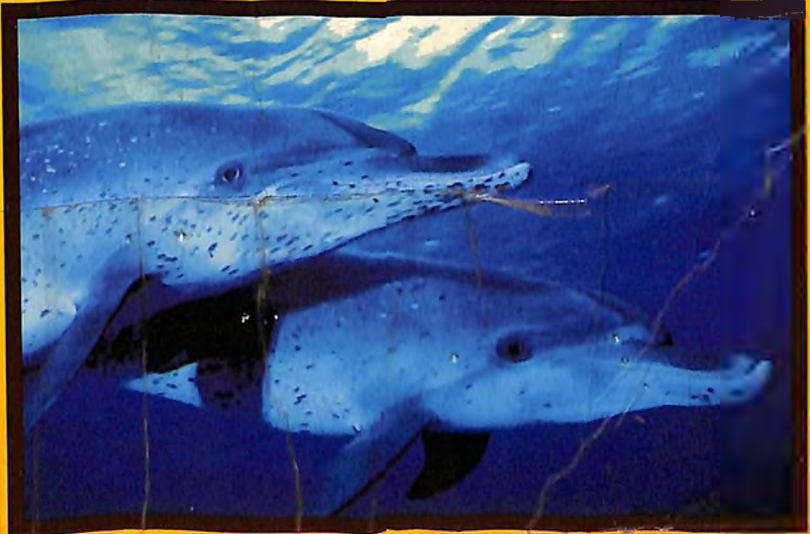

DOĞRU, GÜZEL VE ETKİLİ KONUŞMA SANATI (Sözlü Anlatım)

Yard.Doç.Dr. Ertuğrul YAMAN

2. Baskı

KUTUP YAYINLARI

Doğru, Güzel ve Etki
KONUŞMA SANATI

(SÖZLÜ ANLATIM)

2. Baskı

Yard. Doç. Dr. Ertuğrul YAMAN

Ankara - 2011

Gezi
kitapevi

© Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti.

© Bu kitabın bütün hakları Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Telif hakları yasası gereğince, herhangi bir bölümü ve resim, grafik veya şekil gibi çalışmalar yayıncısının yazılı izni alınmadan tekrarlanamaz, basılamaz, kopyası çıkarılamaz, fotokopisi alınamaz veya kopya anlamı taşıyabilecek hiçbir işlem yapılamaz.

Dizgi, Düzenleme: Gazi Kitabevi (A. Üstünda)

Baskı: Baran Ofset - 336 68 74

İkinci Baskı: 2001

ISBN: 975-7313-87-4

Bana güzel Türkçemizi öğreten anneme...

E. Yaman

"İnsanın süsü, yüz; yüzün süsü göz;
aklın süsü, dil; dilin süsü, sözdür."

Yusuf Hâs Hacib

"Gül sunan elde gül kokusu kalır."

"Cahil insan, ^{topadacı} davula benzer,
sesi çok çıkar; ama içi boştur."

Sâdi

"Yaşamanız için gerekli olan temeli,
sevinç ve neşe üzerine inşa etmelisiniz."

Alfred Adler

"Binlerce millik bir yol bile bir adımla başlar."

Alman atasözü

"Gönlü ve sözü bir olmayan kimsenin,
yüz dili bile olsa o, yine dilsiz sayılır."

Mevlânâ

"Bir yıl sonrasını düşünüyorsan eğer, bir tohum ek
On yıl sonrasını düşünüyorsan eğer, bir ağaç dik
Yüz yıl sonrasını düşünüyorsan eğer, halkı eğitmeye bak,
Bir tohum ekersen, bir kez ürün alırsın
Bir ağaç dikersen, on kez ürün alırsın.
Yüz kat olur bu ürün, eğitilirse halk,
Birisine balık verirken doyar bir kez,
Balık tutmasını öğretirsen, doyar herkes."

Çin atasözü

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Söz Başı	ix
Giriş	1

I. BÖLÜM KONUŞMA KAVRAMI

Konuşma Nedir?	7
Konuşma Bir İhtiyaç mıdır?	9
Konuşmayı Bozan Etkenler	11
İyi Bir Konuşmacının Nitelikleri	13
Konuşmanın Dört Temel Ögesi	17
Diksiyon Nedir?	20
Diksiyonun Amaçları	24
Diksiyonun Faydaları	25

II. BÖLÜM KONUŞMAYLA İLGİLİ TEMEL KAVRAM VE TERİMLER

Ses	29
Harf	30
Tiz Ses	30
Pes Ses	30
Ton	30
Tonlama (Entonasyon)	30
Sıklık	31
Tını	31
Durak	31
Vurgu	31

III. BÖLÜM TÜRKÇEDE SESLER VE ÖZELLİKLERİ

Türkçede Sesler	35
Ünlüler	35
Ünlü Uyumu	36
Ünsüzler	38
Ünsüz Uyumu	39
Hece Bilgisi	42
Türkçenin Ses Özellikleri	44
Türkçede Ses Olayları	48
Türkçenin Bazı Sesleriyle İlgili Özellikler	54
Söyleyişi Etkileyen Bazı İmlâ Kuralları	58

IV. BÖLÜM KONUŞMAYI GÜZEL VE ETKİLİ KILAN ÖGELER

A. SES ÖZELLİKLERİ	61
Solunum	61
Boğumlanma	62
Taban Ses Çalışması	64
Dil ve Dudak Tembelliği	64
Gereksiz Ses ve Kelimeler	68
B. ÜSLÛP ÖZELLİKLERİ	70
İçtenlik	70
Duruluk	71
Akıcılık	71
Özgünlük	72
Anlatım Biçimleri	73
Düşünceye Dayalı Anlatım	74
Sanatlı Anlatım	75
C. DIŞ ÖZELLİKLER	78
Beden Dilinin Doğru ve Etkili Kullanılması	78
Kılık Kıyafet ve Dış Görünüş	79
Duruş Şekilleri	79
Jest ve Mimikler	80

V. BÖLÜM TÜRKÇENİN ANLAM ZENGİNLİĞİ

Türkçede Anlam Türleri	87
Türkçede Anlam Değişimleri	92
Kelime Hazinesinin Zenginleştirilmesi	96
Kelime Türleri	98
İsimler	98
Sıfatlar	102
Zamirler	107
Zarflar	109
Edatlar	113
Ünlemler	114
Bağlaçlar	114
Fiiller	115
Anlatım Bozuklukları ve Dil Yanlılıkları	120
Basın Yayın Organlarında Yapılan Bazı Dil Yanlılıkları	144

VI. BÖLÜM KONUŞMANIN TEMELLERİ

Konuşma -Düşünce İlişkisi	149
Konuşma -Dinleme İlişkisi	151
Konuşma -Kişilik İlişkisi	153
Konuşma -Tartışma İlişkisi	155

VII. BÖLÜM KONUŞMA TÜRLERİ

A. HAZIRLIKSIZ KONUŞMALAR	157
B. HAZIRLIKLIL KONUŞMALAR (TOPLULUK KONUŞMALARI)	158
Hitabet	159
Sohbet	165
Münazara	172
Nutuk	174
Panel	177
Sempozyum	178
Konferans	179

Açık Oturum	183
Röportaj	185
Mülakat	188
Seminer	197
C. KARŞILIKLI KONUŞMALAR.....	198
Telefonla Konuşma	198
Söze Başlama	199
Hatır Sorma	200
Takdim	201
Özür Dileme	202
Teşekkür Etme	203
Kutlama	203

VIII. BÖLÜM
DOĞRU, GÜZEL VE ETKİLİ KONUŞABİLMEK
İÇİN ALTIN ÖĞÜTLER 185

IX. BÖLÜM
ÖRNEK METİNLER

Özlü Sözler	211
Şiirler	221
Şiir (Yunus Emre).....	223
Bayrak (Arif Nihat Asya).....	225
Cebeci İstasyonu ve... Sen (Yavuz Bülent Bakiler).....	227
Mihriban (Abdurrahim Karakoç)	230
Bu Yara Kapanmaz Vallaha (Dilek Sanrı).....	232
Düz Yazılar	235
✓ İnsan Nasıl Düşünürse Öyledir (James Allen).....	237
Yüreğe Sevgi Gerek (Osman Çeviksoy)	246
Yanlış Kullanılan Bazı Kelimeler (İlhan Geçer).....	253
Bir Sevda Masalı: Kafesteki Arslan (Ertuğrul Yaman)	257
Sevgilerin Mavisinde Yaşamak (Bahar Can).....	267
Rüyam (Mualla Bozkurt)	269
Ay'a Tutkun Gönül (Ayşe Kara).....	271
Şimdi Sırası mıydı ?(Emine Güntepe).....	273
Bir Musibet Bin Nasihatten Evlâdır (Ertuğrul Yaman)	275
KAYNAKLAR.....	281

İKİNCİ BASKI İÇİN SÖZ BAŞI

Hızla gelişen, değişen ve bir yandan da küçülen dünyamızda kişisel özellikler, her geçen gün daha da önem kazanmaktadır. Okumanın, yazmanın, bilgi edinmenin yanında, bireysel yetenekler öne çıkmaktadır. Dünyanın baş döndürücü bir iletişim çağını yaşadığı günümüzde, insanî ilişkiler, modern dünyanın üzerinde durduğu konuların başında gelmektedir. Gelişmiş ülkelerde "*toplum mühendisliği, insan mühendisliği ve kişisel gelişim*" alanları git-tikçe popülerlik kazanmaktadır.

Türkiye'de de son yıllarda, kişisel gelişim üzerinde yoğun bir şekilde durulduğunu sevinç ve memnuniyetle görmekteyiz. Ülkemizde insanlar, artık, genel başarılar yanında bireysel gelişmelere de önem vermektedirler. Bireysel mutluluğa ve toplumsal huzura katkıda bulunacak bu tür gayretler, bizi, memnun etmektedir.

Son yıllarda ülkemizde insanların diğer bireysel özellikler yanında, doğru, güzel ve etkili konuşmaya da önem verdikleri görülmektedir. Konuşmanın kişilik üzerindeki olumlu etkileri, toplumda kazandırdığı itibar ve karşımıza çıkardığı diğer imkânların farkına varılmaktadır. Güzel ve etkili konuşabilme özelliği, bireyleri diğer insanlara göre, farklı ve üstün kılmaktadır. Bu gerçekten hareketle, son zamanlarda bu alanda çok sayıda eser yayımlanmakta, kurslar düzenlenmektedir.

Bizim bu alana karşı ilgimiz, üniversite yıllarında Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencisi olarak ortaya çıkmıştı. Hocalarımızın etkili hitabeti, okuduğumuz güzel yazılar, bizi, bu alana yöneltmişti. Sonraları, üniversitede “*Konuşma Eğitimi*” adıyla doğrudan bu alanla ilgili dersler vermeye başlayınca, bu konuya daha değişik bir gözle bakmaya başladık. İlk olarak bu konuda önceden yazılmış olan kaynakları okuduk. Bu arada, okuttuğumuz derslerde ve DKD (Düşün, Konuş, Dinle) kurslarında verdiğimiz notlar da oluşmaya başladı.

Elinizdeki bu çalışmada, çoğunlukla, kendi belge ve bilgilerimiz ortaya konulmuştur. Eser hazırlanırken bir yandan da bu alanda yazılmış olan eserlerden yararlanılmıştır. Eserde kullanılan örneklerin bazıları, kaynakçada gösterilen eserlerden alınmıştır. Bu eser, yirmi yılın üzerinde bir üniversite tecrübesini de içermektedir. Elimizden gelen özeni göstermemize rağmen, eserde bazı eksikliklerin bulunması muhtemeldir. Eserin değişik yerlerine serpiştirilen güzel ve özlü sözlerin sahiplerinin adlarını altlarına yazmaya çalıştık. Ancak, bazı sözlerin kime ait olduğu konusunda tereddütlerimiz olduğundan herhangi bir isim yazamadık.

Eser hazırlanırken ikili bir amaç göz önünde bulundurulmuştur. Bir yandan üniversitelerin ilgili bölümlerinde okutulmakta olan “*Konuşma Eğitimi, Sözlü Anlatım*” gibi derslere kaynaklık edeceği düşünülürken diğer yandan da geniş halk kitlelerine ulaşmak hedeflenmiştir. Bu bakımdan uzun uzun dipnotlarla doldurmak yerine herkesin kolaylıkla anlayabileceği bir tarz esas alınmıştır.

Bu eseri hazırlarken göz önünde bulundurduğumuz hususlardan birisi de Türkçenin güzelliklerini ve inceliklerini vurgulamak suretiyle dilimizin güzel kullanılmasını sağlamaktır. Türkçe, dünyanın en güzel, en işlek ve en estetik dillerinden birisidir. Ancak, biz Türkçe konuşanlar, bunun farkına pek varamamışızdır. Bu gerçeği Gazi Mustafa Kemal Atatürk şu veciz sözleriyle ortaya koymuştur: “*Millî his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması, millî hissin inkişafında başlıca mües-sirdir. Türk dili, dillerin en zenginlerindendir; yeter ki bu dil şuurla işlensin. Ülkesini, yüksek istiklâlini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.*”

Kısa süre içerisinde ikinci baskısını yaptığımız bu eserimizin, güzel Türkçemizin doğru ve etkili kullanılmasına, daha güzel ve estetik eserlerin ortaya konmasına, milletimizin bireyleri arasındaki her türlü iletişimin daha medenî, daha verimli ve daha güzel olmasına katkı sağlamasını arzu ve ümit etmekteyiz. Bu duygularla eserimizle ilgili görüşlerini esirgemeyen değerli dostlarımız Doç. Dr. Murat ÖZBAY, Dr. Fahri TEMİZYÜREK ve Okt. Mehmet KÖSTEKÇİ'ye en derin şükranlarımı sunuyorum. Bu arada, eserin düzeltmelerine yardımcı olan sevgili öğrencimiz Sultan ASLAN'a ve basımda emeği geçenlere de teşekkür ediyorum.

Yard. Doç. Dr. Ertuğrul YAMAN
Ankara, Kasım 2001

G İ R İ Ő

✓ *“Kalpten çıkan söz kalbe gider
Ağızdan çıkan söz kulağı gider”*

İnsanlar, toplu hâlde yaşarlar ve birbirleriyle değişik yollarla iletişim kurarlar. İnsanlar arası bu iletişim hayatı bir zorunluluktur. İletişim, çoğu zaman kelimeler aracılığıyla “konuşma dili” sayesinde kurulur. Ne var ki, kelimeler iletişim için yetmemektedir. Bu durumda devreye “beden dili” girer. Gerçek bir iletişim için bu iki araç da genellikle yetersiz kalmaktadır. İletişimin temeli ve en sağlam yolu kanaatimizce “duygu dili”dir.

Gönülden gönle uzayıp giden incecik yollar vardır. Bir kez bu gönül yollarından birisine düştünüz mü o, sizi hiç saptırmadan hedefinize götürür. Hiçbir insan tek başına yaşayamaz. Dünya adı verilen bu yuvarlağın içinde herkes, kendi ekseninde seyahat ederken ister istemez başkalarının gönül yollarıyla kesişir. Bu karşılaşmalarda sürpriz olaylar, ilişkiler yaşanır. Hayat, bu tür kesişme ve karşılaşmalarla anlam kazanır.

“İnsan” adı verilen sosyal varlık, “konuşma” denilen o gül bahçesinde gezindikçe, insanlığını hatırlar ve bu keşfinden dolayı büyük bir haz duyar. Herhangi bir insanın bir başka insanla tatlı sohbetinden daha doyurucu ne vardır şu dünyada!

İnsanî özellikleri gelişmiş, uyumlu karakterler ve evrensel değerlere saygılı gönüller, bu gönül yollarında sürütüşmeden, kavga etmeden yürürler. Bunların semalarında farklı renkler, farklı şekiller, farklı kültürler, farklı düşünceler ve kanaatler yüzeysel görüntülerle ilgilidir. Esas olan, tavır ve davranışlarıyla önce insan olabilmektir.

Bu tür insanların derinliklerinde ise, her zaman sessiz bir canlılık, dengeli bir hareketlilik ve şiirsel bir bakış açısı vardır. Kendileriyle barışıktırlar; görünüşte huzur ve sükûna, en dalgahı denizlerin dipleri kadar uzakta yaşarlar. İlk bakışta köpüklü denizlere benzemeseler de derinliklerine inildikçe, uysallığı, hoşgörüyü, itimadı, kanaatkârlığı, sevgiyi, dostluğu, kardeşliği ve sağlam bir karakteri görebilirsiniz.

İletişim, dışa açılmak demektir. Zihnimizi, ruhumuzu ve kalbimizi dışa açmaktır. Karşılıklı açılma, anlayış ve birlikte öğrenmeye götürür. Bu durum, gönülden gönle incecik yollar açar. Kapanmak ise, şartlanmışlığı getirir. Ön yargı ve dogmatik düşünceler, iletişimi öldürür; ancak, bunları yenmenin yolu da yine iletişimden geçmektedir.

Karşındakilerle diyalog kuran bir insan, dikkatli davranır, onlara önem verir; onları ciddiye alır ve dinleyip anlamaya çalışır. İnsanların birbirlerini anlaması ise, mut-

luluk, huzur ve başarıyı doğurur. Sağlam bir iletişim kuranlar arasında anlayış, sevgi ve saygı coşkun ırmaklar gibi akar. Bu akış son derece dinamiktir; sürekli değişir ve gelişir.

İletişimin asıl amacı, her zaman anlaşma ve uzlaşmayı sağlamak da değildir. Önemli olan karşınızdaki insanları anlamaya çalışmak, onlara saygı göstermektir. İletişim, bir savaş veya bir spor karşılaşması değildir. Önemli olan galibiyet veya mağlubiyetten ziyade, birlikte konuşabilmeyi, birlikte paylaşılabilmeyi, birlikte keşfetmeyi ve birlikte öğrenebilmeyi başarabilmektir.

Bir iletişimin verimli olabilmesi için özellikle şu üç unsura dikkat edilmelidir:

1. İçtenlik: Konuşmaya ruh veren en önemli unsur, duygularınızın dışa yansımasıdır. Konuşma gönülde pişer, beyinde biçimlenir ve ağızdan dışarıya yansır. Bu sebeple, konuşmamızın iç dünyamızla olan ilgisi her türlü değer üzerinde. Parlak sözler, cilalı kelimeler, abartılı beden hareketleri yerine sözlerin içten gelmesi çok daha önemlidir. Çünkü, iletişim çoğu zaman kelimelerle sağlanır. Ne var ki kelimeler gerçek bir iletişim için asla yeterli değildir. Beden dili de bu anlamda çok önemli olmakla birlikte o da yetersiz kalmaktadır. İletişimin gerçek boyutu “*duygu dili*”nde gizlidir. Anlaşmanın gerçek zemini duygulardadır.

Her şey, sizin içten bir tavır sergilemenize bağlıdır. İletişimdeki tavrınız ve seçtiğiniz kelimeler, gönlünüzün en derin kıvrımlarından çıkıp geliyorsa, mutlaka karşınızdaki-

ki insan, sizden etkilenecektir. Bu noktada, iyi niyetli olmak son derece önemlidir. İyi niyet, içtenlik ve gayret, karşınızdaki en sert insanları dahi yumuşatır ve iletişim kapılarını sonuna kadar açar.

2. Alçakgönüllülük: İletişim, canlı ve hareketli bir sistemdir. Her an yeni bir duygu ve düşünce akımının etkisinde kalabiliriz. İletişimde beynin hızı, inanılmaz olabilmektedir. Dolayısıyla hata yapma riskimiz her an mevcuttur. Sağlam ve güvenilir bir iletişimin en kestirme yolu ise alçakgönüllü olmaktır. Alçakgönüllü bir insan, bildiklerini de bilmediklerini de rahatça ortaya koyar. Ön yargılı ve tepeden bakan bir tavır içinde olmadığından hata yapmış olsa bile, bunu düzeltebilecek imkân ve fırsatı bulabilir.

Asla unutmayalım ki başaklar olgunlaştıkça boyunlarını bükerler. Bilgili ve olgun insanlar, hiçbir konuda ön yargılı değildir. Böyle insanlar hiç kimseye tepeden bakmazlar. Her şeyden önce, insan olmaya önem verirler. İnsanın da her zaman hata yapabileceğini asla aklından çıkarmazlar. Yine, unutmayalım ki insanların düşüncelerini etkilemenin en sağlam yolu, onların duygu dünyalarına girebilmektir. Alçakgönüllü insanlar, duygu dünyasının yenilmez savaşçılarıdır.

3. Bilgi Edinme Arzusu: İletişim, bir amaç için kurulur. Hiçbir faaliyet amaçsız değildir. Herhangi bir iletişim ortamında bilgi edinmeyi ve öğrenmeyi amaçlayan bir insan, büyük bir çoğunlukla amacına ulaşır. Çünkü, öğrenme, bilgi edinme ve anlama merakı iletişimi güçlendirir.

Karşınızdaki insan, sizin merak ve ilgi duyduğunuzu hissederse, iletişim kendiliğinden arzu edilen bir düzene girer. Eğer, bunun tersi algılanırsa, iletişim kesintiye uğrar.

Bilgi, insanoglunun en büyük ihtiyaçlarından birisidir. Bilgisiz insan, hayatı tam anlamıyla kavrayamaz ve yaşayamaz. Dolayısıyla hayatın en önemli unsurları olan diğer insanlarla da gerçek iletişim kurmakta zorlanır.

İletişim, hem bilgilenme hem de bilgi aktarma anlamına geldiğinden hayatın devamı için bir ihtiyaçtır. Bugün için en sağlam en verimli iletişim biçimi, yüz yüze; yani, karşılıklı konuşma yöntemidir.

I. B Ö L Ü M

KONUŞMA KAVRAMI

KONUŞMA NEDİR?

*"Her insanın eğitim hayatında kazanması gereken
meziyet, ana dilini doğru ve güzel konuşmaktır."*

Charles Elliot

İnsanı diğer canlılardan ayıran düşünme, karşılaştırma yapabilme gibi özelliklerinin sesler yardımıyla dışa vurulmasına "konuşma" denir. Konuşma, insanoğluna yaratılışıyla birlikte bağışlanmış bir üstünlük özelliğidir. Ancak, bu yeteneğin ortaya çıkması için insan adı verilen canlının biyolojik olarak belli bir gelişme sürecini tamamlaması gerekir.

İnsanlığın gelişimiyle paralel olarak konuşma da gelişmiş ve hatta konuşmaya, anlaşmaya yardımcı olmak üzere birtakım yeni araçlara ihtiyaç duyulmuştur. Konuşmaya yardımcı bu unsurlar yazı, şekil, resim, jest ve mimiklerdir.

Konuşmanın temelinde sesler yatar. Bir anlamda konuşma duygu, düşünce ve hayallerin seslerle yansıtılmasıdır. Bunun sonucunda konuşmayı tamamlayan yazı, şekil, sembol, jest ve mimiklerin de konuşmaya yardımcı olduğu bilinmektedir.

Konuşmak, yalnızca ses çıkarma özelliğine sahip olmak değildir. Konuşma eyleminin gerçekleşebilmesi için konuşan, dinleyen ve sözü edilenin aynı seslere aynı anlamları yüklemiş olması gerekir.

Konuşma, vücudumuzdaki birtakım organların işbirliği sonucunda gerçekleşen mucizevî bir işlemdir. Konuşma işleminde dudaklar, dişler, damak, dil, ağız, gırtlak, ses telleri, nefes borusu, akciğerler ve beyin görev almaktadır.

Konuşma işleminde biz insanların rolü, yalnızca akciğerlerdeki havayı ses tellerine ulaştırmaktır. Burada seslerin oluşumu başlı başına bir inceleme konusudur. Seslerin bir araya gelerek kelimeler ve kelime grupları oluşturması ise, insan beyninin mükemmelliğini göstermektedir. Bu arada insanın hayatını sürdürebilmesi için gerekli olan oksijenin nefesle akciğerlere alınması ve vücuda yaramayan karbondioksitin vücuttan çıkarken ses çıkarmak gibi ikinci bir görevi üstlenmesi de dikkate değerdir.

KONUŞMA BİR İHTİYAÇ MIDIR?

“Konuş, kim olduğunu söyleyeyim”
Sokrates

- * Konuşma insan olmanın bir gereğidir: Konuşma, insanın diğer canlılara nispetle bir ayrıcalık ve üstünlük belgesidir. Aynı zamanda bu üstünlüğüne işaret eden, zorunlu kılan doğal bir ihtiyacdır. Daha kısa ifade edecek olursak, insan olduğumuz için konuşuruz. Konuştuğumuz için insanızdır.
- * Konuşma insanın biyolojik bir ihtiyacdır: Duygu, düşünce, hayal, üzüntü ve sevinçlerimizi en kısa ve en uygun dışa vurma yolumuz konuşmadır. Kazanılan bilgi ve deneyimlerin geçmişten bugüne taşınabilmesi için konuşmaya ihtiyaç vardır.
- * Öğrenmek için konuşmaya ihtiyaç vardır: İnsan olarak hayatımızda çok önemli bir yeri olan “öğrenme” işleminin gerçekleşebilmesi için konuşmaya ihtiyacımız vardır. Modern öğrenme sistemleri içerisinde “yüz yüze” öğretimin yerini alabilecek herhangi bir sistem henüz bulunamamıştır.
- * Öğretebilmek için de konuşmaya ihtiyaç vardır: Hayatın önemli parçalarından birisi olan öğretme işleminin gerçekleşebilmesi için de yine konuşma işlemine gerek duyulmaktadır.
- * Toplum içinde yaşayabilmek için yine konuşmaya ihtiyacımız vardır: Bir birey olarak toplum içinde yaşa-

yabilmek, diğer insanlarla iletişim kurabilmek; böylelikle toplum, millet, devlet vb. üst birliklerin oluşumunu sağlamak için de konuşmaya ve en önemlisi anlamaya ihtiyacımız vardır.

* Çevremizdekilerle doğru iletişim kurabilmenin, aramızdaki bağları güçlendirmenin -bazen de bozmanın- en kestirme yolu konuşmadır. İnsanlığı, uygarlığı ve bütün evreni geleceğe taşıyan duygu, düşünce ve hayaller, gerçekte, en kestirme, en verimli ve en anlaşılır biçimde konuşmayla ortaya konabilmektedir.

* İnsan, düşünen bir varlık olduğu için, düşünce ve duygularını konuşarak ifade eder. Bu ifade ediş biçiminin tek aracı ise dildir. Ana dilini iyi bilmek, iyi kullanmak, güzel konuşmanın da temelini oluşturur. Beynimizde ne kadar kavram ve bu kavramlara ilişkin "bilgi" varsa, söyleyeceklerimiz de o kadar çok olacak demektir. Bildiklerini ve düşündüklerini etkili bir şekilde ifade edebilmek, insana sayısız yararlar sağlar. Bilgi ve birikimlerinizi karşınızdakilere iletmede zorlanıyorsanız, o bilgilerinizi kullanamıyorsunuz demektir. Kullanılmayan bilgi ise, doğaldır ki bir işe yaramaz.

İYİ BİR KONUSMACININ NİTELİKLERİ

"Konuş ki seni göreyim"

Hannan

- * İyi bir konuşmacının her şeyden önce ana dili konusunda yeterli bilgi birikimine ve konuşmayla ilgili temel bilgilere sahip olması gerekir.
- * İyi bir konuşmacının seçtiği konuda geniş bir bilgi birikimine sahip olması ve bunu iyi kullanabilmesi gerekir.
- * İyi bir konuşmacı her şeyden önce mutlaka gözlem gücünü geliştirmiş olmalıdır.
- * İyi bir konuşmacı amacına uygun olarak mantıklı ve pratik düşünebilme yeteneğini geliştirmiş olmalıdır.
- * İyi bir konuşmacı kendi yeteneklerinin farkında olan, bunu değerlendirebilen ve gerektiğinde bu yeteneklerini sınırlandırabilmeyi beceren kişidir.
- * İyi bir konuşmacı karşısındaki topluluğu iyi gözlemleyen, topluluğa göre tavır ve üslup belirleyebilen kişidir.
- * İyi bir konuşmacı iletişimde kişiliğin önemini göz önünde bulunduran kişidir.
- * İyi bir konuşmacı herkesten önce kendini titiz bir şekilde eleştirebilmelidir.
- * İyi bir konuşmacı konuşmayla ilgili fiziksel öğeleri en verimli şekilde kullanabilmelidir.

- * İyi bir konuşmacının aynı zamanda aktif bir dinleyici olması gerekir.
- * İyi bir konuşmacı söylediklerine herkesten önce kendisi inanmış olmalıdır.
- * İyi bir konuşmacı olumlu bir havada konuşur ve yüzünden gülümsemeyi eksik etmez.
- * İyi bir konuşmacı kararında ve kıvamında konuşur. Önemli olan uzun uzun konuşmak değildir. Çünkü, sizin anlattıklarınızdan ziyade, dinleyenlerin sizi ne oranda duyduğu, dinlediği ve kabullendiği önemlidir.
- * İyi bir konuşmacı açık ve anlaşılır cümleler kurar.
- * İyi bir konuşmacı az ve öz konuşur.
- * İyi bir konuşmacı istenmediği müddetçe öğüt vermeye kalkmaz, düşünceleri sorulmadan onları kimseye aktarmaz.
- * İyi bir konuşmacı başkalarının arkasından konuşmaz.
- * İyi bir konuşmacı kendinden söz etmez, alçakgönüllü davranır.
- * İyi bir konuşmacı her türlü görüş ve düşünceyi hoşgörüyle karşılamalıdır.
- * İyi bir konuşmacı sesini gereğinden fazla yükseltmez, öfkelenmekten uzak durur.
- * İyi bir konuşmacı karşısındaki insanlara saygı duyanıdır. Bir kimse ne çok fazla övülmeli ne de küçük görülmemelidir.

- * İyi bir konuşmacı yeri geldikçe nezaket kelimelerini kullanmalıdır. "*Sen dili*" yerine "*siz dili*"yle hitap etmelidir.
- * Her bir kelimeyi kolaylıkla söyleyebilmelidir.
- * İyi bir konuşmacı, her hece ve kelimenin hakkını verebilmelidir.
- * Kullanılan kelimeler özenle seçilmelidir.
- * Ses tonu, monoton olmayan, canlı bir nitelik taşımalıdır.
- * Dinleyici, konuşan kişinin sesini kolaylıkla duyabilmelidir.
- * Konuşmacı ne zaman, ne söyleyeceğini iyi bilmelidir.
- * Topluluk karşısında korku ve heyecan duyuluyorsa, bunlar yenilmelidir.
- * Konuşma karşımızdaki insanları ilgilendirmelidir.
- * Konuşurken yeri geldikçe delil ve açıklamalara yer verilmelidir.
- * Konuşmacı kendinden fazla söz etmemelidir.
- * Başkalarının özel hayatıyla ilgili konular konuşulmamalıdır.
- * Dinleyicilere, kendilerine değer verildiği hissettirilmelidir.
- * Kırıcı, hakaret edici sözlerden kaçınılmalıdır.
- * Genellemelerden kaçınılmalıdır.

- * [Argo ifadeler kullanılmamalıdır.
- * Söylemek istenenler önceden belirlenmelidir.
- * Konuşma, bir plâna göre yapılmalıdır.
- * Karşıdaki kişilerin sosyal konumları ve psikolojik durumları göz önünde bulundurularak konuşmaya yön verilmelidir.
- * Düşünerek konuşulmalıdır.
- * Konuşurken karşıdakilerin tepkilerine dikkat edilmelidir.
- * Cesur ve kararlı olunmalıdır.
- * Yıkıcı değil, yapıcı konuşulmalıdır...

KONUŞMANIN DÖRT TEMEL ÖGESİ

*“Bir bakış bir bakışa, neler neler anlatır.
Bir bakış bir bakışı senelerce ağlatır.”*

1. Dış Görünüş ve Davranışlar: Duruş, gövde hareketleri, jest ve mimikler, kısacası dinleyicinin duygu ve düşüncelerini etkilemek amacını güden bütün davranışlar, konuşmanın en temel ögesidir.

[Konuşmanın fiziksel dokusunu; jestler, mimikler, ses tonu, vurgulama ve tonlama gibi etkenler oluşturur. Fiziksel yapı, konuşmaya destek sağlar. Ancak, bu desteği dozunda vermek lâzımdır. Aşırı el kol hareketleri, anlamsız mimikler, iyi ayarlanmayan ses tonu ve bilinçsizce yapılan vurgulamalar konuşmayı bozar.]

[Topluluk karşısında konuşmaya hazırlanan bir kimse temiz, düzenli ve özenli giyinmiş olmalı; kıyafette aşırılığa kaçmaktan sakınmalıdır. Çok değişik, alışılmamış ve toplumun yadırgayacağı şekilde giyinen bir konuşmacı, dinleyicilerin dikkatini, söylediği sözlerden çok kendisine çekmiş olacaktır.]

Konuşmacı, dinleyicilere içten davranabilmeli, onlara bakarak konuşmalı, fakat hep aynı kişilere hitap etmekten kaçınmalıdır. Konuşma esnasında kalemle, kıyafetle oynamak, gereksiz jest ve mimikler yapmak da doğru değildir.

2. Ses: Konuşma sırasında ses tellerinin kulağımıza kadar gelen titreşimlerine “ses” adı verilir. Sesin yüksekli-

gi, niteliği, süresi ve tınısı da önemlidir. Ses ögesi, vurgu, ton, tonlama, süre, sesin niteliği gibi çok çeşitli ayrıntıları da içerir. Konuşmada anlatım ve etkililik sese dayanır. Seçilen uygun kelimelerdeki anlamı ve etkiyi ortaya koyabilmek, ancak ses ögesinin verimli kullanılmasıyla mümkündür.

Konuşmada en önemli unsur sestir. Konuşma, sesleri kontrol altına alabilme sanatıdır. Şüphesiz, konuşma, kişiliğimizin bir parçasıdır. Kolay ve serbest söz söyleme büyük ölçüde yaratılıştan gelir. Ancak, güzel ve etkili konuşabilmek için sesler üzerinde çokça durmak ve bol bol egzersiz yapmak gerekir.

Ses bozukluklarının en önemlisi telâffuzda ortaya çıkar. Söyleyiş bozuklukları, bölge ağızlarının etkisiyle ortaya çıkmakta veya seslerinin hakkını veremeyişten kaynaklanmaktadır. Günümüz Türkçesinde söylenişi zor olan kelimelerin hemen tamamı yabancı kökenli kelimelerdir. Türkçe kelimelerin söylenişi son derece kolaydır.

3. Dil: Bu öge ile kastedilen doğrudan doğruya konuşma dilidir. Yani, sırasıyla hece, kelime, cümle ve metin safhaları konuşma dilini oluşturur. Konuşma dili, herhangi bir dilin kullanımda olan bütün yapı ve kalıplarını içine alır. Dildeki her bir kelime ve bu kelimelerle oluşturulması muhtemel bütün birlik ve kalıplar dil ögesinin kapsamı içindedir. Konuşmanın kendine özgü bir dili vardır. Bu dil, yazı dilinden ve edebî dilden farklı olabilmektedir.

Konuşma dilinin verimli kullanılabilmesi için, öncelikle, söz dağarcığının zenginleştirilmiş olması gerekir. Bu-

nun yolu ise, iyi bir dil eğitimi almak yanında, güzel konuşanları dinlemek ve edebî değeri yüksek eserleri okumaktan geçmektedir. Dil öğrenimi hayat boyu devam eden bir süreçtir. Bu bakımdan doğru, güzel ve etkili bir konuşmacı olmak isteyen bireyler, bu huzusta her an gayretli ve özenli olmak zorundadır.

4. Zihinsel Etkinlik: Konuşma eyleminin temelinde zihinsel süreç yatmaktadır. Diğer bir söyleyişle konuşmacının dinleyenler karşısındaki tutum, amaç ve duyguları zihinsel etkinlikler sayesinde gün yüzüne çıkar. Konuşmanın kişiye özgü tarafları daha çok zihinsel etkinliklerde ortaya konur. Kullanılan malzeme aynı da olsa, bireysel farklılıklar dolayısıyla konuşmanın şekli değişir.

Kanaatimizce, konuşmayı yönlendiren duygu ve düşünceler, insanın kalbinde başlar. Çünkü, konuşma her şeyden önce bir duygu işidir. Kalpten kaynaklanan bu istek, beyinde biçimlenir, ürün durumuna getirilir ve ağız yoluyla dışarıya sunulur. Dolayısıyla konuşmanın biçimlenme safhası beyinde gerçekleşir. Konuşmayı sevk ve idare eden merkez de yine beyindir. Konuşmanın can damarını oluşturan zihinsel etkinlikler, beyinde plânlanır ve uygulanır. Bu açıdan beynin, konuşmada son derece önemli bir yeri vardır. Konuşma kayıplarının büyük bir kısmı zihinsel etkinliklerin yitirilmesiyle ilgilidir.

DİKSİYON NEDİR?

*"Ne hazin bir çağda yaşıyoruz.
Bir ön yargıyı yıkmak,
atomu parçalamaktan daha zor."*

Albert Einstein

En kısa biçimiyle, seslerin, sözlerin, ses ve söze yardımcı olan öğelerin yerli yerinde kullanılması sanatına *diksiyon* adı verilir.

Daha geniş bir tanımla, güzel ve etkili konuşmak üzere kullanılacak dil malzemesinin doğru seçilmesi ve bunların konuşmaya yardımcı diğer unsurlarla (sesin uyumu, vurgu, ton, tonlama, durak, üslûp, jest ve mimikler, tavır vb.) uyumlu bir biçimde kullanabilme sanatına *diksiyon* denir. Diksiyon, anlamlı ve alımlı söz söyleme sanatıdır.

Herhangi bir dili konuşmak, yalnızca o dil hakkında temel bilgilere sahip olmak; dilin kelime kadrosunu öğrenmek ve iletişim kurmaktan ibaret değildir. Dilin doğru ve güzel kullanılması da önemlidir. Dilin seslerini doğru telâffuz edebilmek, kelimeleri doğru seçip yerli yerinde kullanabilmek de ayrı bir sanattır.

Türkçe, ünlü ve ünsüz uyumları olan bir dildir. Bu bakımdan dilimizin telâffuzu son derece estetikdir. Ancak, güzel ve etkili konuşabilmek için bazı kurallara da dikkat etmek gerekir:

1. Kullanılacak dil malzemesini doğru seçmek ve yerinde kullanmak.

2. Seçilen dil malzemesini doğru telâffuz etmek.
3. Ses ve konuşmayla ilgili bütün unsurları en verimli şekilde kullanmak.
4. Konuşmanın açık, anlaşılır ve etkileyici olmasına özellikle dikkat etmek.

Günlük hayatımızın vazgeçilmez unsurlarından birisi de konuşmadır. Konuşmanın niteliği ise tamamıyla diksiyona bağlıdır. Diksiyon; sağlam, etkili ve güzel konuşabilmenin en kestirme yoludur.

Dilin en küçük birimi olan ses, biçimlenmiş ve kalıplaşmış bir niteliğe sahiptir. Dildeki sesler, gelişigüzel sesler değildir. Dildeki sesler, ses yollarındaki daralma, genişleme, yuvarlaklaşma, kapanma, çarpma vb. olaylarla elde edilir. Akciğerlerimize giren hava, dışarı atılırken ses tellerimize çarparak birtakım engellerle karşılaşır. Bu çarpma sonucunda dil sesleri ortaya çıkar. Dil sesleri, anlatım özelliğine göre, ağzımızdan çıkıncaya kadar ses yollarında değişikliklere uğrarlar.

[Güzel konuşmak, bir sanattır. Herkes güzel konuşmaz. Doğru, güzel ve etkili konuşabilmek için, diksiyon bilgisi ve uygulamasına ihtiyaç vardır. Sözün çıkışına ve anlamın gelişine göre ses tonunu ayarlamasını bilen, solunumu zamanında yapabilen bir konuşmacı, dinleyicilerini etkileyebilir. Solunum problemi olan konuşmalar, yavan ve sıkıcı olur.

Diksiyonda nefes alıp vermek çok önemlidir. Konuşurken yeteri kadar nefes almamak veya sık sık nefes almak,

sesin titrekle çıkmasına yol açar. Ayrıca, çok derin nefes almak da sesin titrekle çıkmasına sebep olur. Çok derin nefes almak, söyleyiş olumsuz etkiler. Nefes alıp vermenin duyulması dinleyeni rahatsız eder.

Konuşmacının duygu, düşünce ve bilgilerini karşı tarafa aktarmasında üslûp adını verdiğimiz değişik yollar kullanılmaktadır. Doğal ve açık anlatım özelliğine “*sade üslûp*” denir. Bu üslûpta uzun ve süslü sözler, gösterişli ve parlak hayaller yerine kolay anlaşılır bir tarz esastır. Kolay ve pratik öğretmek, eğlendirmek bu üslûbun niteliklerindendir.

Eğer, düşünceler yoğun ve duygular çok yüksek, sanatlı ve görkemliyse bu tür anlatıma “*yüksek üslûp*” adı verilir. Bu üslûpta kelimeler, seçkin ve parlaktır. Sade ve kolay anlaşılır cümleler yerine imajlara ve söz sanatlarına dayalı ifadeler kullanılır. Bu üslûbu kültürlü insanlar anlar.

Herkesin anlayacağı nitelikteki anlatım özelliğine de “*orta üslûp*” denir. Bu tür söyleyişte sade ve yüksek üslûbun karışımı görülür. Bu üslûbu, belirli bir eğitim almış bütün insanlar anlayabilirler.

Söyleyiş sanatının en önemli niteliklerden biri de sözlerin söylenişindeki ses gücüdür. Konuşurken, söze çok yüksek sesle başlayıp nefes yetiştirememek yüzünden ses tonundaki düşmeler, anlatımın değerini kaybettirir. Sözlerin heyecan değeri bağırarak suretiyle yansıtılmaz. Kimi konuşmacıların yaptıkları gibi, gereksiz bağırarak çağırımlar, çoğu zaman zarar da verebilir. Çünkü, ölçsüz bağırarak

çağırımlar, sesin kasılmasına, çatlaklaşmasına ve nefesin zamanından önce tükenmesine yol açabilir.

Bir konuşmanın heyecan bakımından en yüksek noktaya vardığı yerde ses tükenirse, konuşmadaki anlam kaybolur. Bu bakımdan yoğun duygu ve heyecanları anlatırken sesin gücü gelişigüzel harcanmamalıdır. Nefes sıklaştırılmamalı; ses, yükselen duygunun ve kabaran heyecanın doruğuna yetiyecek şekilde ayarlanmalıdır. Söz sırasındaki iniş ve çıkışlar ustalikle ayarlanmalı, geçişler yumuşak bir tarzda yapılmalıdır.

Söyleyişte, düşünce ve duyguların daha canlı olarak anlatılmasına yardımcı olan birtakım hareketler vardır. Bunlara, genel olarak “*beden dili*” adı verilmektedir. Beden hareketlerinde ölçüyü kaçırmamak gerekir. Ölçsüzlük, dikkatleri dağıtır ve gülüşmelere yol açar. Bu hareket ve tavırlar, yerinde ve kararında yapıldığı zaman anlatılmak istenenler, daha kolay ve daha güçlü kavranır.

Bazı kimseler, söze hareket ve canlılık kazandırmak amacıyla, abartmalı bir şekilde jest ve mimiklere başvururlar. Hâlbuki böylesine bir tutum, anlatımın değerini düşürür. Eğer konuşmayı bir yemeğe benzetecek olursak, beden hareketleri, yemeğin baharatı kabul edilebilir. Bir yemeğe nasıl ki baharat hiç katılmaz veya kıvamından fazla katılırsa, yemek tadını kaybeder. Konuşmada da durum aynıdır. Beden hareketlerinden yoksun bir konuşma ruhsuz, cansız ve heyecansız olur. Eğer bu hareketler abartılı olarak ortaya konursa, konuşmanın tadı bozulur.

DİKSİYONUN AMAÇLARI

- Dil malzemesinin doğru seçilmesi ve yerinde kullanılması,
- Seçilen dil malzemesinin doğru telâffuz edilmesi,
- Sesin ve konuşmayla ilgili diğer unsurların en verimli şekilde kullanılması,
- Ses organlarının etkili kullanılabilmesi,
- Vurgu, tonlama, durak gibi unsurların doğru kullanılması,
- Açık, anlaşılır, akıcı ve etkileyici bir şekilde konuşabilmek,
- Duygu, düşünce ve amaçlarımızı arzu edilen bir tarzda ortaya koymak,
- Toplumda sevilen, sayılan bir kişi olmak,
- Karşımızdaki insanları etkilemek ve gerektiğinde yönlendirmek,
- Kişilik ve karakterimizi sağlamlaştırmak,
- Duygu, düşünce ve heyecanlarımızı başkalarıyla paylaşmak suretiyle psikolojik olarak rahatlamak,
- Karşımızdaki insanları etkili bir şekilde dinleyerek onların dertleriyle ilgilenmek. Böylece yeni dostlar kazanmak,
- İnsanın konuşan bir canlı olmasını düşünerek insan olmanın mutluluğunu yaşamak,
- Bulduğumuz her toplulukta varlığımızı hissettirmek...

DİKSİYONUN FAYDALARI

Canlı türleri içinde bugün için kabul edilen anlamıyla konuşabilme becerisi, insanoğluna mahsus bir özelliktir. Konuşma, insanı diğer canlılardan ayıran, onlara üstün kılan, bir ayrıcalık belgesidir. İnsanoğlunu diğer canlılardan ayıran bu özelliği, aynı zamanda, insanlar arasındaki farklılıkları da ortaya koymaktadır.

Herhangi bir dili doğru, güzel ve etkili konuşabilmek, her insan için, kendi adına bir ayrıcalık belgesidir. Konuşması, ses tonu, kelimelerin doğru seçilmesi ve yerli yerinde kullanılması; bireyi, diğer insanlar yanında daha farklı ve üstün bir konuma getirmektedir.

Diksiyonu sağlam ve düzgün olan bir kimse, diğer insanlarla konuşurken kendisini daha rahat ve güvende hissederek. Herhangi bir toplulukta varlığını hissettiren, sözü dinlenen birey olmak ise insanda öz güven duyguları uyandırır. Bu durum, insanı mutlu ve huzurlu eder.

Başarının sırlarından biri de diğer insanlarla rahat ve etkileyici iletişim kurabilmekte yatmaktadır. İnsanlarla çabuk kaynaşabilen bireyler, arzu ettiklerine daha kolay ulaşırlar. İletişimin her türlü kıymetini üzerine çıktığı günümüzde, bireylerin sağlam ve etkili bir diksiyona sahip olmaları, kişisel gelişimleri ve başarıları açısından son derece önemlidir.

İletişim kurmanın temelinde istek ve arzular yatar. Hiç kimse, sebepsiz konuşmaz. Bize sebebi yokmuş gibi gelen konuşmaların dahi temelinde bir ihtiyacın yattığı görüle-

cektir. Bu anlamda sağlam ve etkili bir diksiyona sahip olmak, birtakım psikolojik rahatlamaları da beraberinde getirecektir. İçimizdeki sıkıntıların, arzuların, isteklerin ve ideallerin hepsi, sonuçta dil sayesinde dışa vurulabildiği için, bu durum aynı zamanda doğal bir ihtiyaçtır.

Kişinin toplumdaki yerini, mevki ve makamını belirlemede sağlam ve etkili bir diksiyonun payı inkâr edilemez. Konuştuğu insanlarda olumlu izlenimler bırakan bir kişi, her zaman hatırlanır, aranır. Böyle kişilerle konuşmak diğer insanlara rahatlık ve huzur verir. Ne söylediği anlamayan, dinlerken insana azap ve sıkıntı veren insanlarla kimse, pek konuşmak istemez. Bu açıdan bakıldığında, toplumdaki statü bakımından sağlam ve etkili bir diksiyona sahip olmak, kaçınılmaz bir zorunluluktur.

İyi niyete dayanan her güzel söz ve davranışın sonucu da güzel olacaktır. Güzel sözün içinde yumuşaklık, şefkat ve merhamet duygusu, içtenlik, akıl ve mantık, değer verme gibi unsurlar vardır. Kibir, kırılcılık, alaycılık gibi kavramlar güzel sözle hiç tanışmamıştır.

Bu değerleri taşıyan sözler konuşanın ağzından çıkıp dinleyenin kulağında kalmaz. Bu tür sözler, konuşanın gönlünden çıkıp dinleyenin gönlüne yerleşir. Dinleyeni tatmin ve ikna eder; katı kalplileri yumuşatır. Güzel ve tatlı bir üslûpla söylenen sözlere kimse kolay kolay tepki göstermez. Hatta inanmasa dahi karşı çıkmaz. Hikmetli her söz karşı tarafın gönül ufuklarına doğru atılan bir kulaçtır. Onları mutlaka etkiler ve çoğu zaman da davranışlarını değiştirmeye sevk eder. Çünkü, güzel söz, dinleyen

insanlarda sıcaklık, samimiyet ve yakınlık duyguları oluşturur. En önemlisi, güzel konuşan bir insan karşı tarafa güven duygusu kazandırır.

İçten, candan konuşan insanlar, ikna kabiliyeti yüksek insanlardır. Dinleyen, konuşanın bu sakin, kararlı, güven telkin eden tavrı karşısında ister istemez yumuşayacak ve gönül kapılarını anlama ufuklarına açacaktır. Gönül kapıları bir defa açıldı mı gerisi konuşanın maharetine kalmaktadır.

Güzel sözün etkisi umulduğundan daha fazladır. Güzel bir söz, katı, alaycı, vurdumduymaz, isyankâr, kibirli, asî insanları dahi uysal, ağırbaşlı, yumuşak huylu ve en önemlisi anlayışlı bir insan hâline getirebilir.

Sözün güzelliği; kelimelerin doğru seçilmesinden, yerli yerinde kullanılmasından, doğru telâffuz edilmesinden ibaret değildir. Aslolan, konuşan insanın yüksek bir ahlâkî olgunluğa sahip bulunması, bilgili, kültürlü ve erdemli olmasıdır. Güzel konuşabilmek için, hiç şüphesiz iyi yetişmiş ve sağlam karakterli bir insan olmak gerekir.

İşin diğer bir yüzünde ise, sözlerle davranışların uyumu yatmaktadır. Söylediklerini uygulamayan bir insanın sözleri çoğu zaman havada kalacaktır. Bu sebeple güzel ve etkili konuşabilmek için söylenenlerin uygulanması da gerekir.

II. B Ö L Ü M

KONUŞMAYLA İLGİLİ TEMEL KAVRAM VE TERİMLER

Konuşmanın temelinde esas itibarıyla ses ve söz bulunur. Ses ögesi, ne kadar sağlam olursa, konuşma da o kadar güzel ve etkili olur. Ses, tek başına ele alınamayacak kadar karmaşık bir konudur. Sesin oluşumu, sese yardımcı olan organlar, ayrı bir uzmanlık dalıdır. Ancak, konuşmayı ilgilendiren birtakım terim ve kavramların da burada açıklanmasında yarar görmekteyiz.

Ses: Akciğerlerden gelen havanın ses yolundan çıkarken boğazımızda oluşturduğu titreşimler çeşitli seslere dönüşmektedir. İnsan kulağının duyabildiği bu titreşimlere ses adı verilmektedir. Sesler, ses yolu adı verilen akciğerlerden başlayıp boğaz, gırtlak, damak, dil, diş ve dudakların çeşitli hareketleri sonucunda oluşur. Sesler, oluş biçimlerine ve oluşum yerlerine göre tasnif edilir. (Bkz. Türkçede Sesler, s. 35)

Harf: Seslerin birtakım sembollere dönüştürülmesine harf adı verilir. Diğer bir söyleyişle harfler, seslerin yazıdaki karşılıklarıdır. Türkçede 29 harf bulunmasına karşılık, çok daha fazla sayıda ses vardır.

Tiz ses: İnsan kulağına ince ve keskin bir biçimde yansıyan seslerdir. Tiz sesler, insan kulağını rahatsız eder.

Pes ses: İnsan kulağına düşük, aşağı, hafif, yavaş ve kalın titreşimlerle ulaşan seslerdir. Pes sesler, zorlukla duyulur.

Ton: Konuşma sırasında seslerin titreşimlerindeki yükselip alçalma farklarından kaynaklanan perdelenmeye "ton" denir. Konuşmada sesin duyguları yansıtacak biçimde çıkması, ses titreşimlerinin alçalıp yükselmesi, bir başka söyleyişle kelimelerin *tiz*(ince) ya da *pes*(kalın) söylenişidir. Aşağıdaki örneklerde aşağıya doğru yönelen ok işareti alçalan tonu; yukarıya doğru yönelen ok işareti ise, yükselen tonu göstermektedir.

Evet, anladım.

Evet, anladım.

Tonlama (Entonasyon): Konuşmada kelimelerin, alçalan veya yükselen bir tonla söylenmesidir. Konuşma sırasında, konuşmaya hâkim olan esas tonda çeşitli anlam incelikleri sağlayan değişiklikler; konuşanın önem verdiği veya ayırıcı anlamlar vermek istediği kelimelerde başvurduğu değişik ton, kelime ve heceler arasında yükseklik ve yoğunluk bakımından meydana getirdiği farklara "tonla-

ma" adı verilir. Temel tonun konuşma esnasında ortaya çıkan değişiklikleridir. Konuşmanın akışına göre tonun alçalıp yükselmesidir. Tonlama, cümlelerin anlamını etkiler. Tonlama, Türkçede anlam ayırıcı bir özelliğe sahiptir. Bu durum, daha çok psikolojik sebeplerden kaynaklanır.

Sıklık(frekans): Yalın tonların yani, basit titreşimlerin 1 saniyedeki sayısına denir. Sesin alçalıp yükselmesiyle algılanır.

Tını: Sesin bir başka sestten ayırt edilmesini sağlayan farklılığıdır. Bu farklılık, sesi oluşturan unsurların özelliklerinden kaynaklanır. Tınıya sesin rengi de denmektedir. İnsandaki ses tellerinin nüansları, herkesin farklı ses rengine sahip olmasını sağlar.

Durak: Konuşma sırasında kelimeler arasındaki anlamın gerekli kıldığı ses kesintisidir. Konuşma sırasında bir düşünceden bir düşünceye, bir konudan başka bir konuya geçerken yapılan dereceli duraklamalardır. Konuşurken ton derecelenmesiyle belli edilir.

Vurgu: Konuşma ya da okuma sırasında herhangi bir hece ya da kelimenin diğerlerine göre daha yüksek bir sesle yani, daha baskılı söylenmesidir. Vurgu hem heceler hem kelimeler arasında hem de cümle içerisinde görülebilir. Vurgular yerli yerine oturmadıkça doğru, güzel ve etkili konuşulamaz, verilmek istenen anlam bulunamaz.

Türkçe hafif vurgulu bir dildir. Hecelerin ve kelimelerin vurguları pek fazla hissedilmez. Vurgu, dilde anlam ayırıcı özelliğe sahip öğelerden birisidir. Yazılışları aynı anlamları farklı olan kelimeler, vurgu yoluyla ayırt edilebilirler:

Hece Vurguları

Türkçe, her ne kadar hafif vurgulu bir dil olsa da söyleyişte bazı heceler diğerlerinden farklı bir biçimde vurgulanır. Dikkatli bir dinleyici bu farkları derhâl anlayabilir. Aşağıdaki örneklerde eğik çizgiyle gösterilen heceler vurgulu söylenen hecelerdir. Aynı kelimenin farklı anlamları ifade etmesi çoğu zaman vurgu yoluyla gerçekleşmektedir.

<i>düşünce</i> (fikir)	<i>düşünce</i> (düştüğünde)
<i>Sırkeci</i> (semt)	<i>sirkeci</i> (meslek)
<i>Ordu</i> (yer adı)	<i>ordú</i> (askeriye)
<i>çizme</i> (olumsuz emir)	<i>çizmé</i> (giyim)
<i>yazma</i> (olumsuz emir)	<i>yazmá</i> (giyim)
<i>kazma</i> (olumsuz emir)	<i>kazmá</i> (alet)
<i>Bebek</i> (semt)	<i>bébek</i> (çocuk)
<i>Kürtuluş</i> (semt)	<i>kurtulúş</i> (kurtulma)
<i>İstanbul</i>	
<i>Malatya</i>	
<i>Türkistan</i>	

Yer adlarında vurgu ilk hecededir. *Erzurum*, *Antep*, *İzmir* vb. Son sesi bir ünlü olan *Kütahya*, *Amasya*, *Adana* gibi bazı yer adlarında vurgu ikinci heceye kaymıştır. Aynı yapıda olan *Ankara*, *Kayseri*, örneklerinde vurgu ilk hecededir.

Şahıs adlarında vurgu ilk hecededir: *Turgut*, *Ahmet*, *Hasan*, vb. Ancak, bu kelimelere başka bir söz eklenecek olursa vurgu ikinci heceye geçer. *Ahmet Bey*, *Hasan Usta*.

Pekiştirme sıfatlarında ilk hecededir. *Sipsivri*, *sapsarı*, *tastamam* vb. Bu arada "yalnız, sade" gibi zarf ve sıfat olarak kullanılan kelimeler vurgu bakımından ilgi çekicidir. Bu kelimeler zarf veya sıfat olarak kullanıldıklarında vurgu ikinci hecede iken, "*Yalnız kaldım*" örneğinde vurgu ilk hecededir.

Kelime Vurguları

Herhangi bir metinde vurgulanmak istenen kelimeler, yazıda ya farklı (koyu veya italik) dizilir ya tırnak içinde verilir ya da yükleme yaklaştırılır. Konuşurken önem verilen ve vurgulanmak istenen kelimeler, daha baskılı, daha yüksek sesle söylenir.

"Türk kültürünün en önemli unsurlarından birisi de *Türkçedir*."

"Türkiye'nin en önemli meseleleri sayılırken hiç kimse "*kültür*" konusundan söz etmiyor."

"Bugün saat 17.00'de *İstanbul'a* gideceğim."

"İstanbul'a saat 17.00'de bugün *ben* gideceğim."

"Ben, bugün *İstanbul'a* saat 17.00'de gideceğim."

"Ben, bugün *İstanbul'a* saat 17.00'de *trenle* gideceğim."

Cümle Vurguları

Konuşma veya okuma sırasında bazı cümleler diğerlerine göre daha belirgin, baskın söylenebilir. Özellikle hitabelerde ve şiirlerde bazı cümleler, diğerlerine göre daha belirgin söylenebilir. Buna “*cümle vurgusu*” adı verilir:

“*Ordular, ilk hedefiniz Akdenizdir, ileri!*”

“*Ne Mutlu Türküm diyene!*”

Atatürk

III. B Ö L Ü M

TÜRKÇEDE SESLER VE ÖZELLİKLERİ

TÜRKÇEDE SESLER

1. ÜNLÜLER

Ses yolundan çıkarken gırtlak, damak, dişler ve dudaklar gibi herhangi bir engelle karşılaşmayan seslere *ünlü* adı verilir. Türkçede ünlüler söylenişlerine göre üç grupta incelenmektedir.

1. Dilin Durumuna Göre Ünlüler: “*Ünlü*” adını verdiğimiz sesler, ağız yolundan çıkarılırken dil, öne ve arkaya doğru hareket eder. Dilin arkaya doğru hareket etmesi sonucunda kalın ünlüler; öne doğru hareket etmesi durumunda ise ince ünlüler çıkarılır.

a) Kalın (art) ünlüler : a, ı, o, u

b) İnce (ön) ünlüler : e, i, ö, ü

2. Dudakların Durumuna Göre Ünlüler: Ünlüler çıkarılırken dudaklar, düz ve yuvarlak olmak üzere iki şekle girer. Dudağın düzleşmesiyle ortaya çıkan ünlülere “*düz ünlüler*”; yuvarlaklaşmasıyla ortaya çıkan ünlülere ise, “*yuvarlak ünlüler*” adı verilir.

- a) Düz ünlüler : a, e, ı, i
b) Yuvarlak ünlüler : o, ö, u, ü

3. Çenenin Durumuna Göre Ünlüler: Ünlülerin çıkartılmasında çenenin de önemli bir işlevi vardır. Kimi ünlülerde çene aşağıya doğru açılırken kimilerinde çene daralır. Çenenin genişlemesiyle çıkarılan ünlülere “*geniş ünlüler*”; çenenin daralmasıyla çıkarılan ünlülere “*dar ünlüler*” denir.

- a) Dar ünlüler : ı, i, u, ü
b) Geniş ünlüler : a, e, o, ö

ÜNLÜLER TABLOSU

	DÜZ		YUVARLAK	
	Geniş	Dar	Geniş	Dar
Kalın	a	ı	o	u
İnce	e	i	ö	ü

ÜNLÜ UYUMLARI

I. Büyük Ünlü Uyumu

a) Türkçe asıllı bir kelimenin ilk hecesinde kalın bir ünlü varsa (a, ı, o, u) ondan sonraki ünlüler de kalın olur.

Satıcılardan mısınız?

b) Türkçe asıllı bir kelimenin ilk hecesinde ince bir ünlü varsa (e, i, ö, ü) ondan sonraki ünlüler de ince olur.

Yürüybildiniz mi?

II. Küçük Ünlü Uyumu

a) Türkçe asıllı bir kelimenin ilk hecesinde düz bir ünlü varsa (a, e, ı, i) ondan sonraki ünlüler de düz olur.

izlenilebilirlik

b) Türkçe bir kelimenin ilk hecesinde yuvarlak bir ünlü varsa (o, ö, u, ü) daha sonraki hecelerde ya düz geniş (a, e) ya da dar yuvarlak ünlüler (u, ü) bulunur.

yolculuklarda

ÜNLÜ UYUMLARINA AYKIRI EKLER VE KELİMELE

EKLER:

- ki: sınıftaki, dışarıdaki...
- ken: koşarken, alırken, uyurken...
- leyin: sabahleyin, akşamleyin...
- mtırak: yeşilimtırak, mavimtırak...
- yor: geliyor, gülüyor...
- daş: meslektaş, arkadaş...

KELİMELER:

anne, kardeş, elma, şişman, inanmak, hadi, haydi, hangi ve dahi.

UYARI:

1. Yabancı kelimelerde ünlü uyumları aranmaz. Ancak, yabancı kelimelere getirilen ekler o kelimenin sonundaki ünlüye uyum sağlar.

videoculardan

2. Türkçe birleşik kelimelerde her kelime ünlü uyumu bakımından tek tek değerlendirilir.

babaanne, denizaltı, → baba anne, deniz altı

3. Türkçe asıllı kelimelerde ilk hece dışında (o ve ü) ünlüleri bulunmaz. Bu kuralın tek istinası *-yor* şimdiki zaman ekidir.

gidiyor

4. -b-, -m-, -v-, ünsüzlerinden sonra gelen -ı, ünlüsü bu seslerin yuvarlaklaştırıcı etkisi dolayısıyla -u'ya dönüşerek küçük ünlü uyumuna aykırı bir durum ortaya çıkarır. Ancak, bu durum belli sayıdaki istisna örneklerde görülür:

çamur, yağmur, çabuk, kavur, yavru, kabuk, çavuş... gibi.

II- ÜNSÜZLER

Ses yolundan çıkarken gırtlak, damak, dil, diş ve dudaklar gibi bazı engellere çarparak çıkan seslere *ünsüz* adı verilir. Ünsüzler, Türk alfabesinde 21 harfle gösterilmiştir.

1. Çıkış Yerlerine Göre Ünsüzler: Ünsüzler, ses yolundan çıkan havanın ses telleri, gırtlak, damak, dil, diş ve dudaklarda meydana getirdiği çarpma ve etkilenmelerle oluşur. Ünsüzlerin her birinin oluşumunda farklı organların görev aldığı görülmektedir. Bu açıdan ünsüzler aşağıdaki gibi sınıflandırılır:

- a) Dudak ünsüzleri : b, m, p
- b) Diş ünsüzleri : f, v
- c) Damak ünsüzleri : g, ğ, k, y
- d) Gırtlak : h
- e) Diş-damak ünsüzleri : Diğer ünsüzler

2. Ses Yolundan Çıkışlarına Göre Ünsüzler:

- a) Sert ünsüzler : ç, f, h, k, p, s, ş, t
- b) Yumuşak ünsüzler : b, c, d, g, ğ, j, l, m, n, r, v, y, z.

ÜNSÜZ UYUMLARI

1- Türkçe kelimelerin sonunda b, c, d, g ünsüzleri bulunmaz; ancak, birbirine karıştırılabilen birkaç tek heceli kelime istisnadır.

at	—	ad
ot	—	od
saç	—	sac
haç	—	hac

2- Sonunda b, c, d, g bulunan yabancı kelimeler de Türkçede son sesi p, ç, t, k'ye çevrilerek kullanılır.

cevab	_	cevap	_	cevabı
ilâc	_	ilâç	_	ilâcı
reng	_	renk	_	rengi
derd	_	dert	_	derdi

3- Son sesinde p, ç, t, k bulunan Türkçe kelimeler ile bir kısım yabancı kelimelerde ünsüz yumuşaması görülmeyebilir. Bu kelimelerdeki yumuşamamanın sebebi, Türkçe asıllı kelimelerin tek heceli olması; yabancı kelimelerin ise, orijinallerinde böyle yazılmasıdır:

ok	_	oku
saat	_	saati
ip	_	ipi
sanat	_	sanatı
kürk	_	kürkü
hukuk	_	hukuku

4- Son sesinde sert bir sessiz bulunan bir kelimeye ünsüzle başlayan bir ek getirildiğinde ek yine sert olacaktır.

sabahçıl, sınıftan, çocukça..... gibi.

5- Son sesi yumuşak bir ünsüz ya da ünlü ile biten kelimelere ünsüzle başlayan bir ek getirildiğinde bu ekler yumuşak olur.

ev	_	evde
bahçe	_	bahçede
çay	_	çaycı
araba	_	arabadan

HECE BİLGİSİ

Ses organlarının ortak hareketi sonucunda bir çırpıda ortaya çıkan ses veya sesler topluluğuna *hece* adı verilir. Ağızın değişik hareketleri, değişik hecelerin oluşmasını sağlar. Hecenin en temel özelliği, anlamlı olup olmaması değil, bir çırpıda, bir nefeste söylenmesidir. Hece, aslında ses boğumlanmalarının (oluşumlarının) birleşmesi demektir.

Hecenin oluşabilmesi için en temel şart, mutlaka bir ünlünün var olmasıdır. Her ünlü tek başına bir hece sayılır. Ünsüzler ancak ünlülerle birlikte hece oluşturabilir.

Ünlü ile biten hecelere *açık hece*, ünsüz ile bitenlere *kapalı hece* denir. Açık hecelerin söylenişinde ses yolu açıktır. Kapalı hecelerin söylenişinde, ses yolunda ses telleri, gırtlak, damak, dil, diş ve dudaklar gibi bazı engellere rastlanır.

Türkçenin hece yapısına uymayan yabancı kelimelerin hecelenişi dilimize benzetilir.

Benzetme dar bir ünlünün kelimenin başına veya iki ünsüz arasına eklenmesiyle gerçekleşir:

<i>station</i>	—	<i>istasyon</i>
<i>stop</i>	—	<i>istop, sıtop</i>
<i>spor</i>	—	<i>sipor</i>
<i>skeç</i>	—	<i>sikeç</i>
<i>nakl</i>	—	<i>nakil</i>
<i>hükm</i>	—	<i>hüküm</i>

Not: Yukarıdaki örneklerin bazıları yazıda da okunduğu gibi gösterilir: *istasyon* gibi. Bazıları ise yalnızca söyleyişte kalmış, yazıya geçirilmemiştir: *stop* → *sıtop* gibi.

Türkçede altı tür hece vardır:

1. Tek ünlüden ibaret hece : *o, i-nanmak, u-zun, a-ta.*
2. Ünsüz + ünlü : *ya-ra-dı, bu-ra-da, bi-ri-ne.*
3. Ünlü + ünsüz : *al, üç, ok, un, in-(mek).*
4. Ünsüz + ünlü + ünsüz : *baş-lık-lar, kir-len-mek.*
5. Ünlü + ünsüz + ünsüz : *art, alt, ilk, ört, ürk, üst.*
6. Ünsüz+ ünlü+ünsüz+ünsüz : *Türk, sarp, kork, dört, kırk.*

TÜRKÇENİN SES ÖZELLİKLERİ

1. Türkçenin seslerle ilgili en önemli özelliği büyük ve küçük ünlü uyumlarının varlığıdır.
2. Türkçe kelimelerde ünsüzler arasında yumuşaklık, sertlik bakımından bir uyum söz konusudur .
3. Türkiye Türkçesinde uzun ünlü yoktur. “âlem, âmâ, mânâ” gibi uzun okunan kelimeler yabancıdır.
4. a) Türkçede “c” sesi ile kelime başlamaz. “coş-” ve türevleri istisnadır. Tabiatıta var olan seslerin alınmasıyla ortaya çıkan yansıma kelimeler de Türkçedir: *cızır cızır, cız cız* vb.
- b) “f” ünsüzü Türkçe kelimelerin hiçbir yerinde bulunmaz. *Ufak tefek* gibi kelimelerin aslı v’lidir. Yani, *uvak tevek*. Yansıma kelimeler de Türkçedir: *fokur fokur, fırıl fırıl* vb.
- c) Yumuşak “g (ğ)” ile hiçbir kelime başlamaz.
- ç) “h” ünsüzü ile Türkçe kelime başlamaz. Ancak, aslı “k” ile olan bazı Türkçe kelimeler bugün h’lidir. “*hangi, hatun, hani*” vb. Tabiat taklidi olanlar istisnadır: *horul horul, harıl harıl, haykırmak* vb.
- d) “j” ünsüzü Türkçe kelimelerin hiçbir yerinde bulunmaz.
- e) “l” ünsüzüyle Türkçe kelime başlamaz. Tabiat taklidi olanlar istisnadır: *lapa lapa, lak lak* vb.

- f) “m” ünsüzü ile Türkçe kelime başlamaz. Mutlu kelimesi ile “mi” soru eki ayrıca tabiat taklidi olanlar istisnadır: *muz muz, mırıl mırıl* vb.
 - g) “n” ile Türkçe kelime başlamaz. “Ne” soru kelimesi ve onun türevleri (*niçin, nasıl, neden*) ile tabiat taklidi kelimeler istisnadır: (*ninni*) vb.
 - ğ) “p” ile Türkçe kelime başlamaz. Ancak, aslı “b”li olan (*bastırma>*) *pastırma*, (*barmak>*) *parmak*, (*bire>*) *pire* gibi kelimelerle tabiat taklidi olanlar istisnadır: *pır pır, parlamak, pat pat* vb.
 - h) “r” ünsüzü ile hiçbir kelime başlamaz. Tabiat taklidi olanlar istisnadır: *rap rap* vb.
 - ı) “ş” ile Türkçe kelime başlamaz. *Şişmek, şiş, şişman, şişek* gibi kelimelerle tabiat taklidi olanlar istisnadır.
 - i) “v” ile Türkçe kelime başlamaz; ancak, aslı “b”li olan (*bar>*) *var*, (*bermek>*) *vermek* gibi kelimelerle aslı *urmak* olan *vurmak* fiili ile ayrıca tabiat taklidi olan kelimeler istisnadır: *vızır vızır* vb.
 - j) “z” ünsüzü ile Türkçe kelime başlamaz. Tabiat taklidi kelimeler hariç: *zangır zangır, zıp zıp* vb.
5. Türkçe kelimelerde sonu ünlü ile bitmişse bu tür kelimelere ünlü ile başlayan bir ek getirildiğinde araya koruyucu / kaynaştırıcı ünsüzler (n, s, ş, y) girer.

masa-a değil → *masaya*

6. Türkçe kelimelerin ilk hecesi dışındaki diğer hecelerde o, ö ünlüleri bulunmaz. Şimdiki zaman eki -yor istisnadır. *Atmosfer, jeolog, telekomünikasyon, horoz* gibi kelimeler yabancı kökenlidir.
7. Türkçe kelimelerde ince a ünlüsü bulunmaz. Yalnızca bazı yabancı kelimelerde bulunur: *saat-saati, dikkat-dikkati, cemaat-cemaati* vb.
8. Türkçe kelimeler çift ünsüzle başlamaz: *spor, tren...* Ancak, çift ünsüzle bitebilir: *Türk, kırk, dört, alt* vb.
9. Türkçede bir kelimedede aynı hece içerisinde üç ünsüz bulunmaz. *Arslan, sırtlan* kelimelerindeki yan yana gelmiş üç ünsüz aynı hecede değildir.
9. *Canlı ve ölümlü kelimeler!*
10. Türkçe kelimelerde ve Türkçeye, Arapça ve Farsçadan giren kelimelerde kesme işareti kullanılmaz: *Mes'ele* değil *mesele*; *san'at* değil *sanat* vb.
11. Dilimizdeki bazı alıntı kelimelerde ince "l" ünsüzü bulunmaktadır: *rol, alkol, hilâl, istiklâl* vb.
12. Yabancı dillerden gelen bazı kelimelerde telâffuzda kalın bir "g" sesi çıkar: *grizu, gri, gram, grev* vb.
13. Türkçe kelimelerin sonunda "b, c, d, g" ünsüzleri bulunmaz. İstisna olarak anlamca birbirine karışabilecek kelimeleri ayırt etmek için kullanılmaktadır: *at-ad, saç-sac, ot-od, haç-hac* kelimeleri vardır.

14. Türkçe asıllı kelimelerde kelime köklerinde aynı cinsten iki ünsüz yan yana bulunmaz.
sıhhat, dükkân, ümmet, millet vb.
İstisnalar: "*anne, elli, ninni*" kelimeleri Türkçedir.
15. Türkçe asıllı kelimelerde iki ünlü yan yana bulunmaz.
saat, şiir vb.
16. Türkçede ikiz (diftong) ve üçüz (triftong) ünsüz yoktur. Örnek olarak Almancada "eu (=o)" ve "sch (=ş)" şeklinde okunur.

TÜRKÇEDE SES OLAYLARI

Türkçede kullanılan sesler, bazı etkenlerle değişikliklere uğrarlar. Bu değişimler, kimi zaman dilin kendi iç kanunlarıyla olabilir; kimi zaman da çok kullanılma ve zorlamalar sonucunda ortaya çıkabilir. Türkçedeki ses olayları doğrudan doğruya söyleyişi ilgilendirdiği için, bunların bilinmesi ve uygulanması gerekmektedir.

I. ÜNLÜ DÜŞMESİ

a) Kelime başında:

ısıcak	–	sıcak
ısıtma	–	sıtma

b) Kelime ortasında: Türkçede orta hecede bulunan vurgusuz dar ünlüler (ı, i, u, ü) genellikle düşer:

omuzum	–	omzum
ağızım	–	ağzım
karınım	–	karnım
kıvrık	–	kıvrık

Not: Türkçede kökünde -v-, -y- ünsüzleri bulunan fiiller ek aldıklarında ortadaki dar ünlüler düşer:

ayrılmak	–	ayrılmak
kıvrılmak	–	kıvrılmak
savurulmak	–	savrulmak vb.

c) Kelime sonunda:

ileri	–	ilerlemek
yumurta	–	yumurtlamak
sızı	–	sızlamak
koku	–	koklamak

II. ÜNLÜ TÜREMESİ

a) l, r ve s sesleri ile başlayan bazı kelimelerin başında bir ünlü türediği görülür. Bu türemelerin bir kısmı standart dilde, bir kısmı ise ağızlarda ortaya çıkar:

rişte	–	erişte
skarpin	–	iskarpin
station	–	istasyon
skala	–	iskele

Not: Aşağıdaki örnekler halk ağzında görülmektedir:

Recep	–	İrecep
Rıza	–	Irıza
leğen	–	ileğen
limon	–	ilimon

b) Kelime ortasında:

azcık	–	azıcık
bircik	–	biricik
genççik	–	gencecik

III. ÜNSÜZ TÜREMESİ

Kelime başında:

itmek	—	yitmek
ayva	—	hayva
eyvah	—	heyvah

Not: Yukarıdaki örneklere de daha çok halk ağzında rastlanmaktadır.

Kelime ortasında:

kılıç	—	kılınç
tüfek	—	tüfenk
tuç	—	tunç

Not: Türkçede kaynaştırma ünsüzü olarak -n-, -s-, -ş-, -y- ünsüzleri ünlüler arasında türemektedir:

arabayı, arabası, yedişer, arabasını

IV. ÜNSÜZ DÜŞMESİ

ufakçık	—	ufacık
küçükçük	—	küçücük
büyükçek	—	büyücek

Not: Bunlardan başka konuşma dilinde yanlış olarak bazı ünsüzlerin düştüğü de görülür:

serbest	—	serbes
rastgele	—	rasgele
çift	—	çif
bir	—	bi
sonra	—	sora

V. ORTA HECE ÜNLÜSÜNÜN DEĞİŞMESİ

Türkçede -y- ünsüzünün daraltıcı etkisiyle kendisinden önce gelen -a-, -e- ünlüleri daralarak -ı-, -i-'ye dönüşür.

başla-yor	—	başlıyor
dinle-yor	—	dinliyor

VI. ÜNLÜ BİRLEŞMESİ

Birleşik kelimelerde yan yana gelen iki ünlüden birisi kaybolur.

ne için	—	niçin
ne asıl	—	nasıl
sütlü aş	—	sütlaç
cuma ertesi	—	cumartesi

VII. AŞINMA

hocaefendi	—	hocafendi
Karacaoğlan	—	Karac'oğlan
orada	—	orda...

VIII. HECE KAYNAŞMASI

Bazı birleşik kelimelerde hecelerin kaynaştığı da görülür.

pazar ertesi	—	pazartesi
pek iyi	—	peki

ey oğul	—	ayol
ağa bey	—	abi

IX. YER DEĞİŞTİRME (GÖÇÜŞME, METATEZ)

Türkçede özellikle konuşma dilinde bazı seslerin yer değiştirdiği görülür:

ekşi	—	eşki
kirpik	—	kiprik
kibrit	—	kirbit
toprak	—	torpak
avrat	—	arvat...

X. ÜNSÜZ İKİZLEŞMESİ

Türkçede bilhassa halk ağzında bazı ünsüzlerin çift söylendiği görülür.

rakkam, eşşek, sekkiz, döşşek vb.

XI. UYGUNLAŞMA

Türkçeye yabancı dillerden geçen ve Türkçenin ses düzenine uymayan kimi kelimeler Türkçeye uygun duruma getirilir:

faide	—	fayda
sahife	—	sayfa
taife	—	tayfa
kadaif	—	kadayıf
zaif	—	zayıf
divar	—	duvar

tercime	—	tercüme
müdür	—	müdür
radio	—	radyo

XII. BENZEŞME

Türkçede çıkış yerleri aynı veya yakın olan bazı sesler, yanlarındaki farklı sesleri kendilerine benzetirler.

anbar	—	ambar
çenber	—	çember
canbaz	—	cambaz
galebe	—	kalabalık

Not: Türkçede ünlü ve ünsüz uyumları aslında birer benzeşme örneğidir.

XII. BENZEŞMEZLİK

Çok az da olsa seslerin birbirine aykırılaştığı görülür. Benzeşmezliğin sebepleri arasında yabancı dillerin etkisi, dilin doğal gelişim seyri ve söyleyişteki zorluklar sayılabilir:

ana	—	anne
kardaş	—	kardeş
sabahlayın	—	sabahleyin
alma	—	elma
aşçı	—	ahçı
tennur	—	tandır
muşamma	—	muşamba
kınnab	—	kırnap
batiska	—	patiska

TÜRKÇENİN BAZI SESLERİYLE İLGİLİ ÖZELLİKLER

Türkçedeki kimi sesler, telâffuz açısından son derece önem taşımaktadır. Aşağıda söyleyiş açısından en çok kullanılan ve yanlışlık yapılan sesler üzerinde özellikle durulmuştur:

1. <<A>> Sesi: Dilimizde harf olarak tek bir <<a>> bulunmakla birlikte ses olarak daha fazla "a" vardır. Bunlar:

Normal a: *Altın, araba, alaca* kelimelerindeki "a" normaldir.

İnce a: *Kâr, hâl, kâğıt, hikâye, Kâzım.* Düzeltme işareti koymadan yazılan "a"lar da incedir. *Dikkat, sıhhat, saat...*

Uzun a: Uzun okunması gereken ünlüler. *Âmâ, âdet, hâlâ, âlâ, âşık, âlem.* Uzun söylenmesi gerektiği hâlde düzeltme işareti kullanmadan yazılanlar da vardır: *Mana, dava, sadakat, vali, manidar, katil* (öldüren)...

Darlaşan a: A sesinin "ı" sesine yaklaştırılmasıdır:

<i>Yapacağım</i>	–	<i>yapıcığım</i>
<i>Arkadaşlar</i>	–	<i>arkıdışlar</i>
<i>Uğrayıp</i>	–	<i>uğrıyıp</i>
<i>Olacak</i>	–	<i>olıcak</i>

Not: Konuşma dilinde, kimi zaman "a" sesi daraltılarak söyleyişi bozan bir tarzda "ı"ya yakın telâffuz edilmektedir. Bu durum, diksiyonu bozmaktadır.

2. <<E>> Sesi: Alfabemizde tek bir harfle gösterilen "e" ünlüsü ses olarak 3 ayrı şekilde karşımıza çıkmaktadır.

- **Normal e:** *evet, değil, elek*

- **Kapalı e:** *yemek (yedim)* Burada üzeri yatık çizgiyle gösterilen "e" sesi, "i" sesine yaklaştırılan sesleri ifade etmektedir. Bu ses halk ağzında kullanılmaktadır.

- **Yayvan e:** Türkçedeki "e" sesinin gereğinden fazla uzatılması da söyleyişi bozmaktadır. *Keendi, beence, eelli, geençler...*

3. <<İ>> Sesi: Bu ünlünün ses olarak iki türü vardır.

- **Normal i:** *İlk, iki, ikinci*

- **Uzun i:** *Millî, ruhî, maddî, manevî, beşerî, insanî, coğrafi, medenî.* Arapçadan gelen *hâkim* (hükmeden, karar veren), *hakîm* (bilen)...

4. <<U>> Sesi: Dilimizde normal ve uzun olmak üzere iki ayrı "u" sesi vardır.

Normal u: *uzun, ulus, ulu*

Uzun u : *rûhî, sükût, billûr, şûra, Tûba*

5. <<G>> Sesi: Yabancı dillerden gelen bazı kelimelerde telâffuzda kalın bir "g" sesi çıkar: *grizu, gri, gram, grev vb.*

6. **Yumuşak <<Ğ>> Sesi:** *Döğmek, öğmek, koğmak* gibi kelimelerdeki yumuşak “ğ” ler “v” sesine dönüşmüştür. Bu ses Türkiye Türkçesinde hissedilmeyecek derecede zayıf bir biçimde telâffuz edilir. Bu sebeple yumuşak “ğ” sesi, bazı kelimelerde söyleyişte düşer; onun yerine kendisinden önceki ünlü uzatılır.

Yağmur _ Yāmur

Uludağ _ Uludā...

7. **<<K>> Sesi:** Dilimizde biri kalın diğeri ince olmak üzere iki ayrı “k” sesi mevcuttur. Bu kalınlık ve incelik, yazıda gösterilmez. Konuşmada, söyleyişte ortaya çıkar. Bu sesin kalınlık ve inceliği önündeki ünlüyle anlaşılır:

İnce k: *kelebek, kitap, kibrit, kese...*

Kalın k: *kuş, korkak, kaplık, kara...*

Bazı kelimelerde kalın ve ince “k” sesi, yan yana gelmiş olabilir: *Akköprü, ek karar...*

Dilimize Batı dillerinden geçmiş olan “*ekonomi, eko*” gibi kelimelerdeki “k” sesinin kalın telâffuz edilmesi gerekir.

Türkçede kullanılan “k” sesinin kimi zaman gırtlaktan gereğinden fazla kalın telâffuz edilmektedir. Kimi zaman da bu sesler ağız özelliklerinin etkisiyle “g” veya “h” seslerine dönüştürülmektedir. Bu tür söyleyişler, konuşmayı bozmaktadır:

kırmızı → gırmızı, okul → ohul...

8. **<<L>> Sesi:** Türkçede birisi normal diğeri ince olmak üzere iki ayrı “l” sesi vardır.

Normal l: *elli, altı, elma.*

İnce l: Dilimize Arapça, Farsça ve Batı dillerinden alınan kelimeler de vardır. Türkçede yoktur: *hilâl, lâle, istiklâl, klâsik, rol* (Rolünü iyi oynadı) *alkol*, (alkollü) *lâhana, lâtin, plân, metâl, mentol, ekol...*

9. **<<N>> Sesi:** Dilimizde iki ayrı “n” sesi vardır.

Normal n: *Anne, nine, neden vb.*

Nazal n: Burundan çıkan “n” Eski Türkçeden gelmiştir. *Bana, sana, ona, deniz, bin* gibi.

10. **<<V>> Sesi:** Türkçenin “v” sesi normal bir sestir. Ancak, söyleyişte bazıları bu sesi daha yayvan telâffuz etmektedir.

verdim _ *Werdim*

validem _ *Walidem*

evet _ *eWet...*

11. **<<Y>> Sesi:** Türkçenin “y” sesi normaldir. Ancak, “y” sesinin ünlüleri daraltıcı özelliği vardır.

dinle-yor(dinliyor), dinleyiciler (dinliyiciler), anla-yor (anlıyor) sınıyor (sınıyor)...

SÖYLEYİŞİ ETKİLEYEN BAZI İMLÂ KURALLARI

“Akıllı sözünü akılsıza söyler.”

“Akıllı söylemeden düşünür, akılsız düşünmeden söyler.”

Atasözü

1. Düzeltme İşareti (^)

(^): Bu işaretin inceltme, uzatma olmak üzere iki ayrı görevi vardır. Düzeltme işareti, dört yerde kullanılır:

- a) Birbirine karışan kelimeleri ayırmak amacıyla uzun ve ince söylenen kelimelerdeki ünlüler üzerine bu işaret konur:

<u>hal</u> - <u>hâl</u>	<u>aşık</u> - <u>âşık</u>
pazar - durum	oyun - seven

<u>adet</u> - <u>âdet</u>	<u>alem</u> - <u>âlem</u>
tane - gelenek	bayrak - kâinat

<u>kar</u> - <u>kâr</u>
yağış - kazanç

- b) Arapça ve Farsçadan gelen kelimelerdeki g, k, l ünsüzlerinin ince okunduğunu göstermek için bu ünsüzlerden sonra gelen kalın ünlüler üzerine düzeltme işareti konur.

dergâh, ikâmetgâh, tezgâh

dükkân, kâtip, hikâye

kelâm, lâle, hilâl, istiklâl...

- c) Batı kökenli kelimelerdeki ince “l” ünsüzünü ince okutmak için düzeltme işareti kullanılır.

lâmba, lâhana, plân, klâsik, Lâtin...

- d) Dilimize Arapçadan geçmiş olan ve herhangi bir varlığa ait olmayı bildiren nispet “î” leri üzerine düzeltme işaretleri konur ve bunlar daha vurgulu okunur.

millî (değerler)

ruhî

manevî

beşerî

insanî

maddî

coğrafi...

Bu ekin yerine – sal, -sel eklerinin kullanıldığı da görülür:

toplumsal, duygusal, ruhsal, tarımsal, deneysel...

- 2- Türkçede kelime sonunda b, c, d, g ünsüzleri bulunmaz; ancak, birbirine karıştırılabilen birkaç istisna vardır.

at - ad

ot - od

saç - sac

haç - hac

Sonunda b, c, d, g bulunan yabancı kelimelerin sonundaki bu sesler, Türkçede p, ç, t, k'ye dönüştürülür:

b	-	kitab	-	kitab
c	-	ilâc	-	ilâç
d	-	bend	-	bent
g	-	reng	-	renk

Sonu p, ç, t, k ile biten kelimeler Türkçede ünlü ile başlayan bir ek aldıklarında p, ç, t, k sesleri tekrar b, c, d, g ve ğ'ye dönüşür:

kitab	-	kitab	-	kitabı
ilâc	-	ilâç	-	ilâcı
bend	-	bent	-	bendi
reng	-	renk	-	renge
toprak	-	toprağ	-	
çocuk	-	çocuğ	-	

Not: Son sesi p, ç, t, k olan ve genellikle tek heceden oluşan Türkçe ve yabancı kelimeler ünlüyle başlayan bir ek aldıklarında bu sesleri değiştirmeyebilir:

top	-	u	→	topu
ip	-	i	→	ipi
kök	-	ü	→	kökü
saat	-	i	→	saati

IV. B Ö L Ü M

KONUŞMAYI GÜZEL VE ETKİLİ KILAN ÖGELER

*“Ne kadar bilersen bil, söylediklerin
karşındakinin anlayacağı kadardır.”*
Mevlânâ

A. SES ÖZELLİKLERİ

Solunum

Solunum, oksijenin burun yollarından (ağızdan), gırtlaktan ve ses tellerinin, soluk borusu ile bronşların bulunduğu hançereden geçip akciğere ulaşması ve daha sonra aynı yoldan kirli havanın dışarıya atılmasıyla oluşur.

Solunumun iki amacı vardır: Soluk almak suretiyle kan dolaşımına düzenli oksijen sağlamak ve soluk vermek suretiyle asit karbonit denilen bir yanık tortusundan kanı temizlemektir.

Solunum ve Ses Çıkarma

Konuşmada solunumun çok önemli bir yeri vardır. Eğer solunum normal biçimde gerçekleşmezse, seslerin çı-

kışında ve boğumlanmasında sıkıntılar ortaya çıkar. İyi bir solunum, ses mekanizmasının, özellikle gırtlığın işlevini tam olarak yapmasını sağlar.

Solunum yoluyla ses elde etmenin ikinci adımı, ses yolundaki sese yardımcı organları çalıştırmaktır. Sesin niteliği, ses tellerinin titreşim sıklığının gücündeki etkisine bağlıdır.

Sesin en önemli aşaması boğumlanmadır. Doğru ve düzgün konuşma, özellikle ses birliklerinin doğru ve düzgün boğumlanmasına bağlıdır.

Konuşmanın doğru ve etkili olabilmesi her şeyden önce seslerin doğru çıkarılmasına bağlıdır. Bu durum ise, doğrudan doğruya solunumla ilgilidir. Bir konuşmacının her şeyden önce solunumunu düzene sokması gerekir. Rahat nefes alıp vermek hayatımızı sürdürebilmenin en önemli şartı olmak yanında sesleri birbiri ardınca çıkarabilmenin de ön şartıdır.

İyi bir konuşmacının akciğerlerini iyi kullanması zorunludur. Bunun için de akciğerlerin hareket alanı kabul edilebilecek diyaframın verimli kullanılması gerekir. Diyaframın iyi kullanılması ise, duruş şeklimize, midemizin doluluk durumuna bağlıdır. Bu açıdan, konuşurken olabilirdiğince rahat olmalı; mümkünse dik durmalıyız. Topluluk konuşmalarından en az iki saat önce yemek yenmiş olmalıdır.

Boğumlanma

Akciğerlerden dışarıya atılmak üzere hareket eden havanın ağız ve burundaki çeşitli nokta ve bölgelerde engel-

lemelere uğrayarak seslerin dışa yansımalarına *boğumlanma* adı verilir. Boğumlanmada, her bir ses, iç özelliklerine göre, ses tellerini farklı biçimlerde titreştirir. Yine kendi özelliklerine bağlı olarak sesler; gırtlak, dil, damak, dudaklar ve diğer ses organlarını toplu hâlde devreye sokarlar.

Sesin en önemli aşaması boğumlanmadır. Çünkü, sesler ve onun oluşturduğu ses birimleri bu olayla birlikte şekillenir. Doğru ve estetik konuşma, özellikle ses birliklerinin düzgün boğumlanmasına bağlıdır.

Boğumlanma hataları, dinleyicinin kulağına seslerin tanınmaması biçiminde yansır. Yanlış boğumlanan bir ses kimi zaman bütünüyle kelimeyi de tanınmaz hâle getirebilir. Bu açıdan iyi bir konuşmacının boğumlanma konusunda bazı egzersizler yapması yararlı sonuçlar verebilir.

Bu amaçla, konuşma öncesinde aşağıdaki egzersizler yapılabilir:

Dili, ağzınızda sakız gibi çiğneyiniz

Dili, dişlerinizin arasında çeviriniz.

Dili, içeriye ve dışarıya doğru hareket ettiriniz.

Dili, yan tarafa çıkartınız.

Dili, burna yaklaştırmaya çalışınız.

Kalem, ağza yan şekilde alınarak bir metin okunabilir.

Kalem uzunlamasına konularak bir metin okunabilir.

Çiçek koklar gibi nefes alınmalıdır.

Nefes, ateş üfler gibi verilmelidir...

Taban Ses Çalışması

İyi bir konuşma her şeyden önce, seslerin tam ve anlaşılır söylenmesine bağlıdır. Bunun başarılabilmesi ise, bir takım taban ses çalışmalarını gerektirmektedir. Öncelikle, ses yolunun işlek ve kıvrak hâle getirilmesi zorunludur. Ses yolunda fizyolojik bir bozukluk yoksa aşağıdaki egzersizler iyi bir ses elde etmek için yararlı olabilir.

Omuzlar dik olacak şekilde geride nefes alınmalıdır.

Esname hareketi yapılmalı, bu sırada karından gelen hareketlere de dikkat edilmelidir.

Bel kasları gerilerek çalışmalar yapılmalıdır.

Sesleme eylemine geçmeden önce boş olarak yavaş ve hızlı solunum egzersizleri yapılmalıdır.

Belli hedefler tespit edilerek sayı sayılmalıdır.

Türkçede kullanılan bütün ünsüzlerin önüne ünlüler getirilerek tekrarlanmalıdır:

ba, be, bı, bi, bo, bö, bu, bü

ca, ce, cı, ci, co, cö, cu, cü

ça, çe, çı, çi, ço, çö, çu, çü

da, de, dı, di, do, dö, du, dü

fa, fe, fı, fi, fo, fö, fu, fü...

Dil ve Dudak Tembelliği

Konuşmayı etkileyen önemli hususlardan birisi de dil ve dudak tembelliğidir. Dil ve dudak tembelliği, konuşma

Konuşma esnasında geçen gereksiz kelimelerin son günlerde en sık rastlanana "*artı*" kelimesidir. Aslında bir matematik terimi olan bu kelime, günlük konuşmalarda olur olmaz her yerde karşımıza çıkmaktadır. Hâlbuki bu kelimenin yerine "*yine, gene, ilâve olarak, ek olarak, diğer, diğer yandan, başka, bir başka açıdan, bunun yanında, bununla birlikte, bu arada, ayrıca*" gibi çok değişik kalıplar kullanılabilir. Konuşmayı matematik gibi mekanikleştiren bu tür kullanımlardan ısrarla kaçınmak gerekir.

Aynı şekilde, "*olay*" kelimesi ve "*...falan oldum*", "*...dermişim*" gibi kalıplar da son zamanlarda yanlış olarak sıkça kullanılmaktadır.

Konuşmada asalak kelime kullanma ve sesler çıkarmanın en önemli sebebi, hiç şüphesiz, söz dağarcığının zayıf olmasıdır. Türkçe son derece zengin bir kelime kadrosuna sahip olmasına rağmen, Türk insanının kelime hazinesi fakirdir. Bunun en önemli sebebi az okumaktır. Diğer önemli bir sebep de son yıllarda dilde yaşanan karmaşadır. Türkçe konuşan kimi aydınlar, son yıllarda duygu ve düşünceleri sekteye uğratma pahasına kelimelerin peşine takılmışlardır. Yani, kelimeyi esas alan bir yaklaşım ortaya çıkmıştır. Kelimeler arasında "*eski-yeni, yerli-yabancı*" gibi yapay ayrımlar dolayısıyla bazı kavram ve kelimeler unutulmaya başlanmıştır. Bu durum ise, doğal olarak asalak kelime kullanımına zemin hazırlamaktadır.

B. ÜSLÛP ÖZELLİKLERİ

Nasıl ki her yazının üslûp açısından bir özelliği varsa, her konuşmanın da kendine özgü bir üslûbu vardır. Konuşmanın karakterini biraz da seçilen üslûp belirler. Konu ile seçilen üslûp arasında bir uygunluk sağlanamazsa, konuşma başarısız olur. Bu açıdan üslûpla ilgili temel bilgilere sahip olmak, üslûbun inceliklerine dikkat etmek ve üslûbu belirlerken üzerinde düşünmek gerekir.

Bir konuşmacının söylemek istediğini kolaylıkla anlayabilmek, dinleyenler açısından önemlidir. Konuşmasında çok sayıda yabancı kelime kullanan, bir yığın terimleri arka arkaya sıralayan, biraz dinledikten sonra usanç veren bir konuşmacıyı kimse dinlemek istemez.

Bir konuşmada aranması gereken üslûp özelliklerini aşağıdaki başlıklarla ortaya koyabiliriz:

İçtenlik

Bir konuşmacıda bulunması gereken en önemli özellik içtenliktir. Çünkü, gönülden çıkmayan bir söze, inanmadan söylediğiniz bir düşünceye kendiniz kabul etmediğiniz için başkalarını inandırmanız çok zordur. Bu durumda rol yapmanız ve yapmacık olmanız gerekir. Bunlar ise, doğru, güzel ve etkili konuşmanın düşmanlarıdır.

Konuşmanın içten, yani samimî olması da anlatımın özelliklerindendir. Anlatımın içtenlik taşıması demek; ancak görüş ve düşüncelerimizi doğal bir tarzda ortaya koymak, içimize doğduğu gibi konuşmak demektir. Hatır gönül gözeterek düşüncelerimize ters düşen sözleri söyle-

mek, kişiliğimizi ortadan kaldırdığı gibi, anlatımımızı da samimiyetsiz yapar. Doğruluğuna inanmadığı bir düşünce ya da duygu üzerinde konuşan kişi, kendini zorlar. Bu yüzden anlatımı da içten ve doğal olmaz. Bu da konuşmanın etkili olmasını engeller.

Duruluk

İyi bir konuşmacının mutlaka bir amacı vardır. Hiç kimse boşu boşuna konuşmak istemez. O hâlde konuşmanın anlaşılması ilk şarttır. Bunun gerçekleşebilmesi ise, sözlerin açık ve duru olmasına bağlıdır. Konuşmacının ağzından çıkanların kulağımıza pürüzsüz bir biçimde ulaşması da duruluğun özelliklerindendir. Hiç kimse konuşmacıyı dinlerken bulmaca çözmek zorunda kalmayı istemez. Duru bir anlatım, sözdeki anlamın kolay kavranmasını sağlar

Söz sanatlarıyla yüklenmemiş, süssüz ve sade anlatıma "duruluk" adı verilir. Düşünüldüğü gibi konuşmak, gereksiz mecazlara ve sanatlara kaçmamak, konuşmanın anlamca dolgun olmasını ve rahat anlaşılmasını sağlar.

Akıcılık

Bir konuşmanın rahat ve kolay anlaşılması, kelimele-
rin dile dolaşmaması, dinleyicilerin rahatsız olmadan anlayabilmeleri durumuna "akıcılık" denir. Konuşmanın akıcı olabilmesi için zaman zaman dinleyicilerin dikkatleri toplanmalıdır. Bu amaçla, konunun niteliğine göre, fıkra, nükte, atasözü, deyim vb. gibi ögelere başvurulabilir.

Her türlü konuşmada söylenmesi güç olan kelimeleri kullanmaktan kaçınmak gerekir. Akıcılık, kelimelerin seçiminde ve söz dizimindeki uygunluktan gelebileceği gibi, hayal ve düşüncelerin düzenindeki dengeden de doğabilir.

Çok uzun ve girişik sözler de duygu ve düşüncelerin kavranmasını güçleştirir, konuşmanın akıcılığını keser. Bu bakımdan kısa cümleler tercih edilmelidir.

İçinde birçok bilimsel terim bulunan konuşmalar da sıkıcı olur. Eğer çok terim kullanmak zorunluluğu varsa, bunları elden geçirdiğince arka arkaya getirmemek gerekir.

Özgünlük

Duygudan ve düşünceden başka, anlatımda özgün olmaya; yani, başkalarına benzememeye gayret etmek gerekir. Anlatımın özgünlüğü herkesten farklı bir görüş, duygu ve düşünüş tarzına sahip olunması ve bunların değişik bir tarzda ifade edilmesi demektir. Ancak konuşmalarında belirli bir kişiliği olanlar, ileride ünlü hatipler arasına girebilirler.

Herkesin bildiği, en azından pek çok kaynakta var olan bilgileri dinleyicilere aktarmak, konuşma sanatı açısından pek hoş bir durum değildir. Her şeyden önce, ortaya konulan duygu, düşünce ve bilgilerin özgün olması gerekir. Bunları ortaya koyuştaki üslup da özgün olmalıdır.

Bütün bu temel niteliklerin dışında bir konuşmada *açıklık, coşkunluk, duygusallık, incelik* vb. özelliklerin de bulunması konuşmayı daha canlı ve alımlı duruma getirir.

ANLATIM BİÇİMLERİ

İnsanı diğer canlılardan ayıran önemli özelliklerden birisi de toplu hâlde yaşaması ve daima bir iletişim içinde bulunmasıdır. İnsanoğlunun bu iletişimi temelde sözlü ve yazılı olmak üzere ikiye ayrılır. İster sözlü isterse yazılı olsun, her iletişimin, daha doğru ifadesiyle her anlatımın mutlaka bir amacı vardır. Bu amaçları şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Herhangi bir konuyu, düşünceyi açıklama, ortaya koyma; kısaca bilgi verme.
2. Gördüklerimizi, duyduklarımızı, hissettiklerimizi ve yaşadıklarımızı başkalarına aktarma; onlarla paylaşma.
3. Karşımızdaki kişilerin duygu, düşünce, kanaat ve davranışlarını değiştirmeyi hedefleme; insanları etkileme.

Bu amaçların sayısını artırmamız elbette mümkündür. Amacımız ne olursa olsun, bunu şu veya bu şekilde karşımızdakilere aktarmak isteriz. Amaç ile anlatım arasında her zaman doğal bir ilgi vardır. Amacımız bir yerde anlatım biçimini de belirler.

Ele aldığımız konuyu, düşünceyi, olayı, duygu veya hayali sergileme biçimine "*anlatım*" adı verilir. Amacımıza ve konuya bağlı olmak üzere anlatım biçimlerini iki ana gruba ayırmak mümkündür:

- A. Düşünceye Dayalı Anlatım
- B. Sanatlı Anlatım

A. Düşünceye Dayalı Anlatım

Doğrudan doğruya bilgi vermeyi; bir düşünce veya görüşü ortaya koymayı amaçlayan anlatım biçimidir. Daha çok bilimsel konularda ve bu tür eserlerde kullanılan bir anlatım biçimidir. Makale, fıkra, deneme, eleştiri, gezi yazısı gibi türlerde daha çok düşünceye dayalı anlatım kullanılır. Anlatım nesneldir ve sanatlı ifadelere pek başvurulmaz. Düşünceye dayalı anlatım kendi içinde ikiye ayrılır.

a) Açıklayıcı Anlatım

Herhangi bir konuyu, düşünceyi açıklama, ortaya koyma amacını taşıyan anlatım biçimidir. Asıl amaç, bilgi vermektir. Bu anlatım biçiminin baskın karakteri "*bilgi verme, öğretme*" olduğu için ele alınan konu, en ayrıntılı bir şekilde açıklanır.

Herhangi bir konuyu açıklamak için aşağıdaki yollar-
dan birine veya birkaçına birden başvurulabilir:

1. Tanımlama,
2. Örnekleme,
3. Benzetme,
4. Karşılaştırma,
5. Tanık (delil) gösterme,
6. Somutlaştırma,
7. Soyutlaştırma,
8. Sorulara bağlama,
9. Zıtlıklardan yararlanma,
10. Bağlantı kurma...

b) Tartışmacı Anlatım

Herhangi bir düşünceyi, yargıyı veya teklifi çürütmek, değiştirmek amacıyla kullanılan anlatım biçimidir. Bu anlatım biçiminde, öncelikle üzerinde durulan konu ortaya konur, daha sonra da tartışmaya açılarak çürütülmeye çalışılır. Çürütme ve değiştirme eylemi gerçekleştirilirken sağlam dayanaklar seçilmelidir.

Tartışmacı anlatımda en belirgin özellik, konunun tartışılarak sonuca bağlanmasıdır. Esas olan kanaatler değil, gerçeklerin, kesin yargıların sağlam delillerle tartışılarak bir sonuca ulaşılmasıdır. Bu anlatım biçiminde tanımlama, örnekleme, karşılaştırma ve tanık (delil) gösterme yollarına sıkça başvurulur:

B. Sanatlı Anlatım

Roman, hikâye, şiir gibi sanatla ilgili yazılarda kullanılan, okuyucuları etkilemeyi amaçlayan anlatım biçimidir. Asıl amaç okuyucular üzerinde iz bırakabilmek, onları etkileyebilmektir. Bu anlatım biçiminde yazarın yorumu ve hayal gücü son derece önemlidir. Yargılar, yorumlar, duygular ve hayaller genellikle yazarına özgüdür; yani, öznel-
dir.

Sanatlı anlatımı, düşünceye dayalı anlatımdan ayıran en belirgin yönlerden birisi, sanatlı anlatımın okuyucuya bilgi vermek yerine, onları etkileme çalışmasıdır. Bu amaçla sanatlı anlatımın birtakım imajlara dayalı olması gerekir. Okuyucu da farklı çağrışımlar uyandırabilmeli ve okuyucuların hayal güçlerini, duygularını harekete geçi-

rebilmelidir. Sanatlı anlatımın amacı, gerçekleri olduğu gibi aktarmak değil; ona yeni yorumlar, yeni imajlar katarak okuyucunun hayal dünyasını zenginleştirmektir. Kısacası, sanatlı anlatım gerçeğin değil; yeni ve orijinalin arkasından koşar.

Sanatlı anlatım iki biçimde ortaya konur:

a) Hikâye Etme (Öyküleme)

Herhangi bir olayın belli bir akış içerisinde anlatılmasıdır. Olaylar, belli bir düzene göre; zaman, yer ve oluş sıraları esas alınarak anlatılır. Olaylar, merak unsuru göz önünde bulundurularak aşama aşama verilir.

Hikâye etme anlatım biçiminde esas olan bir olaydır. Bu olay, hareket (eylem), zaman ve anlam unsurlarıyla birleştirilerek bağlantı hâlinde anlatılır. Diğer bir söyleyişle hikâye etme, olayların bir zincirin halkaları gibi art arda dizilmesi ve okuyucunun gözünde canlandırılmasıdır. Varlıklar, nesneler, mekânlar ve zaman hep hareket hâlinindedir. Olayın başlangıcı, gelişimi ve sonucu (serim, düğüm, çözüm) bir merak unsuruyla ortaya konur.

Hikâye etme anlatım biçimi, öğreticilik amacı taşımak zorunda değildir. Asıl amaç, olayların canlandırılması ve merak unsurunun ön plânda tutulmasıdır. Bu anlatım biçiminde olayın başlangıcı, gelişmesi ve sonuç bölümü vardır. Ancak, bu sıralama her zaman aynı olmayabilir. Hikâye etme biçimi, daha çok, roman, hikâye, anı, gezi yazısı, hayat hikâyesi (biyografi) gibi türlerde kullanılır. Konuşmalarda da bu anlatım biçimine başvurulabilir.

b) Tasvirî (Betimleyici) Anlatım

Varlık, nesne ve mekânların çeşitli özellikleriyle göz önünde canlandırılmasıdır. En kısa ifadesiyle tasvirî anlatım, kelimelerle resim çizme sanatıdır. Görülenlerin görme, tatma, işitme, dokunma gibi duyular üzerindeki etkilerinin belirtilmesidir.

Yazan ve konuşan, her şeyden önce iyi bir gözlemci olmalıdır. O, baktıklarında başkalarından farklı olarak kimi incelik ve ayrıcalıkları da görebilmelidir. Sonra da bu gördüklerini büyük bir titizlikle seçmeli ve okuyucunun hayal dünyasına sunmalıdır. Bu anlatım biçiminde yazarın yeteneği son derece önemlidir. Konuşmacı, dış dünya ile okuyucu arasında renkli, canlı ve heyecanlı köprüler kurabilmelidir.

Yazan ve konuşan, gördüklerini tasvir ederken iki şekilde hareket edebilir. Birincisinde yazan ve konuşan, gördüklerini olduğu gibi tasvir eder. Buna "*yansıtmacı (nesnel) tasvir*" adı verilir. İkincisinde ise yazan ve konuşan, gördükleriyle yetinmez; ona kendi birtakım yorum ve izlenimlerini de katar. Bu tasvir tarzına "*izlenimci (öznel) tasvir*" adı verilir. "İzlenimci tasvir", "yansıtmacı tasvir"e göre çok daha canlıdır ve okuyucunun ilgisini çeker. Aynı zamanda "izlenimci tasvir" çok daha fazla yetenek gerektirir. Yazan ve konuşanın gücü biraz da buna bağlıdır.

C. DIŞ ÖZELLİKLER

Beden Dilinin Doğru ve Etkili Kullanılması

Konuşma veya daha geniş biçimiyle iletişim dendiğinde, aklımıza genellikle sese ve söze dayalı konuşma biçimleri gelir. Konuşmanın temelinde gerçekte sesler olmakla birlikte, konuşmayı bütünüyle bir iletişim biçimi olarak ele alırsak, beden olarak yaptığımız hareketlerin de son derece etkili olduğunu görürüz. Psikologların araştırmalarına göre karşılıklı iletişimde beden dilinin payı % 60'lara kadar çıkabilmektedir.

Konuşan ve dinleyenler arasındaki diyalogda, daha ses unsuruna başvurmadan önce, kılık kıyafetin, tavır ve davranışların, jest ve mimiklerin etkisi hissedilmeye başlanır. Konuşma boyunca söyledikleriniz bir yana, tavır ve davranışlarınızla, kısacası beden dilinizle durmaksızın mesaj alış verişinde bulunulur. Kimi zaman gerçek dışı beyanlarda bulunulabilir ama beden dilimiz her zaman gerçeği söyler. Duygu ve düşüncelerin kelimelerle gizlenmesi mümkündür; ancak, beden diline engel olmak çok zordur.

Bir bakış, bir gülümseme, tebessüm veya bunların zıddı olan davranışlar, bize çok şey anlatabilir. Çünkü, bunlar ruhun yansıtılmasıdır. İletişim, çoğu zaman ses ve sözle sağlanmakla birlikte, taraflar arasında gözle görülmeyen bir duygu iletişimini asla göz ardı etmemek gerekir.

Kılık Kıyafet ve Dış Görünüş

Kılık kıyafet ve dış görünüşümüzün, iletişimdeki yeri, olduğu bir gerçektir. Hiç tanımadığımız bir insanla ilk karşılaşmamız çok önemlidir. Genellikle ilk 30 saniye içinde zihnimizde karşımızdaki insanla ilgili bir izlenim oluşur. Kılık kıyafetimiz ve dış görünüşümüz kişiliğimizi, iç dünyamızı yansıttığı için, hem bizim açımızdan hem de karşıdakiler açısından son derece önemlidir. Kendimize verdiğimiz değer, bir anlamda, başkalarının bize vereceği değer için bir ölçüdür.

İletişim alanında araştırmalar yapan uzmanların araştırmalarına göre, konuşmacının etkisinin % 55'lik bir kısmı göze hitap eden öğelerle ilgilidir. Nasıl görüldüğü, yüz ifadesi, jest ve mimikler ile bütünüyle beden hareketleri gözle ilgili öğeleri oluşturmaktadır. Konuşmacının etkisinin % 38'i ise, sese dayanmaktadır. Sesin kulağa yansıyan güvenilirlik, değerlilik gibi özellikleri önem arz etmektedir.

Herhangi bir iletişimde siz daha ağzınızı bile açmadan, dinleyiciler sizin hakkınızda birtakım tahminler yapmış olacaklardır. Bu tahminlerin bir kısmı nesnel, bir kısmı ise, öznel olabilecektir. Ancak, bu tür tahminlere kaynak olan, konuşmacının tavır ve davranışlarıdır.

Duruş Şekilleri

Etkili bir iletişimde tavır ve davranışlarımızın rolü büyüktür. Duruşumuz, hâl ve hareketlerimiz, psikolojik açıdan konuşmacıyı etkilemektedir. Etkili bir iletişim için vücudumuzun rahat olması önemlidir. Her şeyden önce rahat nefes alıp verebileceğimiz bir pozisyonda olmalıyız.

Bunun için en güzel duruş biçimi, dik durmaktır. Bu duruş, konuşmacıya güven ve emniyet duygusu verir. Oturarak konuşuluyorsa, oturduğumuz nesnelere tümüyle yayılmalı ve rahat hareket edilebilmelidir.

Karşılıklı sohbetlerde muhatabımızla aramızda mutlaka belli bir mesafe kalmalıdır. Mümkün olabildiğince, muhatabımızın tam karşısına oturmamak gerekir.

Jest ve Mimikler

Konuşmanın etkili olmasında, el, kol, beden ve yüz hareketlerinin önemli bir rolü vardır. Bunlar, konuşmayı tamamlayan unsurlardır. Ancak, gereksiz ve aşırı el kol (jest) ile yüz (mimik) hareketleri, dinleyicilerin dikkatlerini dağıtır. Ayrıca, konuşmacı, kıyafetinden kürsüde duruş veya oturuşuna, hareketlerinden tavrına kadar her davranışına dikkat etmelidir. Dinleyici, kendisine hâkim olan ve saygı gösteren konuşmacıları sever. Yaptığınız hareketler ve sözler yapmacık ise derhâl fark edilir. Bütün mesele, söz ve hareketlerde samimî, sade ve sakın olabilmekte ve bunu sözle âhenkli bir şekilde yoğurabilmektedir.

Konuşmanın fiziksel dokusunu; jestler, mimikler, ses tonu, vurgulama ve tonlama gibi etkenler oluşturur. Aşırı el kol hareketleri, anlamsız mimikler, iyi ayarlanmayan ses tonu ve bilinçsizce yapılan vurgulamalar konuşmayı bozar.

Konuşma bir yemeğe benzetilecek olursa, jest ve mimikler, yemeğin baharatı kabul edilebilir. Bir yemekte baharat türü tat vericiler olmazsa, yemek lezzetsiz olur. Eğer baharat fazla katılırsa, yemeğin tadı bozulur. Kıvamında katılacak olursa, lezzeti yakalanmış olur. İşte, bir

V. B Ö L Ü M

TÜRKÇENİN ANLAM ZENGİNLİĞİ

Herhangi bir dilin zenginlik veya fakirliğini belirleyebilmek için, birtakım ölçütlere dayanılması gerekir. Bu ölçütler ise, nesnel ve mantıklı olmalı; ulusları arası bir niteliğe sahip bulunmalıdır.

“Türkçe zengin bir dil midir?” sorusuna, yukarıdaki çerçevede bakacak olursak, daha sağlam bir sonuca ulaşabiliriz. Bu amaçla, dillerin zenginliğini veya fakirliğini gösteren ölçütleri Türkçeye şu şekilde uygulayabiliriz:

Bir dilin zenginlik veya fakirliği söz konusu olduğunda, akla ilk olarak o dilin söz hazinesi (kelime sayısı) gelmektedir. Bu açıdan Türkiye Türkçesine bakıldığında, TDK'nin Türkçe Sözlük'ünde bugün için 75.000 civarında madde başı kelimenin var olduğu görülmektedir. Bu sayı, Türkçenin söz varlığını ifade etmekten çok uzaktır. Çünkü, günümüzde, Anadolu'da halk ağzında kullanılan veya Türkçenin eski dönemlerine ait eserlerde kalmış ve bir

kısmı günümüzde kullanılmayan yüz binlerce kelime vardır. Bunun yanı sıra bugün dünyanın çeşitli bölgelerinde Türkçe konuşan toplam 250 milyon civarında bir Türk nüfusunun söz varlığı da dikkate alındığında kelime sayısının tahminî olarak 1.000.000 üzerine çıkabileceği söylenebilir. Türkçe, bu açıdan en az İngilizce ve Arapça kadar zengin bir dildir.

Türkçenin tarihî geçmişi de çok eskilere dayanmaktadır. M.Ö.'ye ait kaynaklarda Türkçe sözler vardır. Türkçenin ilk yazılı belgeleri kabul edilen Göktürk Yazıtları, edebî değer taşıyan eserlerdir. Bu anlamda, sözlü dönem ürünleri olan destan, atasözü, sagu (ağıt) vb. türleri dikkate alarak Türkçenin dünyanın eski ve köklü dillerinden birisi olduğunu söyleyebiliriz.

Türkçenin zengin bir dil olduğunu gösteren ölçülerden birisi de dildeki soyut kavramlardır. Türkçenin ilk yazılı belgeleri kabul edilen Göktürk Yazıtları (8.yy)'nda % 33 oranında soyut kelimelerin varlığı son derece dikkat çekicidir. Günümüz Türkçesinde en ince ayrıntıları, duygu, düşünce ve hayalleri ifade edebilen çok sayıda soyut kelime mevcuttur.

Herhangi bir dilin zengin ve özgün kabul edilmesinin bir ölçüsü de temel kavramların o dilin öz malı olmasıdır. Özellikle organ adları ve sayı sistemleri bu anlamda önem taşımaktadır. Türkçeye bu açıdan bakılırsa, bütün organ adlarının-birkaç alınma söz dışında- ve temel sayı sisteminin Türkçe olduğu görülecektir.

Türkçeyi özgün ve zengin kılan bir başka özelliği ise, hareketli hayat tarzlarına uygun olarak tamamı Türkçe kökenli çok sayıda fiile sahip olmasıdır. Hemen hemen her hareketi, durumu ve olguyu ifade edecek bir fiil bolluğu dikkati çekmektedir.

Bir başka zenginlik ölçüsü ise Türkçeye rahatlıkla çok sayıda yeni kelime kazandırma imkânının varlığıdır. Son-dan eklemeli bir dil olan Türkçede sabit köklere ekler getirerek yeni kelimeler elde edilebilir. Ayrıca, birleştirme; halk ağzından derleme ve eski eserleri tarayarak da çok sayıda kelime kazanılabilir. Türkçenin standart eklerle işleyen bir sisteme dayalı olması, bu dilin bilgisayar dili olarak kullanılabilmesi için de büyük bir üstünlüktür.

Bir dilin zenginliği için, en geçerli ölçüt ise, hiç şüphesiz, anlatım yollarının kolay ve kıvrak olmasıdır. Türkçenin bünyesindeki eş ve yakın anlamlı sözler; deyim ve atasözleri, ikilemeler ile genel anlamda kalıp ifadelerin bolluğu, anlatmak istediğimizi kolayca ortaya koymamızı sağlamaktadır. Türkçe, en ince ayrıntıları dahi rahatça ifade edebilen, geniş anlatım imkânlarına sahip olan zengin bir dildir. Ancak, burada yaygın bir yanlışlığı da hemen düzeltmemiz gerekiyor: Türkçe konuşan kimi insanlar, Türkçenin yetersiz bir dil olduğundan söz ediyorlar. Yukarıdaki nesnel ölçülerle bakıldığında, Türkçenin zengin bir dil olduğu kolayca anlaşılmaktadır. O hâlde bu durumu şöylece düzeltebiliriz: Türkçe, gerçekte zengin bir dildir; ancak, bireylerin Türkçeden aldığı pay düşük olabilir.

Türkçenin zengin bir dil olduğu, su götürmez bir gerçektir. Galiba, bu noktada eksiklik dilde değil, o dili eksik

öğrenen bizlerdedir. Bu gerçeği, Gazi Mustafa Kemal Atatürk son derece güzel ve çarpıcı bir şekilde ortaya koymuştur: *"Türk dili, dillerin en zenginlerindendir. Yeter ki bu dil şuurla işlensin!"*

Böylesine zengin bir dile sahip olduğumuz için gurur duymalı; Türkçeyi daha güzel ve doğru bir biçimde öğrenmek için gayret etmeliyiz. ¹

TÜRKÇEDE ANLAM TÜRLERİ

1. **Temel Anlam:** Bir kelimenin akla ilk gelen gerçek anlamına *"temel anlam"* adı verilmektedir.

Ev: İnsanların tek veya toplu olarak yaşadıkları yer, yapı, mesken.

2. **Yan Anlam:** Bir kelimenin yakıştırma yolu ile başka bir kelimenin anlamını yüklenerek kullanılmasına *"yan anlam"* denir.

"Kazağının boğazı sökülmiş"
yan anlam

"Şişenin boğazı kırıldı"
yan anlam

3. **Mecaz Anlam:** Bir kelimenin gerçek anlamı dışında başka bir anlamda kullanılmasına *"mecaz anlam"* denir.

Yüz: - Yüzünde kızamık çıktı.
temel anlam

- Sandalyenin yüzü eskidi.
yan anlam

- Sen ne yüzsüz adamsın.
mecaz anlam

Not: Bir kelime, temel anlamda somut iken soyut anlam yüklenerek kullanılırsa mecaz anlamı olur.

Çocuğuma biraz bakar mısınız?

yan anlam (ilgilenmek)

Ev karşiki binaya bakıyor.

mecaz anlam (yönü çevrili olmak)

Not: Bir kelimenin cümledeki temel anlamı düşünülürken imkânsız bir durum anlatılıyorsa mecaz anlam ortaya çıkar.

Bugünlerde içi yanıyor.

mecaz anlam

Not: Türkçede her kelimenin mutlaka temel anlamı vardır. Kelimeler, zaman içinde bu anlamın dışında mecaz anlamlar da kazanabilir.

yumuşak (sert olmayan)

temel anlam

yumuşak başlı (uysal)

mecaz anlam

Yumuşak kar taneleri düşüyor.

temel anlam

Ali Bey yumuşak bir insandır.

mecaz anlam

4. Eş Anlamlılık: Anlamları aynı; fakat, çok defa biri Türkçe, diğeri yabancı olan kelimelerdir.

meselâ - örneğin

sene - yıl

detay - ayrıntı

hâkim - yargıç...

5. Yakın Anlamlılık: Anlamları birbirine yakın olan kelimelerdir.

bezemek, yılmak, usanmak

şüphe-kuşku-endişe-tereddüt-çekince

6. Somut Anlam: Duyu organlarıyla algılanabilen varlıkları belirten ya da bildiren kelimelere *somut anlamlı kelimeler* denir.

kitap, kalem, defter, ışık, hava, ses,...

7. Soyut Anlam: Duyu organlarıyla algılanamayan varlıkları belirten ya da bildiren kelimelere *soyut anlamlı kelimeler* denir.

neşe, korku, gençlik,...

6. Karşıt (Zıt) Anlamlılık:

iyi - kötü

güzel - çirkin

geliş - gidiş...

7. Sesteş (Eş Sesli)lik: Yazılışları, okunuşları, söyleişleri aynı, anlamları farklı olan kelimelerdir.

yüz (sayı) - yüz (vücudun parçası)

koyun (hayvan) - koyun (yüz üstü)

mani (şiir türü) - mani (engel)...

8. Deyim: Genellikle birden çok kelimenin bir araya gelmesiyle, gerçek anlamları dışında yeni ve farklı bir anlamda bir kelime veya kelime grubu oluşturulmasına "*deyim*" adı verilir.

Deyimler kalıplaşmış oldukları için yerleri değiştiremez, aralarına kelime eklenemez.

*Kaş yapayım derken göz çıkarmak
Suya sabuna dokunmamak
Göze girmek
Tereciye tere satmak...*

9. **Atasözü:** Söyleneni belli olmayan ders ve öğüt verme amacı taşıyan, kalıplaşmış anlamlı ve özlü söz öbekleridir.

Atasözleri genellikle geniş zamanda ya da emir kipinde bulunur.

*Ayağını yorganına göre uzat.
Sakla samanı gelir zamanı.
Kızım sana söylüyorum gelinim sen işit.
Ağaç yaşken eğilir...*

10. **Özdeyiş (Vecize):** Kim tarafından söylendiği belli olan özlü sözlerdir.

*"Bin kitap söz yazarız, kalbi uslandırmak için,
Kâfidir bir acı söz bin kalbi kırmak için."*

Bahtiyar Vahabzade

"Zekâ, ayva, nar, portakal gibi geç koku ve renk bulan bir sonbahar meyvesidir. Ne yazık ki zekânın olgunluk devresi vücudun olgunluk devresine rastlar; keşke ikisini buluşturabilseydik."

C. Şehabettin.

11. **Terim:** Herhangi bir bilim veya sanat dalına ait sıvrılı ve özel anlamlı kelimelerdir.

boylam, coğrafya, edebiyat...

12. **İkileme:** Türkçede bazı kelimeler ve yapılar tekrar edilmek suretiyle yeni kelime ve anlatım imkânları kazanılır. Bu tür yapılara "ikileme" adı verilir:

- a) Aynı kelimenin tekrarı ile: *yavaş yavaş, hemen hemen, için için*
- b) Farklı kelimenin tekrarı ile: *çoluk çocuk, dünya alem, doğru dürüst, ses seda, abur cubur.*
- c) Eklerle yapılan ikilemeler: *baş başa, göz göze, günden güne, bayramdan bayrama*
- d) "m" sesi ile yapılan ikilemeler: *çocuk mocuk, para mara, ev mev.*

Not: İkilemelerde her kelime ayrı yazılır. Aralarına hiçbir işaret konmaz.

13. **Pekiştirme:** Anlatıma güç kazandırmak için bazı sözlerin başına kendilerine benzer hecelerin eklenmesiyle oluşan özel yapılara "pekiştirme" denir.

sapsarı, bembeyaz, tertemiz, güpegündüz ...

14. **Argo:** Daha çok alt sosyal grupların kendi aralarında kelimelerin gerçek anlamları dışında, onlara özel anlamlar yükleyerek kullanmalarına "argo" denir.

çalışkan yerine	–	inek
öldürmek yerine	–	temizlemek
sınıfta kalmak yerine	–	sınıfta çakmak...

TÜRKÇEDE ANLAM DEĞİŞMELERİ

- 1- Anlam Daralması:** Geniş anlamlı bir kelimenin zaman içinde dar bir anlama geçmesidir.

bostan (Bahçe anlamında iken; kavun karpuz anlamına geçmiş)

yemiş (Yiyecek anlamında iken; incir anlamına geçmiş)

oğlan (Çocuk anlamından erkek çocuk anlamına geçmiş)

adam (İnsan anlamından erkek anlamına geçmiş)

davar (Mal anlamından koyun, keçi anlamına geçmiş)

- 2- Anlam Genişlemesi:** Dar anlamlı bir kelimenin zamanla başka anlamlar kazanarak genişlemesidir.

baş: lider, önder

yıldız: meşhur, talih

kol: şube

dal: bölüm

alan: branş...

- 3- Örtmece:** Anlamı hoş olmayan veya söylenmek istenmeyen kelimelerin yerine başka kelimelerin kullanılmasıdır.

Domuzlu – Denizli

yılan – uzun oğlan

verem – ince hastalık

hela – ayak yolu

ölüm – rahmet...

- 4. Anlam Güzelleşmesi:** Kötü anlamı bir sözün zamanla iyi bir söz olması ya da korkulan ürkülen sözler yerine başka sözlerin geçirilmesidir.

yaman (kötü) – gözü kara, yiğit, cesur

yavuz (kötü) – atak, çevik, delikanlı...

çocuk (domuz yavrusu) – insan yavrusu

- 5. Anlam Başkalaşması:** Bir kelimenin temel anlamını kaybederek bütünüyle başka bir anlama geçmesine bu ad verilmektedir.

ucuz (kolay) – değersiz

tütün (duman) – bitki

karı (yaşlı) – yaşlı kadın

koca (yaşlı) – yaşlı erkek

- 6. Anlam Kötülenmesi:** İyi anlamı bir kelimenin zamanla kötü anlama geçmesidir.

canavar (canlı iken) – yırtıcı, vahşi

yosma (güzel kadın) – ahlâksız kadın

hıyar (salatalık) – kaba

abdâl (Allah'ın kulu) – ahmak

emek (eziyet, sıkıntı) – çaba, gayret

- 7. Somutlama:** Soyut anlamı kelimelerin zamanla somut anlam kazanmasıdır. Somutlama daha çok doğadaki özelliklerin insana uyarlanması ile ortaya çıkar.

taş bağırlı

fidan boylu

sümbül saçlı

kiraz dudaklı...

8. Soyutlama: Somut anlamlı kelimelerin zaman içerisinde soyut bir anlam kazanmasıdır.

Kelimeler arasındaki somut-soyut ilişkisi;

- 1) Somuttan somuta geçiş: göz – çekmecenin gözü
boğaz – İstanbul boğazı
- 2) Somuttan soyuta geçiş : burun –burnu havada gezmek
kalp – kalpsiz
- 3) Soyuttan soyuta geçiş : güzel – güzellik
görgü – görgüsüzlük
- 4) Soyuttan somuta geçiş : tilki – kurnaz

9. Dolaylama: Tek bir kelimeyle ya da kelimelerle ifade edilen isimlerin yerine dolaylı olarak onu anlatmak üzere farklı kelimelerin kullanılmasına denir.

Atatürk yerine –Ulu önder, büyük kurtarıcı
kömür yerine –kara elmas
balık yerine –derya kuzusu gibi...

10.Ad Aktarması (Mecaz-ı Mürsel): Bir kelimenin herhangi bir benzetme amacı güdülmeden aralarındaki değişik bağlantılar sebebiyle başka bir kelimenin yerine, daha doğrusu başka bir kavramın yerine geçmesidir.

Ayaklarını çıkar.
Namık Kemal'i okudun mu?
Sınıf ayağa kalktı.
Okul yok.
Ekran karardı.

Tribünler ayağa fırladı.
Yedi Tepe (İstanbul)
Çankaya renk vermiyor.
Bütün mahalle ayağa kalktı.
Perdeler yakında açılıyor.

11. Deyim Aktarması (İstiare): Her hangi bir kelimenin benzetme yoluyla bir başka kavram yerine kullanılmasına “*deyim aktarması (istiare)*” adı verilir. Deyim aktarmasında birbirine benzetilen iki unsurdan benzeyen veya kendisine benzetilenden herhangi birisi bulunur. Deyim aktarmaları, insandan doğaya, doğadan insana, doğadan doğaya veya duyu aktarması biçimlerinde olabilmektedir. Aşağıdaki örneklerde unsurlar arasında yapılan aktarmalar açık bir şekilde görünmektedir:

Saçıma karlar yağıyor
Güneşin gülümsemesi
Gönlüm yine dalgalı
Tatlı ses
Soğuk gülüş...

KELİME HAZİNESİNİN ZENGİNLEŞTİRİLMESİ

Dilin temelini kelimeler oluşturur. Bir insanın kelime hazinesi ne kadar geniş olursa, konuşması da o derece rahat ve kolay olacaktır. Konuşma esnasında kelime arayan insanlar, rahat konuşamazlar. Konuşurken ikide bir *"hımmm, şey, yani, eeee, bakın şimdi, tamam mı"* gibi asalak kelimeler kullanan bir insan hem düşünce tembelliği içindedir hem de kelime kısırlığına düşmüş demektir. Bu durumdan kurtulmak için, çok kitap okumak, kelime dağarcığını genişletmek ve düşünce üretmek gerekir.

İnsan zekâsı dış dünyayı algılarken onları çeşitli sembollerle kodlar. Bu kodlama daha çok harfler ve şekillerle ön plâna çıkar. Kelimeler, bir anlamda dış dünyanın kodlanmasıdır.

Kelimeler, bireylerin düşünce evrenini oluşturur. Dünyaya bakış açısı bireyin bildiği kelimelerle sınırlıdır. Dış dünyanın doğru algılanması; duygu, düşünce ve hayallerin dışa doğru aktarılması kelime hazinesiyle yakından ilgilidir.

Ne kadar çok kelime ve kavram bilinirse, duygu ve düşünceler o kadar kolay ve rahat ifade edilir. İnsanın iç ve dış dünya dengesini kelime hazinesi belirler.

Kelime hazinesinin genişletilmesi için neler yapılabilir? Ana dili, başlangıçta anne olmak üzere en yakın çevremizdeki kişilerden öğrenilir. Kelime hazinesinin zenginliği öncelikle bu yakın çevrenin kültür yapısıyla doğrudan ilgilidir. Kültürlü bir çevrede yetişen bireylerin kelime hazinesi de doğal olarak zengin olacaktır.

Kelime hazinesini zenginleştirmenin en emin ve sağlam yolu, edebî eserlerin okunmasıdır. Türk ve dünya edebiyatının seçkin eserlerinin okunması hem kelime hazinesini genişletir hem de dilin gizli ve güzel kullanımlarını kazandırır.

Kelime hazinesini zenginleştirmenin diğer bir yolu da dili güzel kullanan konuşmacıları dinlemektir. Bu anlamda bilim adamı ve sanatçıların sohbetlerine katılmak yararlıdır. Televizyon ve radyolarda güzel konuşan sunucu ve spikerleri dinlemek de söz varlığını genişletebilir. Bu noktada, özellikle kimi televizyon kanallarındaki yerel ağızları kullanan dizilerden kaçınmak gerekir.

Kelime hazinesini genişletmek için imlâ kılavuzuna sık sık başvurma alışkanlığı da kazanılmalıdır. İyi bir konuşmacı tereddüt ettiği her söz için hemen sözlük ve imlâ kılavuzuna bakmalıdır. Kelime hazinesini genişleten yollardan birisi de bulmaca çözmektir. Bulmaca çözerek hem bilgiler geliştirilir hem de yeni sözler öğrenilmiş olur.

KELİME TÜRLERİ

Türkçede kelimeleri sekiz grupta incelemek mümkündür: İsim, sıfat, zamir, zarf, edat, bağlaç, ünlem ve fiil. Bu sekiz çeşit kelime grubundan fiil dışında kalan kelimelerin tamamını isim maddesine dâhil edebiliriz. Başka bir deyişle, sıfat, zamir, zarf, edat, bağlaç ve ünlem de isim soylu kelimelerdir. Dikkat edilecek olursa, fiil dışında kalan kelimelerin çekimi isim çekiminde olduğu gibidir. Ayrıca, ünlem ve bağlaçları, edat grubuna dahil eden araştırmacılar da vardır.

1. İSİMLER

Canlı, cansız bütün varlıkları ve kavramları tek tek veya cins olarak karşılayan kelimelerdir: *ev, duvar, yolcu, Atatürk, Alper, düşünce, güzellik* vb.

Varlık deyince aklımıza, canlı, cansız bütün nesneler; kavram deyince de nesnelerin zihindeki soyut ve genel tasarımı gelir.

İsimler, varlıklara ve kavramlara verilişlerine göre iki kola ayrılır:

- a) Özel isim,
- b) Cins isim.

a) Özel isim, tek bir varlığa, bir kavrama verilen isimdir: *İstanbul, Avrupa, Allah, Azrail, Gülcan* vb.

Güneş, ay, dünya isimleri astronomi ve coğrafya terimi olarak kullanıldıkları zaman özel isim gibi büyük harfle başlar.

"Dünya, Güneş'in etrafında döner."

b) Cins ismi, bir cinsten olan varlıklara ve kavramlara verilen isimdir: *deniz, şehir, insan, ağız, masa, kitap, si-gara, güzel, düşünce, para* vb.

İsimler varlıkların oluşlarına göre da ikiye ayrılır:

- a) Somut isim,
- b) Soyut isim.

a) Somut isim, nesne durumundaki varlıklara verilen isimdir: *ağaç, kömür, at, kitap, masa* vb.

Duyu organlarından herhangi biriyle varlığı tespit edilen nesnelere verilen isimler somuttur.

b) Soyut isim, varlık durumunda olmayan, varlıklarını zihinde tasavvur ettiğimiz kavramlara verilen isimdir: *sevgi, sevinç, düşünce, zekâ, peri, anlayış* vb.

İsimler, varlıkların sayılarına göre da ikiye ayrılır:

- a) Teklik ismi,
- b) Çokluk ismi.

a) Teklik ismi, tek bir varlığı veya kavramı karşılayan isimlerdir: *insan, toprak, duygu* vb.

b) Çokluk ismi, ismin, birden çok varlığı veya kavramı anlatan şeklidir: *insan-lar, toprak-lar, duygu-lar* vb. Ancak, bazı isimler, çokluk eki (-lar, -ler) almamalarına rağmen çokluk anlamı taşırlar; bunlara topluluk isimleri denilmektedir: *ordu, sürü, takım* vb.

Eski Türkçede çokluk eki olarak kullanılan "-z" eki, bugün birkaç kelime dışında (*ikiz, üçüz, boynuz, diz, omuz*) çokluk eki olarak kullanılmamaktadır.

Osmanlı Türkçesi döneminde de Arapçadan “at” ve Farsçadan “-an” çokluk ekleri dilimizde kullanılmış; ancak, bugün bu ekler, sadece bazı kelimelerde kalıplaşmış olarak kalmıştır: *müfredat, beyanat, sıbyan* vb.

İsimleri, yapılarına göre üçe ayırabiliriz:

- 1- Basit isimler,
- 2- Türemiş isimler,
- 3- Birleşik isimler.

1- Basit isimler, anlamı ve yapısı bozulmadan parçalanamayan, genellikle tek heceli isimlerdir: *ilk, iş* vb. Bu kelimeleri anlamını bozmadan parçalamak imkânsızdır.

2- Türemiş isimler, isim veya fiillere yapım ekleri getirilerek elde edilen isimlerdir. Bu isimler, isimlerden, fiillerden veya yansımalarından kurulabilir: kömür-lük, göz-lük (isimden isim); *kavur-ma, uçurt-ma* (fiilden isim), *gürül-tü, parıl-tı, uızıl-tı* (yansımadan isim).

3- Birleşik isimler, iki veya daha çok kelimenin aralarına herhangi bir ek giremeyecek kadar birleşmesi, kaynaşması, kalıplaşmasından oluşan yeni anlamdaki isimlerdir: *sivrisinek, tahta kurusu, dedikodu* vb.

İSİM-FİİLLER

İsim-fiiller, bir fiilin isim biçimidir; bunlar, cümle içerisinde özne, tümleç, nesne olarak kullanılabilir. İsim-fiillere mastar da denilmektedir. İsim-fiilin ekleri şunlardır: -mak, -mek; -ma, -me; -ş (-ış, -iş, -uş, -üş)

otur-mak, konuş-mak, gör-me, gir-iş, çık-ış, var-ış kelimeleri fiilin ismidir.

İsim-fiiller, ancak isim çekim ekleriyle (isim durum ekleri, iyelik eki, aitlik eki, imek fiili) çekime girebilir: “Okuma-y-ı severim.” cümlesinde “-ma” isim-fiil eki üzerine “(y)ı” yükleme durumu eki gelmiştir.

* Türkçede iki çeşit -ma, -me vardır. İsim-fiil eki ile fiilden fiil yapan olumsuzluk eki karıştırılmamalıdır.

-İsim-fiil eki “-ma, -me” fiillerin isim şekillerini; olumsuzluk eki “-ma, -me” ise fiillerin olumsuz şekillerini yapar:

“Görme bozukluğu, ileriki yaşlarda artar.” (isim-fiil eki)

“Sana ‘Benim yaptıklarımı görme’ diyemem.” (olumsuzluk eki)

-Olumsuzluk eki “-ma, -me” vurgusuz; isim-fiil eki olan “-ma, -me” ise vurguludur:

“Kazma ile toprağı kazma!”

-Bir kelimedede, hem isim-fiil eki hem de olumsuzluk eki bulunabilir; bunlardan ilki olumsuzluk, diğeri ise isim-fiil ekidir:

“Parayı almaması gerekiyordu.”

*İsim-fiil eki “-ş (-ış, -iş, -uş, -üş) ile fiilden fiil yapan -ş (-ış, -iş, -uş, -üş) işteşlik eki de karıştırılmamalıdır:

“Alış, verişe gideceğim.” (isim-fiil eki)

“Dün dekanla görüştük.” (işteşlik eki)

Burada da vurgu isim-fiil eklerinin üzerindedir: "*Hede-fi bir atışta vurdu.*" (isim-fiil eki) "*Âşıklar, gün boyu atıştırlar*" (işteşlik eki). Yukarıda verdiğimiz iki şekil için kısaca şunu söyleyebiliriz: İsim-fiil ekleri, fiilden isim; olumsuzluk ve işteşlik ekleri fiilden fiil yapar.

2. SIFATLAR

Nesnelerin değişik özellikleri vardır; bu özellikleri çeşitli yönlerden niteleyen, onları belirten kelimelere sıfat adını veriyoruz. Sıfatlar da aslında bir isimdir; ancak, bu isimler, başka bir ismi çeşitli açılardan niteleyip belirttikleri zaman sıfat durumuna girerler: *çalışkan* (öğrenci), *bu* (söz), *eski* (gömlek), *birinci* (sınıf), *güzel* (sanatlar), *her* (insan) vb. Burada verilen gruptaki *çalışkan*, *bu*, *eski*, *birinci*, *güzel*, *her* kelimeleri aslında isimdir; ancak, öğrenci, söz, sınıf, gömlek ve sanat kelimelerinin bir özelliğini bildirdiklerinden geçici olarak sıfat görevini üstlenmişlerdir.

Sıfatlar, bir varlığın (bünyesinde bulunan iç özelliği veya varlığın dış özelliğini belirtebilir. Buna göre sıfatlar, niteleme ve belirtme sıfatları olarak ikiye ayrılır.

Niteleme sıfatları:

Varlıkların bünyesindeki özellikleri bildiren sıfatlardır: *büyük* (adam), *beyaz* (örtü), *sarı* (çiçek) vb.

"*Fatih Sultan Mehmet büyük askerdir.*"

Bu nesnenin ne kadar özelliği varsa, o kadar da sıfatı vardır. Niteleme sıfatları, şekil, koku, tat, renk, yapı gibi özellikleri gösterir.

Dilimize Arapçadan giren ve nispet "i"si (î) olarak adlandırdığımız ek de getirildiği ismi sıfatlaştırır:

edebî (dil), *ulvî* (düşünce), *kimyevî* (madde) vb.

Belirtme sıfatları:

Nesnelerin dış özelliklerini gösteren sıfatlardır. Nesnelerin dış özellikleri, onların yerleri, sayıları, soru ve belirsizlik durumlarıdır: *bu* (elbise), *beş* (kalem), *başka* (gün), *kaç* (kişi) vb.

Dört çeşit belirtme sıfatı vardır:

- a) İşaret sıfatları,
- b) Sayı sıfatları,
- c) Soru sıfatları,
- ç) Belirsizlik sıfatları.

a) İşaret sıfatları, nesneleri işaret etmek, göstermek suretiyle belirten sıfatlardır. Bu sıfatlar tek başlarına ve çokluk ekiyle kullanıldıklarında "işaret zamiri" olurlar.

İşaret sıfatları, bu, şu ve o'dur: *bu* (ev), *şu* (kitap), *o* (adam) vb. Bu sıfatlar ismin önüne gelerek, o ismi işaret yoluyla gösterirler/bildirirler.

"*Bu adam, çok zekidir.*" (işaret sıfatı)

"*Bu, sadece edebî eserlerde görülür.*" (işaret zamiri)

"*bu, şu, o*" kelimeleri, işaret zamiri olarak kullanıldıklarında kendilerinden sonra virgöl konulmalıdır: "*Bu, çalıştığı sürece başarılı olacaktır.*"

"Şu kırık âbideyi yükseltecek taştasın,
Fatih'in İstanbul'u fethettiği yaştasın."

A.N. Asya

"Bu vatan, toprağın kara bağrında,
Sıradağlar gibi duranlarındır."

O.Ş. Gökyay

b) Sayı sıfatları, nesnelerin sayılarını bildiren sıfatlardır. Bunlar aslında tek başlarına kullanıldıklarında sayı ismi olan kelimelerdir: "iki" kelimesi, tek başına sayı ismi; "iki (öğrenci)" kelime grubunda ise sayı sıfatıdır.

Sayı sıfatları, nesnelerin sayılarını tek tek veya topluluk hâlinde belirtebilir; bundan dolayı sayı sıfatlarını beşe ayırabiliriz:

- 1- Asıl sayı sıfatları : beş, elli, yüz (kitap).
- 2- Sıra sayı sıfatları : ikinci, yedinci vb. üçüncü (kişi).
- 3- Üleştirme sayı sıfatları : dörder, beşer vb. ikişer (elma).
- 4- Kesir sayı sıfatları : ikide bir, beşte üç, üçte bir (pay).
- 5- Topluluk sayı sıfatları : ikiz, dördüz vb. ikiz (kardeş).

c) Soru sıfatları, nesneleri yer, sayı ve durum itibarıyla soru yoluyla belirten sıfatlardır: kaç (kişi), ne (zaman), neredeki (ev) vb.

* Soru sıfatlarından olan "ne" kelimesi, kuvvetlendirme görevine de sahiptir: Ne (güzel), ne (çabuk) vb. Bu örneklerde herhangi bir soru anlamı yoktur; ismin taşıdığı özelliğin (güzellik, çabukluk) derecesini göstermektedir.

ç) Belirsizlik sıfatları, nesneleri belirsiz olarak bildiren sıfatlardır. Nesnelerin dış özelliklerini belirsiz olarak ifade ederler: bir (gün), başka (kişi), bazı (insanlar) vb.

"bir" kelimesi, hem asıl sayı sıfatı hem de belirsizlik sıfatı olarak kullanılabilir. Sayı sıfatı olduğunda "tek" anlamında (bir kişi); belirsizlik sıfatı olarak kullanıldığında (bir gün) herhangi bir anlamındadır.

Sıfatlar, yapılarına (kuruluşlarına) göre basit, türemiş, birleşik, kelime grubu hâlinde ve sıfat-fiil olmak üzere gruplandırılır.

1- Basit sıfatlar, herhangi bir ekle sıfat hâline getirilmemiş, kök durumundaki sıfatlardır: kara (kedi), ak (saç) vb. Bu örneklerdeki kara ve ak sıfatlarını anlamını veya yapısını bozmadan parçalayamayız.

2- Türemiş sıfatlar, kök veya gövde durumundaki bir isme veya fiile yapım ekleri getirilerek yapılan sıfatlardır. Bu ekler şunlardır: -lı, -li, -lu, -lü; -sız, -siz, -suz, -süz; -cı, -ci, -cu, -cü; -lık, -lik, -luk, -lük; -ca, -ce, -ça, -çe

Akıl-lı (çocuk), nem-li (hava), iş-siz (adam), ses-siz (gemi), dava-cı (kadın) vb.

3- Birleşik sıfatlar, birden fazla kelimenin aralarına bir ek veya bağlaç giremeyecek kadar birleşerek, kaynaşp kalıplaşmasından oluşan yeni anlamlı sıfatlardır: birtakım (insanlar), açık göz (çocuk), hiçbir (insan) vb.

Birleşik sıfatlar, iki şekilde yapılır:

- a) Anlamca kaynaşmış birleşik sıfatlar,
- b) Kurallı birleşik sıfatlar.

a) *Anlamca kaynaşmış birleşik sıfatlarda*, kelimeler anlamlarını kaybederek bir başka kelimeyle birlikte yeni anlamlı bir sıfat oluştururlar: *cingöz* (çocuk), *pisboğaz* (adam) vb.

b) *Kurallı birleşik sıfatlar*, sıfat tamlamalarının kullanılış şekilleriyle ilgilidir:

<i>yakın</i> (yol)	sıfat tamlaması
<i>eve yakın yol</i>	kurallı birleşik sıfat
<i>tanıdığım kişi</i>	sıfat tamlaması
<i>yakından tanıdığım kişi</i>	kurallı birleşik sıfat

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi bir sıfat tamlaması, kendinden önceki, bir ismin isim durum eklerinden (-a, -e yönelme; -dan, -den ayrılma) birini almasıyla kurallı birleşik sıfat oluşturmaktadır.

4. Pekiştirilmiş Sıfatlar, bir nesnenin bir özelliğini daha yüksek derecesiyle gösteren sıfatlardır. Bu sıfatlar, Türkçede hece tekrarıyla yapılır. Bu hece tekrarında "m, p, r, s" seslerinden uygun olanı getirilir.

<i>boş</i> (yol)	<i>bomboş</i> (yol)
<i>kuru</i> (odun)	<i>kupkuru</i> (odun)
<i>temiz</i> (çarşaf)	<i>tertemiz</i> (çarşaf)
<i>mavi</i> (gök)	<i>masmavi</i> (gök) vb.

SIFAT-FİİLLER

Sıfat-fiil, bir fiili zamana bağlı olarak sıfatlaştırır. Başka bir deyişle, fiili bir ismi niteler duruma getirir:

gel-en (adam), *tüken-mez* (kalem), *tanı-dık* (kişi), *geç-miş* (gün), *gel-ecek* (ay) vb.

Sıfat-fiiller, genel olarak, zaman eklerinin yapım eki gibi kullanılmasıyla oluşur.

3- ZAMİRLER

Nesnelerin yerine kullanılan kelimelerdir. Bunlar, nesnelerin gerçek karşılıkları olmayıp, onları ifade eder: ben, bu, kim vb.

Zamirler, isim gibi kullanılmalarına rağmen isimler gibi bütün yapım eklerini almazlar. Zamirler ile isimler arasındaki önemli bir fark da zamirlerin çekim eklerini aldıklarında kök yapılarında değişiklik göstermesidir.

Zamirlerin tek başına anlamları yoktur: bu, şu gibi. Zamirler varlık ismi olmadıkları için cümle dışında hiçbir kavramı doğrudan doğruya veremez. "taş" ismi bir nesnenin ismidir, "sert" kelimesi de onun niteliğini göstermektedir; ancak, "bu" zamiri, birinin veya her ikisinin yerini tutabilmektedir. Bu bakımdan zamirlerin sınırları oldukça geniştir. "*Bu, bize yaramaz.*" Bu cümlede, "bu" zamirinin neleri ifade edebileceği açıktır.

* "bu, şu, o" sıfatları, "bu, şu, o" zamirleriyle karıştırılmamalıdır. Sıfattan sonra mutlaka nitelenen veya belirtilen bir isim olmalıdır. Zamirlerde ise, bir ismin yerine kullanılma söz konusudur. Ayrıca, "bu, şu, o" zamirlerinden sonra, karışıklığı önleyebilmek için virgül konmalıdır (bkz. Sıfatlar).

Zamirler, cümle içinde, isimlerin yerini tuttukları için onların bulunduğu görevlerde kullanılabilir. Özne, nesne, tümleç, yüklem ve isim tamlamalarında tamlayan veya tamlanan olabilir.

Zamirler, şahıs, işaret, soru ve belirsizlik zamirleri olarak dörde ayrılır:

a) *Şahıs zamirleri*, şahısları ifade eden zamirlerdir. Bu zamirlerin çekimleri, isim çekim ekleriyle (çokluk, durum, soru) yapılır. Bu zamirler iyelik eki almaz. Şahıs zamirlerinin bazıları, çekime girerken köklerinde değişiklik olur:

“ben — ben-e değil, bana.”

“sen — sen-e değil, sana.”

Şahıs zamirleri şunlardır: ben, sen, o; biz, siz onlar.

“kendi” kelimesi de şahıs zamirlerinden sayılmaktadır, bu zamir de diğer kişi zamirleri gibi ismin durum ekleriyle çekimlenir. Ayrıca, kendi kelimesini “dönüştürme zmiri” olarak adlandıranlar da vardır.

b) *İşaret zamirleri*, nesnelerin yerini belirtmek suretiyle, karşılayan zamirlerdir: bu, şu, o; bunlar, şunlar, onlar.

İşaret zamirleri de isimler gibi isim durum eklerini olarak çekime girerler: bu-n-a, şu-n-a, o-n-a; bun-lar-a, şun-lar-a, o-n-lar-a.

c) *Soru zamirleri*, nesneleri soru şeklinde gösteren, onları sormak için kullanılan zamirlerdir: “kim, ne, hangisi” vb.

“hangi” kelimesi soru sıfatıdır. “-si” iyelik eki alarak soru zamiri durumuna gelmiştir: hangi (ev) sıfat; hangisi (güzel) zamir.

Soru zamirlerinden “kim” insanlar için “ne” ise diğer varlıklar için kullanılır.

ç) *Belirsizlik zamirleri*, nesnelerin yerini belirsiz bir şekilde tutan zamirlerdir. Türkçede belirsizlik ve soru sıfatları iyelik eki alarak belirsizlik zamiri görevinde kullanılmaktadır: biri, bazısı, kimisi, birçoğu vb.

<i>birçok</i>	(kişi)	belirsizlik sıfatı
<i>birçoğu</i>	(geldi)	belirsizlik zamiri.

Zamirleri yapıları bakımından üçe ayırırız:

- Basit zamirler,
- Türemiş zamirler,
- Birleşik zamirler.

a) *Basit zamirler*, anlamı ve yapısı bozulmadan parçalanamayan zamirlerdir: ben, sen, kim, ne vb. Basit zamirler, genellikle tek hecelidir.

b) *Türemiş zamirler*, bu tür zamirler, iyelik eki alarak türemişlerdir: biri, kimi, hangisi vb.

c) *Birleşik zamirler*, iki veya daha çok kelimenin birleşip kaynaşmasından oluşan zamirlerdir: birçoğu, birkaçı vb.

4. ZARFLAR

Zarflar, bir fiilin, bir sıfatın veya başka bir zarfın anlamını etkileyen isimlerdir. Bunlar, fiili zaman, yön (yer),

durum, miktar ve soru şeklinde nitelemektedir. Zarflar, sıfatlar gibi, tek başına birer isimdir. Genellikle fiillerle kullanılır.

Zarfları yön (yer), zaman, durum, azlık-çokluk ve soru zarfları olarak beş grupta inceleyebiliriz:

1- *Yön (yer) zarfları*, bu zarflar, bir yön ifadesi taşıdığından fiilin yönünü bildirirler: ileri, dışarı, içeri vb.

ileri (gitmek), dışarı (çıkma), içeri (girmek) vb.

Bu zarflar, isim durum eklerini aldıklarında görev değişikliğine uğrarlar:

çeri (yön zarfı) : *çeri* (girmek)
çeriye (isim) : *çeriye* (girmek)

2- *Zaman zarfları*, bir fiilin anlamını zaman olarak etkileyen kelimelerdir: dün, şimdi, yarın, sabahleyin, sonra, gündüz, er, geç, evvelâ, hâlâ, derhâl, bazen vb.

"Dün, bezmimizin bir ezelî neşesi vardı.
 Saz sesleri ta fecre kadar körfezi sardı."

Y.K. Beyatlı

3- *Durum zarfları*, fiilin gösterdiği hareketin nasıl yapıldığını ve fiilin durumunu gösteren zarflardır. Hemen bütün sıfatlar, durum zarfı olarak kullanılabilir: *güzel, yavaş, kardeşçe, böyle, şöyle* vb.

güzel (konuşmak), *iyi* (uyumak), *kardeşçe* (geçinmek) vb.

*Yukarıda verilen örneklerdeki "*güzel, iyi*" kelimeleri, bir fiilin önünde kullanıldığı, onun anlamını etkilediği, belirttiği, sınırladığı için zarftır; ancak, bu kelimeler bir ismin önünde bulunsaydı, sıfat görevinde kullanılmış olacaktı (bkz. Sıfatlar).

4- *Azlık-çokluk zarfları*, miktar ve derece bildiren zarflardır: en, daha, çok, pek, biraz vb. Bu zarflar, bir sıfatın önüne gelerek derece ve miktar bildirir:

en güzel kadın, daha iyi kalem, daha çok kitap, pek güzel resim, çok güzel konuştu,

"Ölmek değildir ömrümüzün *en feci işi*,
 Müşkül budur ki ölmeden evvel ölür kişi."

Y.K. Beyatlı

5- *Soru zarfları*, bir fiilin veya sıfatın anlamını soru yoluyla belirten/bildiren zarflardır: *ne, nasıl, niçin, ne kadar* vb.

"Beni *niçin* aradın?"

"Buraya *nasıl* geldin?"

"Sizi *ne kadar* aradım"

* Bir kelimenin sıfat mı, zarf mı olduğu, ancak cümledeki kullanılışından anlaşılabilir. Sıfatlar, isimlerden önce; zarflar ise fiil ve sıfatlardan önce gelir.

Zarfları yapısına göre üçe ayırabiliriz:

1- *Basit zarflar*, anlamı ve yapısı bozulmadan parçalanamayan zarflardır. Bunlar, aslında tek başlarına birer isimdir. Bu isimler, cümlede zarf olarak kullanılabilir: *gece, geri, en* vb.

2- *Türemiş zarflar*, cümlede zarf olarak kullanılan kelimelerin -layın, -leyin; -la, -le; -n; -ca, -ce / -ça, -çe; -arı, -eri eklerini alarak kullanılmasıyla oluşurlar: geceleyin, yazın, güzün, dışarı, içeri vb.

kardeşçe (geçinmek), *dışarı* (çıkma) vb.

3- *Birleşik zarflar*, birden fazla kelimenin bir araya gelip cümlede zarf olarak kullanılmasıyla oluşan zarflardır: bir gün, bu gün, her gün vb.

*"Bir gün dağlara tırmandı, gemiler denizden.
Kudret ve zafer bizlere miras dedemizden."*
Mehter Marşı'ndan

*"Hafız'ın kabri olan bahçede bir gül varmış,
Her gün yeniden açarmış kanayan rengiyle."*
Y.K. Beyatlı

*Birleşik zarflar, cümlede genellikle bir kalıp durumunda kullanılır.

ZARF-FİİLLER

Zarf-fiiller, aslında birer fiildir; fiile -arak, -erek; -ıp, -ip, -up, -üp; -a, -e, -ı, -i, -u, -ü; -ınca, -ince, -unca, -ünce, -madan, -meden; dıkça, -dikçe, -dukça, -dükçe; -ken eklerinden biri getirildiği zaman, o fiil, cümlede zarf görevini üstlenmiş olur. Yukarıda verdiğimiz eklere zarf-fiil ekleri; bu ekleri almış fiillere de zarf-fiil diyoruz: *sevinerek* (gitti), *oturup* (ağladı), *görünce* (şaşırdı) vb.

Zarf-fiil eklerinden -a, -e, -ı, -i, -u, -ü, birleşik fiillerde kullanılır: *yapıvermek*, *görebilmek*, *kalamamak* vb. (bkz. Birleşik Fiiller).

5- EDATLAR

Edat, kelime veya kelime grupları arasında ilgi kuran görevli kelimelerdir. Edatların tek başına anlamları yoktur; bunlar, hiçbir nesneyi veya hareketi karşılamaz.

Edatlar, cümlede kendilerinden önce gelen kelime veya kelime grupları arasında sebep, benzerlik, eşitlik yönlerinden anlam ilgisi kurar: *için*, *göre*, *gibi*, *kadar* vb.

"kar gibi çamaşır"

Edatlar, cümlede özne, tümleç ve yüklem görevinde bulunabilir:

"Sınıfını geçmek için çok çalışıyor." (Tümleç)

"Dairem, saray gibidir." (Yüklem)

Edatlar, cümlede edat tümleci kurarlar, ayrıca bu grup yüklemle anlam ilişkisi kurduğunda zarf tümleci görevindedir:

"Seni göremediğim için çok üzuldüm." (Edat Tümleci)

"Beni, herkesi suçladığın gibi, suçlayamazsın!" (Zarf Tümleci)

6- ÜNLEMLER

Sevinç, hayret, acıma, üzüntü gibi duyguları anlatan kelimelerdir. Ayrıca, ses yansımali kelimelere de ünlem diyoruz. Ünlemler, isim soylu kelimeler olduklarından isim çekim eklerini (çokluk, iyelik) alarak da kullanılabilir.

Türkçede bir kısım kelimeler doğrudan ünlem olarak kullanılır: *ah, oh, of* vb. Ayrıca herhangi bir ismin cümlede ünlem olarak kullanılması söz konusudur. *Allah'ım* vb. Bu iki grup dışında ses yansımali kelimeler de ünlem olarak kullanılmaktadır: *küt, pat, çat* vb.

Ünlemler, anlamı pekiştirmek için ikileme şeklinde kullanılmaktadır: *vay vay, vah vah, oh oh* vb.

Ünlemlerin cümlede bulunduğu belli bir yer söz konusu değildir: "*Ah, evladım!... Tel bu kadar lâzım da niçin yanında bulundurmazsın?*"

7- BAĞLAÇLAR

Bağlaçlar, kelimeleri, kelime gruplarını veya cümleleri birbirine bağlayan görevli kelimelerdir. Bağlaçların da tek başlarına anlamları yoktur. Sıfat-fiiller ve zarf-fiiller büyük ölçüde bağlaç görevini üstlendikleri için Türkçede bağlaç olarak kullanılan kelimeler, daha çok Arapça ve Farsçadan girmiştir: *ve, ile, çünkü, oysa (oysaki), gerek... gerek, yani, hem... hem de, ki, da* vb.

* ile Türkçede hem edat hem de bağlaç olarak kullanılmaktadır. "ve" anlamında kullanıldığında bağlaç görevindedir: "*Kırtasiyeden kalem ile defter aldım.*" "ile" kelimesi

ünlü biten kelimelere getirildiğinde "i" ünlüsü "y"ye dönüşür: "*Babayla oğul arkadaş gibidir.*" Ayrıca ünsüzle biten kelimelere ek olarak da getirilebilir (-la, -le): "*Dekanımız yeni mezunlarla fotoğraf çektiriyor.*"

8- FİİLLER

Hareketleri karşılayan kelimelere fiil denir: *dur-, yat-* vb. Fiiller, tek başlarına kullanılamaz, cümlede mutlaka bir nesneye bağlanır. Fiiller, cümlede çekimli hâlde bulunur.

"*Ercan, Fen Fakültesi'nde okuyor.*"

Yukarıdaki cümlede oku- fiili bir hareketi karşılıyor, burada oku kelimesi Ercan ismi olmasaydı, bir şey ifade etmeyecekti; zaman eki ve şahıs eki almadan cümlede anlatılmak isteneni tam olarak veremeyecekti. Bu sebepten, fiiller, cümlede çekimlenmiş olarak yer alır.

Fiillerde Çatı:

Fiiller, nesne ile kullanılıp kullanılamamasıyla ilgili olarak dört grupta incelenir:

- 1- Geçişli fiiller,
- 2- Geçişsiz fiiller,
- 2- Oldurgan fiiller,
- 3- Ettirgen fiiller.

- 1- *Geçişli fiiller*, nesne ile kullanılabilen fiillerdir. Fiilin gösterdiği hareket yapana değil, bir nesneye yöneliktir. Başka bir deyişle, fiilin gösterdiği hareketten etkilenen bir nesne vardır.

okul-u görmek, duvar-ı boyamak, çiçeğ-i koklamak vb.

*"Sözü çok söyleme, sırasında ve az söyle;
Binlerce söz düğümünü bu bir sözde çöz."*

Kutadgu Bilig'den

- 2- *Geçişsiz fiiller*, nesne almayan, nesne ile kullanılamayan fiillerdir. Bu fiillerin gösterdiği hareket, yapana yönelir, yapanı etkiler:

yürümek, oturmak, yatmak, uyumak, ağlamak vb.

*"Uzun ince bir yoldayım yürüyorum, gündüz gece,
Bilmiyorum ne hâldeyim yürüyorum gündüz gece."*

A. Veysel

- 3- *Oldurgan fiil*, dilimizde geçişsiz fiiller bazı eklerle (-t-, -r-, -ar -er, -dır, -tır) geçişli duruma getirilebilir. Bu ekler, Türkçede ettirgenlik eki adıyla fiilden fiil yapan eklerdir. Bu eklerle geçişli duruma getirilen fiillere oldurgan fiil denir:

uyu-t-, piş-ir-, gül-dür, yürü-t- vb.

- 4- Yukarıda belirtilen geçişli, geçişsiz ve oldurgan fiiller dışında ettirgen fiiller adını verdiğimiz geçişlilik derecesini gösteren fiiller de vardır. Bu ekleri alan

geçişli fiillerde, hareketin birisi aracılığıyla yapılması söz konusu olmaktadır: *söyle-t-, iç-ir, bul-dur-, boya-t-tır- vb.*

Fiilleri özneye göre de dört grupta incelemek mümkündür:

1. *Etken fiil*, fiilin gösterdiği hareketi, özne yapmaktadır: *ye-, al-, çöz-, bul- vb.*

2. *Edilgen fiil*, edilgenlik ekleriyle kurulmuş, öznesi belli olmayan fiillerdir. Edilgenlik ekleri -l (-ıl, -il, -ul, -ül); -n (-ın, -in, -un, -in) fiilden fiil yapan eklerdendir. Ünlü ve "l" ile biten fiiller "-n-"; diğer bütün fiiller ise "-l-" eki ile edilgen duruma getirilir: *bil-in-, sev-il, kur-ul-, süsle-n, kır-ıl, gör-ül vb.*

*Edilgen fiilin önüne "tarafından" kelimesi konularak özne belirli duruma getirilir. "Bu cami Mimar Sinan tarafından yapılmıştır."

3. *Dönüşlü fiil*, bu tür fiillerde fiilin gösterdiği hareketi yapan da, o hareketten etkilenen de aynı kişidir. Bu fiiller -n (-ın, -in, -un, -ün) dönüşlülük ekleriyle kurulur; ancak, -l (-ıl, -il, -ul, -ül); -ş (-ış, -iş, -uş, -üş) ekleri almış bazı fiiller, dönüşlü fiil görünümündedir: *yıka-n-, koru-n-, soy-un-, tut-uş-, büz-üş-, üz-ül-, sık-ıl- vb.*

4. *İşteş fiil*, hareketin birden fazla özne tarafından yapıldığını gösteren fiillerdir. Dilimizde -ş (-ış, -iş, -uş, -üş) işteşlik eki fiillere getirilerek bu çatı kurulur: *gül-üş-, bul-uş-, gör-üş-,öp-üş- vb.*

Fiilleri, yapılarına göre basit, türemiş ve birleşik fiiller olarak üç grupta inceleyebiliriz:

1. *Basit fiil*, kök durumunda olan, herhangi bir yapım eki almamış fiillerdir: *gel-*, *duy-*, *gör-*, *yat-*, *bil-* vb.
 2. *Türemiş fiiller*, yapım ekleriyle kök durumundan gövde durumuna getirilen, başka bir deyişle isme veya fiile getirilen yapım ekleriyle oluşturulan (türetilen) fiillerdir: *gör-üş-*, *kan-a-*, *gül-dür-*, *hazır-la-*, *sağ-la-*, *yaz-dır-* vb.
 3. *Birleşik fiiller*, birden fazla kelimenin bir araya gelerek oluşturduğu şekildir. Bunlar, üç grupta incelenir:
 - a. İsimle kurulu birleşik fiiller,
 - b. Fiille kurulu birleşik fiiller,
 - c. Deyimleşmiş birleşik fiiller
- a) *İsimle kurulu birleşik fiiller*, “et-, ol-, kıl-, eyle-, yap-” fiillerinin bir isimle kurduğu şekildir: *rica et-*, *reddet-*, *telefon et-*, *yok ol-*, *hasta ol-*, *namaz kıl-*, *güzel eyle-*, *banyo yap-* vb.
- et-, ol-, kıl-, yap- fiillerine yardımcı fiil adını veriyoruz. Bunlardan en sık kullanılanları et- ve ol- yardımcı fiilleridir.
- b) *Fiille kurulu birleşik fiiller*, “bil-, ver-, gel-, gör-, yaz-, kal-, dur-” fiilleri, zarf-fiil eklerinden biriyle (-a, -e, -ı, -i, -u, -ü) başka bir fiile bağlanarak birleşik fiil kurarlar: *kal-a-bil-*, *sez-e-bil-*, *yap-ı-ver-*, *say-ı-ver-*, *yap-a-gel-*, *sür-e-gel-*, *düşme-y-e-gör-*,

yapma-y-a-gör-, *düş-e-yaz-*, *öl-e-yaz-*, *bak-a-kal-*, *şaş-a-kal-*, *gid-e-dur-*, *yaz-a-dur-* vb.

Bu fiiller dışında daha çok halk ağızlarında koy-(ko-) fiili de kullanılmaktadır: *gid-e-koy-*, *al-ı-koy-* vb.

- c) *Deyimleşmiş birleşik fiiller*, bir veya birkaç ismin bir fiille kalıplaşarak, deyimleşerek yeni bir şekil oluşturmasıdır: *gönül ver-*, *kan ağla-*, *hoş gör-*, *tası tarağı topla-* vb.

ANLATIM BOZUKLUKLARI VE DİL YANLIŞLARI

I- Telâffuz (Söyleyiş) Yanlışları

- 1- "a" Sesinin daraltılması ("a"nın "ı"ya yaklaştırılması):

*Málátyá	*çarşamba	*farkındáyım
*Diyârbakır	*şârtlarından	*kutláyıp
*kıpırdáyın	*ısınmáya	*uğráyıp

olacak	_	olıcak
anlatacağım	_	anlıtıcığım
çalışacağız	_	çalışıcığız
kayacaklar	_	kayıcıklar
buluşacaklar	_	buluşıcaklar
yapacaklar	_	yapıcıklar

- 2- "a" sesinin uzatılması:

Bulunacānı , olucā, artıcā, alıncānı, çıkıcāmız

- 3- "ı" Sesinin Genişletilmesi:

*bağış	>	bağaş
*parmağın	>	parmağan
*sunacağız	>	sunucaaz
*aşağı	>	aşaa

- 5-"e" Sesinin Daraltılması ("e" nin "i" ye yaklaşması):

*geleceğiz	-	geliciğiz
*ellemeliydin	-	ellemiliydin

*dinleyici	-	dinliyici
*değil	-	diğil
*edeceğini	-	ediciini
*gelecek	-	gelicek

- 6- "e" sesinin uzatılması:

beence	geençler	heerkes	beelki
--------	----------	---------	--------

- 7- Ses ve Hece Düşmeleri:

alıyor mu	-	salıyo mu?
görüyorlar	-	görüyolar
seyrediyoruz	-	seyrediyoz
takıyordu	-	takıyodu
birkaç	-	bikaç
bir kere	-	bikere
sonra	-	sōna
sonra	-	sōra
bir de	-	bi de

Doğru

Türkiye ile = Türkiye'yle

öyleyse

şüphesiz

merhaba

serbest güreş

rastgele

Yanlış

Türkiyele

öylese

şüpesiz

meraba

serbes güreş

rasgele

Seçil Heper	Seçil Eper
çift	çif
Reha'nın programı	Reanın programı
astsubay	assubay
Ne yapıyoruz?	Napıyoruz?
Yok... Yok...	Yo... yo...

8- Ses Türemeleri:

*iade > iyade	*aile > ayile .
*ait > ayit	*puan > puvan

9- Gereksiz Uzatmalar:

Yatay çizgiler uzatma yanlışlarını gösterir.

*līder	*fākir	*zāfer	*Irak
*teklifimiz	*spiker	*bertāraf	*līse
*defīle	*coğrāfi	*tesbīt	*meydāna
*yukardāki			
*kazazādelere		kazazedelere	
*nāzım		nazım	
(şiiirle uğraşan)		(şiiir türü)	
*katil		katil	
(öldüren)		(öldürme)	
*vākıf		vakıf	
(bilen, hâkim)		(kurum)	

Not: "nāzım, kātıl, vākıf" gibi kelimelerdeki uzun ünlüler aslında vardır. Bu tür sözlerin uzun ve kısa söylenişleri farklı anlamları ifade eder.

10- Yanlış Kısaltmalar: Uzun okunması gereken ünlülerin yanlışlıkla kısa okunmasıdır.

DoğruYanlış

askerî hareket	askeri hareket
merkezî ısıtma projesi	merkezi ısıtma projesi
dāvā	dava
nīsan	nisan
vālī	vali
dāmāt	damat

11- Ses Değişmeleri: Türkçede söyleyişte bazı sesler kendilerine yakın olan bazı seslerle yer değiştirmekte veya birbirine karıştırılmaktadır.

DoğruYanlış

insanlar	—	insannar
törenle	—	törenne
düzenlenen	—	düzennenen
araç ve gereç	—	araş ve gereş
üçlü	—	üşlü
amaçları	—	amaşları
üç beş	—	üj beş
sevdim	—	sivdim

çeşitli	-	çişitli
okumak	-	ohumah
herkes	-	herkez, herkeş

- 12- Yabancı özel adların söylenişi: Yabancı özel adların okunması çoğu zaman problem olmaktadır. Bu tür özel adların doğru söylenişlerinin uzmanlarından öğrenilmesi en uygun yöntemdir.

Waşıktin Newyork

Waşıkton Niwyork

Woşıkton Niyork

Moliere (Molyer)

Dostoyevski (Dostoyevski)

Goethe (Göte)

Gorbaçov (Gorbaçov)

Cervantes (Servantes)

- 13- Diğer Telaffuz Hataları:

*Saat sekiz~~la~~ dokuz arası seyredebilir misin?

*yalnız _ yalnız

*yanlış _ yanlış

*keşke _ keşki

*futbol _ fitbol...

- 14- "Kakofoni - "Tenafür" (Kötü Ses): Birbirine yakın seslerin aynı kelime içinde çokça kullanılmasına *kakofoni* denir.

*ufakçık	>	ufacık
*genççik	>	gencecik
*büyükçek	>	büyücek
*küçükçük	>	küçücük
*bilinçlilik		
*önceliklilik		
*koşullaştırılmışlık		
*biçimselleştirilebilirlik		
*üç tas has hoşaf		

II- Durak, Vurgu ve Tonlama Hataları

- 1- Durak Hataları: Aşağıdaki örnek yapı ve cümlelerde yatay çizgiler yanlış duraklamaları göstermektedir.

- 153 kalp / ameliyatı
- Yapılan yeni / atamalar
- Sokaklarda ölmüş / karıma
- Kuzey Kıbrıs / Türk Cumhuriyeti
- Yedi Nükleer / deneme
- Ölen İranlı / hacıların
- Başbakan / Özal mesajında
- Allahım ona / ne kadar benziyorsun

- 2- Vurgu Hataları: Aşağıdaki örnek yapı ve cümlelerde altı çizgili hecelerde yanlış vurgulamalar gösterilmiştir:

- Kıbrıs kesimindeki gazetelerde / olaya geniş yer verdiler.
- Kabede / bugün ibadete açıldı.
- Teşekkür ederim
- Çocuk ateş gibi yanıyor.
- Çocuk ekibinden bazıları
- Şarkının sonuna doğru üçüncü
- Karagöz - Karagöz

III- Kelime Yanlışlıkları

1. Zincirlenme Yanlışlıkları:

- Eve giderek, salona girerek, koltuğa oturarak televizyonu açtı.
- Oturmaksızın, dinlenmeksizin, durmaksızın çalıştı.
- Toplantıda başkanlığın, yatırımlarının malî kaynaklarının sonuçlarının ne olacağını...

2. Tekrar Sıklığı:

Aynı kelimelerin bir cümlede tekrar edilmesi dil yanlışlarından kabul edilir.

TRT programlarındaki Türk diline ilişkin programları arasında öğretmenlere yönelik programlarda yer almalıdır.

Dikkate alınması gereken bir nokta da aynı yerinde az sayıda büyük olması, olanak varsa hiç olmasıdır.

3. Birbirine Karıştırılan, Yanlış ve Yersiz Kullanılan Kelimeler: Genellikle aynı kökten türemiş veya aralarında ses benzerliği olan bazı kelimeler yanlışlıkla birbirinin yerine kullanılmaktadır. Anlamları farklı, hatta bazen zıt anlamlı olan bu kelimelere dikkat etmeliyiz. Bazen de uygunsuz kelimeler kullanılmaktadır.

*Çözümlemek

- "Sizin sorunlarınızı çözümleyemem"
(çözemem)

*etki – etkin – etken
(tesir) – faal(aktif) – unsur(faktör)

Kitap çocuk eğitiminde en etkin araçlardan biridir.
(etkili)

Dilin ahlâka olan etkinliği (etkisi) büyüktür. Osmanlı döneminde dile Arapça ve Farsça etken (etkili) oldu.

*etkinlik _ faaliyet

Arkadaşları üzerindeki etkinliği gittikçe azalıyor.
(etkisi)

*neden – sebep (dolayı, yüzünden, ötürü, sebebiyle, vesile, münasebet...)

-Hangi nedenle geç kaldın?

-Hangi münasebetle geç kaldın?

-Kar nedeniyle yollar kapandı?

*neden olmak – yol açmak

Olumsuz durumlarda kullanılır.

Kar yağışı trafik kazalarına neden oluyor.
(yol açıyor)

-Yangınların çoğu sigara nedeniyle çıkmaktadır.
(yüzünden)

*sağlamak ve yol açmak

Türkçede *sağlamak* fiili olumlu durumlar için kullanılır:

Açılan çukur çocuğun ölümünü sağladı.
(ölümüne yol açtı)

*şans = olasılık (ihtimal)

Bu hastalıktan ölme şansı oldukça yüksektir.
(olasılığı)

*yayın – yayım

*yayınlamak – yayımlamak
(radyo, tv için) (kitap, gazete, dergi için)

*görünüş = görüntü

Ahmet'in oldukça kötü bir görüntüsü vardı.
(görünüşü)

halef – selef
(kendisinden sonra gelen) (kendisinden önceki)

Görevi selefinden devraldı.

*ışın – ışıık
(şua) (ziya)

*Allah – Tanrı
(Yaratan ve bir olan) (Yaratma gücü atfedilen varlıklar)

Dinî yayınlarındaki anlamlarını bir yana bırakacak olursak, Türkçedeki kullanımları açısından *Allah* ve *Tanrı* kavramları eşdeğer değildir. Türkçe konuşan bir insan vedalaşırken "*Allahaismarladık*" der. Bunun yerine "*Tanrıyaismarladık*" denmez. Aynı şekilde, şaşkınlık hâlinde "*Allah Allah*" diyen bir kişi bunun yerine "*Tanrı Tanrı*" diyemez. Çünkü, bu kullanımlar kalıplaşmıştır. Nitekim, "*Tanrı misafiri*" de Türkçede bir kalıp hâline gelmiştir..

*düş – hayal
(rüya)

Sükût-ı hayal (hayal kırıklığı)

- Oturdum gelecek günlerimi düşledim.
(hayal ettim)

* harika – süper – mega – felaket – korkunç...

Son yıllarda bu tür zıt düşen uygunsuz sıfatların sıkça kullanıldığı görülmektedir:

-*korkunç güzel*
-*anormal güzel*
-*felaket yakışıklı...*

*ayrıntı – ayrılık – ayrıcalık – ayırım
(detay) (fark) (imtiyaz) (fark)

Köy ile şehir arasındaki ayrıcalığı (ayrılığı, farkı) kısaca belirtelim.

*azımsamak (az bulmak) / küçümsemek (beğenmemek, hor görmek)

Bu düşüncüyü kimi yüceltecek, kimi azımsayacak.

*çekimserlik (taraf tutmamak) / çekingenlik (ürkkeklik)

Oylamada bazı üyeler çekingen (çekimser) kaldılar.

*yaklaşık (aşağı yukarı) / yakın (bitişik)

Yeni yapılan mahallelerde büyük apartmanlar birbirine yaklaşık (yakın) olarak kurulmaktadır.

*mahiyet / maiyet / maliyet
(içerik) (emrindekiler) (harcanan para)

Mahiyetindeki kişilerle birlikte kalabalık bir grup oluşturunuyordu. (maiyetindeki)

*gurup (güneşin batışı) / grup (topluluk, küme)

*son (biten) / sonuç (çıkan durum)

Bir şeyin sonunda sonuca ulaşılır.

*birikinti (kendiliğinden toplanan su, ot, çöp vb.)

*birikim (özel gayretle elde edilmiş para, bilgi vb.)

Sanatçı arkadaşlar kendi özel birikintilerini anlatırlar.
birikim

*karşı (öte, diğer, yerine)

*karşıt (zıt, tezat)

*karşılık (mukabil, cevap, eşdeğer, bedel)

*karşın (rağmen)

-Soğuk havalara karşın çift cam taktırmalıyız.
(karşı)

nüans - farkı

ful – dolu

imkân ve olanak

çeviri ve tercüme

fikir ve düşünce...

Yukarıdaki kelimeler ise, eş anlamlıdır. Bunların yan yana kullanılması doğru değildir.

*aşama (derece, safha, kademe, hamle, basamak, merhale...)

Son yıllarda kullanım sıklığı artan kelimelerden birisi de “aşama”dır. Bu kelime yukarıda parantez içinde gösterilen kavramların yerine kullanılmaktadır. Bu durum ise, bir yandan aynı kelimenin sıkça tekrarlanmasına yol açarken diğer yandan bazı kelimelerin dilden düşmesine zemin hazırlamaktadır.

- İki aşamalı sınavdan geçti.
(basamak)

- Büyük bir aşama yaptı.
(hamle)

- Bu aşamada...
(safhada)

*yaşam – hayat – ömür – yaşantı

Birbirine anlamca yakın olan yukarıdaki kelimeler, dildeki kullanımlarında farklılık gösterirler. Örnek olarak “yaşam ve hayat” kelimeleri çoğu zaman birbirlerinin yerine kullanılırken sevdiğimiz birisine hitap ederken “Hayatım” yerine “Yaşamım” diyemeyiz.

Bir havad dolusu çaba harcayan şair yaşantısının
(ömür boyu) (hayatının)

son günlerinde oldukça iyi bir havad seviyesi vardı.
(yaşantısı)

*öğrenim – öğretim
(öğrenenler için) (öğretenler için)

Bu yıl öğrenim yılına bir hafta erken başlandı.

*gönül – yürek – kalp

Yukarıdaki kelimeler, günlük dilde çoğu zaman eş anlamlı kelimeler gibi kullanılmaktadır. Bu tür kelimeler, gerçekte yakın anlamlı kelimelerdir. Bu durumu anlamak için, her üç kelimenin de olumsuz biçimleri yapılmalıdır:

gönülsüz – yüreksiz – kalpsiz
(isteksiz) (korkak) (acımasız)

4- Gereksiz Kelimeler ve Yardımcı Fiiller: Konuşmacıların kimi zaman aynı anlamdaki kelime ve kalıpları tekrar ettikleri görülmektedir:

Müdür Bey, çalışan öğrencileri tebrik edip kutladı, öğrenciler de müdürlerine saygı ve hürmetlerini bildirdiler.

Otobüslerde vaşlı, sakat ve ihtiyar insanlara yer vermeliyiz.

Havada bevaz kar taneleri uçuşuyordu.

En önemli olarak şunları sayabiliriz.

Bu konuda bütün imkân ve olanaklarımızı seferber etmeliyiz.

Zaten o sistemin adı da vardır: Başkanlık sistemi

Gereksiz Kullanılan Yardımcı Fiiller: Türkçede tek kelimeyle anlatılabilecek bazı hareketler, birisi isim diğeri yardımcı fiil olan iki kelimeyle anlatılmaktadır:

- *umut etmek = ummak*
- *başvuruda bulunmak = başvurmak*
- *gecikme yapmak = gecikmek*
- *film yapmak = film çevirmek*
- *çocuk yapmak = çocuk sahibi olmak, doğurmak*
- *Bahçeli yapmak = Bahçeli'ye gitmek*

- banyo yapmak = yıkanmak
- yenilgi almak = yenilmek
- müzik yapmak = müzikle uğraşmak
- kaset yapmak = kaset çıkarmak
- sigara kullanmak = sigara içmek
- çay almak = çay içmek
- bekleme yapmak = beklemek

5- Uygunsuz ve Çelişen Kelimeler Kullanma:

Kesinliklesanıvorum

Kanımca o mutlaka sınavı kazanır.

Şâirin ölüm yıldönümü kutlandı.
(anıldı)

Çok çalışkandı ama sınavı kazandı.

Bu hastalıktan ölüm şansı yüksek

Şüphesizolmalı

Galiba başka çaresi yok gibi görünüyor.

6- Yapıları ve Söylenişleri Yanlış Kelimeler:

Doğru Yanlış

- yepyeni yesyeni
- yemyeşil yepyemiş
- koşarak koşaraktan
- bakkal bakkalcı

- berber berberci
- zemin kat zemininci kat

Doğru

yanlış

yalnız

ekşi

kirpik

kibrit

birader

şemsiye

sarımsak

köprü

ayrıca

baktırmak

çirkinleştirmek

durak

Yanlış

yalnış

yanlız

eşki

kiprik

kirbit

bilader

şemşiye

sarmısak

körpü

ayrıyeten

bakıtmak

çirkinletmek

durak yeri

7- Uygunsuz Sıfat ve Zarfların Kullanılması:

Birçok kaynaklar

Pek çok gençler

Pembe güller ve ağaçlar

Müstakbel annem ...

Bir sürü insan

Sizi tenzil ederim.
(tenzih)

Orta okuldayken tıkna bir arkadaşım vardı. Bu arkadaşımı ileriki yıllarda çok daha semiz gördüm.

8- Yardımcı Fiil Eksikliğinden Kaynaklanan Yanlışlıklar:

Zeki ↑ ve çalışkan olmayan bütün öğrenciler...
(olan)

Hasta ve ↑ olmayan hiç kimse kalmamış.
(hasta)

Dün akşam çay ↑ ve simit yedik.
(içtik)

Genç ↑ ve hasta olmayanlar buraya gelsin!
(olanlar)

Sigarayı az ↑ içkiyi hiç içmem.
(içerim)

Radyo ↑ ve televizyon seyrediyoruz.
(dinler)

9- Deyim ve Atasözü Yanlışlıkları:

- Paçaları tutuşmak
(Etekleri)
- Midesi zil çalmak
(Karnı)

- Kundurası dama atılmak
(Papucu)
- Toplu iğne atsan yere düşmez
(İğne)
- Yazın gölge hoş, kışın depo boş
(çuval)
- Dışardan gazel okumak
(Hariçten)

IV- CÜMLE DÜŞÜKLÜKLERİ

1. **Eksiklik ve Bulanıklık:** Dilimizdeki bazı cümleler söylenirken veya okunurken vurguları ve durakları yeterince belirtilmezse farklı anlamlar ifade edebilmektedir:

Balkon açık – Balkona çık

Başbakan eşine iyi bakması için bakandan ricada bulundu.

Ablam gelin giderken ağladı

Söz konusu toplantıya Türkiye ile birlikte yirmi iki ive ülke müşavir katıldı.

Genç kadına bir şeyler söyledi

Yaralı doktora yalvaran gözlerle bakıyordu.

Sigarayı ZAManında bırak!

Biz babamla kardeşlik

Bir zamanlar

Ak koyundan karasüt sağdık

Bir zamanlar.

Biz babamla kardeşlik

Bir zamanlar

Ak koyundan kara süt sağdık

Bir zamanlar

2. Fazlalık:

*Bu tür zaafırları gösterenlerin çevre içinde bulundu-
ğu toplumda ve ortamlarda itibar ve saygınlıkları
giderek her geçen gün azalıyor.*

Bu hava sıfırın altında eksi beş derece

Fenerbahçe, İngiliz takımını 1-0 sayı ile yendi.

*Hangi sorununuz olursa olsun onlarla birlikte ko-
nusup tartışın.*

Ayın virmiş altısı ayın kaçına geliyor?

3. Sıralama yanlışlığı:

Otuz beş yaşındaki milli takımımızın kaptanı Oğuz

Yatılı ilk öğretim bölge okulunda okuyordu.

Sanat tarihinde otuz dokuz yıl süren hayatıyla...

Beşinci hicret asrında sanırım Türk edebiyatı ikiye ayrılmıştı.

İzinsiz inşaata girilmez.

Bir hafta içinde yapımı tamamlanan köprü hizmete açıldı.

"Her İzmir'e gidişimde yağmur yağıyor."

"Formayı kaptırmaya niyetim hiç yok."

Ağrısız kulak delinir.

Arkadaşımızın daha çok söyleyecek sözü var.

Eski Ayşe'nin kocası geldi.

4. Uyumsuzluk:

Cümlelerin ögeleri arasında anlam, teklik-çokluk, zaman ve kişi gibi çeşitli yönlerden bir uyum bulunması gerekir:

Memur, işi hızlandırması için amirine rica etti.

Öğretmenin yaşam koşullarının artırılması gerekir. (düzeltilmesi)

Buna ancak okurlar karar verir ve uygular. (bunu)

Babam ve ben balığa çıkar balık tutarım. (rız)

Kuşlar cıvılcıvıl ötişüyorlardı. (İnsan dışında çoğul ek getirilmez) (ötişüyordu)

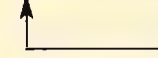
Onunla alay ettiler ve üzdüler. (onu)

Annem yemek yapıyor ; biz de ona yardım ediyorduk. (du)

Durumu gittikçe kötüleşiyor; yerinden kalkamıyordu. (o)

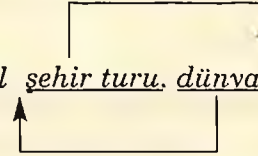
5. Mantık Yanlılıkları:

Bu karar 280'e karşı 40 oyla kabul edildi.

Size yarın ki bazı programlarımızı hatırlattık. (duyurduk)

- Seninle değil şehir turu, dünya turuna bile çıkılmaz.

Herkes hayatını okuyarak kazanır.

Bütün ağaçlar sonbaharda yapraklarını döker.

Bu gıdalar, bırakınız öldürmeyi, hasta bile edebilir.

6. Anlam Açısından Bozuk Cümleler:

Ek sınav hakkı öğrencilere çalışmama şevki veriyor.

İki ülke arasındaki dostluğu geliştirecek önlemler alınmalıdır.

Dilin hazine dağarcığı zengin olmalıdır.

Yerinde savıklavan, çağa ayak uyduramayan ülkeler geri kalırlar.

Ankara, eski medeniyetlere vataklık etmiş ihtiyar bir şehirdir.

Uluslar arası sanat etkinlikleri barışı körükler.

Bu yangın İzmir'i doyasıya kavurmudur.

Ulu önder Atatürk, millî duygularla kavrulmuş bir kurtarıcımızdır.

Bir kişi çevresindekilerle konuşup ilgilenir, onlara değer verir, saygı duyarsa ona çevreden "alçakgönüllü" diye tepki gelir.

Başbakanın konuşmasının tepkileri: Başbakanın bu konuşması muhalefet çevrelerinde de memnuniyet yarattı.

Başka dillerde olmayan bazı akraba adlarının karşıtları Türkçede vardır: amca, dayı, enişte, teyze, hala, yenge gibi...

Yabancı dillere duyulan özentilik Türkçemizin zararına olmuştur.

Alışılmış değerleri yerip çoğunluğun azımsadığı genç edebiyatçıları övüyorlardı.

Farsça'dan alınan "ayna" kelimesinin halk dilinde birçok karşıtı vardır: yüzgörü, görgülük, görgeç gibi.

Sizi zaman zaman tedirgin eden heyecansal, parasal, ailevî ve eğitsel problemleriniz var mı?

Türk milleti yapı itibariyle hiçbir devletin bağımsızlığı altına giremezdi.

O operanın en çok sahne alan sanatçılarından biriydi.

Kimseye güvencesi kalmamıştı.

Dünyamızın çevresini değiştiren, ona yön veren kişiler hep yaşlı insanlardır.

Bazı tamirciler hiçbir firmaya bağımlı olmayan kişilerdir.

Sporda etken rol oynayan şevlerden biri de uluslar arası yazışmalardır.

BASIN YAYIN ORGANLARINDA YAPILAN BAZI DİL YANLIŞLARI

Toplumu etkileyen ve yönlendiren kurumlardan birisi de basın yayın organlarıdır. Dilimizin doğru, güzel ve etkili kullanılmasında basın yayın organlarının önemli bir yeri olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Yıllardan beri, televizyon kanallarında rastladığımız bazı dil yanlışlarını not almakta idik. Bu tür yanlışlıkları, hem televizyon kanallarımızın hatalarından vazgeçip güzel bir dil kullanmalarını hem de kamu oyunun dilimiz konusunda duyarlı hâle getirilmesi amacıyla aşağıya alıyoruz. Amacımız, asla kişi veya kurumları yıpratmak değildir. Amacımız, dilimiz konusundaki duyarlılığı artırmaktır. Bu açıdan, kişi adlarını mahfuz tutarak yalnızca kanal adlarını ve tarihlerini vereceğiz:

"İngiltere'de özürlüler hakkında garip sözler harcayan İngiliz milli takımı teknik direktörü görevden alındı."

ATV, Anahaber, 14.02.1999

"..... doğumsal kalp rahatsızlıkları artık neştersiz tedavi edilebiliyor."

TRT 1, Haberler, 18.09.1990

"Sayın seyirciler El Pi Ci (LPG) ye yapılan zamlar, kullanıcıları rahatsız etti "

Kanal 7, 15.07.2000

"Özel otomobilime ateş açılması sonucunda ölümünden dönen ünlü sanatçı hâlâ bu saldırıya bir anlam veremiyor"

Show TV, 20.05.1998

"Galatasaray-Ankaragücü maçı: Pres. trio, şari. kariyer"

Star, 7.9.1991

"O kadar vol yapıyoruz eksilmiyor, basıncı düşmüyor"

Reklâm

"Hızla çoğalan seralarla turfandacılığımız yüksek bir sevive düzevine çıkmıştır."

TRT 1, Ziraat Bankası Cumhuriyet Dön.
Türk Tarımı -3-

"Sayın seyirciler, sigara yalnızca sağlığa zararlı olmakla kalmıyor. Çıkmasına neden olduğu vangınlar nedeniyle pek çok binanın yanmasına da sebep oluyor"

Show TV, 15.11.1997

"En ufak bir ihmalsizlik büyük rizikolara yol açabilir."

"Ördekçiliğin vapılıyor olması"

TRT 1, Akşamın getirdikleri 16.12.1987

Şimdi hepimiz burada bulunmuş bulunuyoruz. O hâlde kendimizi ilk önce takdim etmeliyiz.

TRT 1, Yaşadıkça Programı 08.01.1988

"Taklitçilik öyle azımsanacak bir konu değil"

Star, Karşı Şov prog., 2.11.1991, saat 22,20

"Biz, bu arada 3 yarışmacımıza da hediye vermek istiyoruz. Üç yarışmacımıza da avnı bir hediye vereceğiz."

TRT 1, Yakıştır prog. 05.01.1992 10,55

Siz şunu mu demek istiyorsunuz:

"Avrupa Ekonomik Topluluğu'na gireceğiz diyerekten yıllarca beklemenin anlamı yok"

TRT 1, 32. Gün 06.01.1992, 23.16

"İnsan malzemesine yeterince yatırım yapılmıyor."

TRT 1, Bir cumartesi gecesi 30.12.1989

Sunucu hanım:

"Biz çocuklara sorduk: Milli Eğitim Bakanı olsaydınız napardınız?"

TRT 1, Ayda Bir, 23.12.1991

"Türkiye ile Batı Avrupa Birliğinin ilişkileri çok yakın. Bu anlamda dissal ilişkilerden söz edilebilir."

Star, Haberler, 21.11.1991 19.48

"Ordunun yaptığı açıklamaya hükümetten de olumlu tepkiler geliyor."

TGRT Haberler, 06.07.1998

"Efendim, şimdi dilerseniz bir müzik vapalım. Bir şarkı dinleyelim."

Kanal D, Durum Prog. 09.07.1998, 00.57

"Annem de bak böyle oku adam ol diyerekten örnek gösteriyordu."

TRT 1, Tele-vizyon 26.11.1991

"Sayın seyirciler, FB'nin 4-0 lık farklı galibiyeti herkesten övgü alıyor. Özellikle yeni transferlerin verinde ve isabetli yapıldığı konusunda herkes birleşiyor."

Show TV, 13.08.2000

Çetin Çeki, Yüksel Uzel'e soruyor:

"Efendim ful taym mı part taym mı çalışıyorsunuz."

TRT 1, Bir Başka Gece, 16.02.1991

"Bu cevaplar çok güzel yanıtlar"

TRT 1, Paket prog. 2.3.1991 11.07

"Kuveyt Büyükelçimiz, koşullar normale avdet edene değin faaliyetlerine Suudi Arabistan'da devam edecek."

TRT 1, Haberler 7.9.1990 Dışişleri Bak. Bildirisi

*"Diyelim ki uzun süre iş bulamadınız. Vazca-
yar mısınız sinemadan?"*

TRT 1, A Stüdyosundan 13.11.1991, 17.10

VI. B Ö L Ü M

KONUŞMANIN TEMELLERİ

Konuşma-Düşünce İlişkisi

"Beş duyumu kaybetsem bile düşüncelerimle yaşamaya devam edeceğim; çünkü, insan düşünceleri ile görür,düşünceleri ile yaşar."

"Nâdân ile sohbet etmek güçtür bilene, Çünkü, nâdân ne gelirse söyler diline."

"Düşünmek kendi içimizde bağırarak, düşündürmek başkasının içine seslenmek, demektir."

Cemil Sena Olgun

İnsanı diğer canlılardan ayıran en temel özelliği, düşünebilmesidir. Bu özelliği, insanoğlunu diğer canlılardan ayırmakla kalmamış; onu aynı zamanda diğer canlılar üzerinde hâkim kılmıştır. İnsan için bu derece önemli olan

düşünebilme özelliği, gerçek değerini dışa vurulduğunda kazanır. Dışa vurulmayan düşünceler, denizin dibindeki inci gibidir. Değerlidirler; ancak, kullanılmadıkları için bir işe yaramazlar.

İnsanların düşüncelerini dışa vurmaları dil sayesinde olur. Dolayısıyla onlara değer kazandırır ve gelişme imkânı verir. Bu anlamda konuşma da tıpkı düşünce gibi, insanın ayrıcalık belgesidir. Konuşma, düşüncenin yolunu açan bir anahtardır. Düşüncede mevcut olup da ses olarak karşılığı bulunmayan kavramlar, dış dünyaya açılmazlar.

İnsan düşünen bir varlıktır. Düşünce ise, dil sayesinde dışa vurulur. Bundan daha da önemlisi, düşünebilme özelliği de dile bağlıdır. İnsanoğlu, gerçek düşünceyi bilebildiği kavramlar çerçevesinde üretebilir. Zihnimizde ses olarak karşılığı bulunmayan kavramlar üzerinde düzenli düşünceler üretilmez.

Konuşmanın bir değer ifade etmesi ve etkili olabilmesi için, düşünce sisteminin sağlam ve tutarlı olması gerekir. Düşünerek konuşmalıyız. Akıllı insan, her söyleyeceğini düşünerek söyler. Her düşündüğünü her ortamda söylemez. Konuşma düşüncelerin dışa yansımasıdır. Bir yandan da konuşarak düşüncelerimizi geliştirebiliriz.

Düşünmeden konuşanlar, konuştuğuktan sonra, yaptıkları hataları düzeltmek için düşünmeye başlarlar.

Konuşma-Dinleme İlişkisi

"Kulağımızla işitir; zihnimizle dinleriz."

"Konuşma sentez, dinleme analizdir."

"Aptal, susarak kazandıklarını konuşarak kaybedendir"

"Dinlemekten akıl, söylemekten pişmanlık doğar"

İtalyan atasözü

Dinleme, genellikle bir kişinin söylediklerini veya okuduklarını doğru anlamak, eleştirmek, değerlendirmek, karşılaştırmalar yapmak için gösterilen çabaların bütünü biçiminde tanımlanır .

Konuşma becerisinin temel şartı dinleme işleminin sağlam olmasıdır. Çünkü, dinleme olmadan iletişim tam olarak gerçekleşemez. İletişimin başarıya ulaşmasında konuşan kadar dinleyenin de payı vardır. Konuşanla dinleyen arasında duygu, hareket ve kelimeler ölçeğinde bir ortaklık yakalandığı takdirde gerçek iletişim kurulmuş olur.

Yapılan incelemeler, insanların pek çoğunun konuşma yerine daha çok dinleme durumunda bulunduğunu ortaya koymuştur. Pek çok insan dinlemeyi gereği gibi öğrenemez. İyi dinleme olmadan iyi bir iletişim de sağlanamaz.

Konuşma, dinleme ve anlama kavramlarıyla ilgili olarak modern dünyada NLP (Neuro Linguistik Programming) öne çıkmaktadır. İletişimde duyguları öne çıkaran bu sistemde işitsellik de önemli ayrıntılardan birisidir.

İşitmeye duyarlı bir konuşmacı kelimelere daha fazla önem verir. Konuşurken takılmadan, pürüzsüz konuşur. Dinleme alışkanlığını geliştiren kişiler konuşmayı çok daha başarılı olarak sürdürürler.

Başkaları tarafından dinlenilmek, sözlerine ve kişiliğine itibar edilmek her insanın arzu edeceği bir durumdur. Heyecan ve arzuyla konuşan insanlar, başkalarınca daha bir istekle dinlenirler.

Dinleme, gerçekte bir beceridir. Dinleme becerisinin eğitim, tecrübe ve yetiştirme ile geliştirildiği anlaşılmıştır. İnsan, ne kadar zeki ve anlayışlı olursa olsun dinlemeyi alışkanlık hâline getirmese, söyledikleri yanında kalır. Buna bağlı olarak da iyi bir konuşmacı olamaz.

Dinleme eyleminin sağlıklı bir şekilde gerçekleşebilmesi için, dinleyenin dikkatli ve kararlı, psikolojik yönden dinlemeye, zihnen, fiziken hazır ve ön yargıdan uzak olması gerekir. İyi bir dinleyici sabırla ve dikkatle dinler. Dikkati dağıtan her şeyden kaçınır. İleri sürülen düşünceleri eleştirel ölçülerle değerlendirir. Dinlediklerini açıklık, gerçeğe uygunluk, mantıklılık, tutarlılık, konuya bağlılık vb. açılardan değerlendirir.

Konuşma- Kişilik İlişkisi

"Dışarıdaki gürültü sizi rahatsız ettiğinde, içinizdeki mûsikinin sesini yükseltin."

Kişiliğimiz büyük oranda konuşmamızda gizlidir. Duygu dünyamız, beden dilimiz ve seçtiğimiz sözler, ses tonumuz kişiliğimizi ortaya koyar.

Her insanın sesi onun karakteriyle ilgili ipuçları da vermektedir. İnsanlar, çoğu zaman sesleriyle tanınmaktadır. Sesimizin tonu, tınısı, şiddeti, alçaklığı ve yüksekliği hem kişiliğimizi ele vermekte hem de ruh dünyamızı dışa vurmaktadır. Telaşlı bir insanın durumunu sesinden anlayabiliriz.

Ağzımızdan çıkan her ses ve sözün sahibi ve sorumlusu biziz. Bu açıdan ne konuştuğumuza dikkat etmek zordur. Muhatabımız kim olursa olsun, ne gibi özelliklere sahip olursa olsun, bizim söylediklerimiz, bizi ilgilendirir. Konuşmada kişiliğimizin ve benliğimizin yansıdığını asla unutmayalım.

Olgun, dürüst, sağlam karakterli bir insanın konuşması da kişiliği gibi sağlam ve tutarlı olur. Çünkü, bu tip insanlar rol yapmadan konuşurlar. Asla yapmacık değildirler. Onlar, zaten her an yaşadıkları özelliklerini yalnızca dışa vururlar.

Hiç kimse yalancı, dolandırıcı, iftiracı, kıskanç, alıngan vb. özellikleri taşıyan bir insandan doğru, güzel ve etkili

bir konuşma beklemesin. Çünkü, bu tür insanlar, asla doğal hareket edemezler. Hep rol yapmak zorunda olduklarından kendilerini sürekli sıkıntılı hissederler. Bu durum ise, öncelikle duygularına, oradan beden dillerine ve nihayet konuşmalarına yansır.

O hâlde iyi bir konuşmacı olmadan önce, kişilikli bir insan olmaya gayret edilmelidir.

Konuşma - Tartışma İlişkisi

*"Herkes benim düşünceme katılırsa
yanılmış olmaktan korkarım."*
Oscar Wilde

*"Bazı horozlar, yalnızca kendileri öttükleri için
sabah olduğunu zannederler."*

Türkçe bir kelime olan "tartışmak" fiilinin kök anlamı "çekmek, karşılıklı çekmek, ölçmek" demektir. Dolayısıyla insanlar konuşurken zaman zaman birbirlerini çekerler. Her yönden güçlerini ölçmek isterler. Bu da aslında doğal bir duygudur. Ne var ki bu kelime, dilimizde zaman içinde konuyu çeşitli yönlerden tartmak anlamından uzaklaşarak münakaşa etmek, kavga etmek anlamlarıyla eşdeğer duruma gelmiştir.

Çok konuşulan ve çok tartışılan bir ülkede yaşıyoruz. Ne kadar anlaşılabildiğimiz ayrı bir merak konusudur elbette. Aşırı derecede politize edilmiş bir toplum olarak durmadan birbirimizi etkilemeye çalışırız. Biz, her zaman en doğruyu ve en güzeli biliriz. Hep haklıyızdır. İlişkilerimizin hemen hepsinde, karşı tarafa bir şeyler kabul ettirme çabasında oluruz. Hayattaki en büyük amacımız, muhatabımıza "evet" sözünü söyletebilmektir. Bazen bir "evet" sözü için nelerimizi feda etmeyiz ki!

İyi bir konuşmacı ne istediğini bilen insandır. Neyi, nasıl, ne zaman söyleyeceğini bilendir. Herhangi bir konuda

tartışırken bazı kurallara da dikkat etmemiz gerekir. İletişimdeki başarının temelinde candan davranmak yatar. Karşı tarafa saygı ifadesi ile birlikte ismen hitap edin. Kesinlikle nazik olun. “*Sen dili*” yerine “*siz dili*” ni tercih edin. Kesinlikle kızmayın, gerilmeyin ve patlamayın. Beden dilini iyi kullanın. Konu gerildiğinde yumuşakça konuyu değiştirin, çekişmeyin. Karşı tarafın haklılığı ve yararı ile söze başlayın, kendi hak ve yararınız ile sözü hissettirmeyi karşı tarafa verin. Karşı tarafın söyleyeceği her şeyi dinleyin, sözünü kesmeyin, başınızla veya sözle tasdik edin. Gözlerle tasdik de çok etkilidir.

İlişkiniz, talebinize hayır denemeyecek kıvama geldiğinde talebinizi net olarak ifade edin. Sizin için önemli olan tek bir şeyi isteyin. Karşılıklı yararı tekrar vurgulayın. Kabul etmesi dışında hiçbir yolun mantıklı olmayacağını hissettirerek “evet” demesini bekleyin.

Tartışmanın amacına ulaşabilmesi için aşağıdaki noktalara uymak gerekir: Sesimizi iyi ayarlamalı, dinleyicilerin duyabileceği bir şekilde konuşmalıyız. Karşı çıktığımız, değiştirilmesini istediğimiz durum, yargı, düşünce ve önerilerin üzerinde durmalıyız. Sert, kırıncı bir dil kullanmadan hoşgörülü ve saygılı olmalıyız. İçtenlik, soğukkanlılık, alçakgönüllülük başarılı bir tartışmanın en önemli unsurlarıdır. Karşımızdaki konuşurken onu dikkatle dinlemeli ve not almalıyız. Konu dışına çıkmaktan ve konuyu saptırmaktan ısrarla kaçınmalıyız. Konuşanların sözünü kesmemeliyiz.

VII. B Ö L Ü M

KONUŞMA TÜRLERİ

A. HAZIRLIKSIZ KONUŞMALAR

Yeri ve zamanı önceden belli olmayan, şartlar gereği aniden yapılan konuşmalarla hayatımızın bir parçası olan günlük olağan konuşmalar bu başlık altında değerlendirilebilir. Bu tür konuşmalar, daha önceden edinilmiş bilgi ve gözlemlerden destek alır. Bazı kişiler, güzel konuşma alanında özel yeteneklidirler. Genel kültürü kuvvetli, kelime hazinesi zengin ve toplum psikolojisini bilen kişiler, hazırlıksız konuşmalarda da çoğunlukla başarılı olurlar. Ayrıca, kelimelerin doğru, düzgün ve açık kullanımı, tonlama ve vurguların yerinde yapılması da kişiyi, hazırlıksız konuşmalarda başarıya götürür.

Günlük hayatımız içerisinde her an hiç beklemediğimiz zaman ve zeminde böyle bir konuşmaya mecbur kalabiliriz. Bu sebeple her an hazırlıklı olunmalıdır. Önceden hazırlıklı olan kişiler her ortamda çok güzel konuşurlar.

B. HAZIRLIKLI KONUŞMALAR (TOPLULUK KONUŞMALARI)

Nerede, ne zaman yapılacağı, konusu ve amacı daha önceden bilinen, belli bir plâna göre hazırlanarak yapılan konuşmalardır. Hazırlıklı konuşmalar aynı zamanda topluluk konuşmalarıdır.

Belli bir amaca yönelik olmak üzere plânlı ve programlı olarak yapılan konuşmalara ise, *topluluk konuşmaları* adı verilir. Sempozyum, panel, açık oturum, konferans vb. konuşmalar bu gruba girmektedir.

Hazırlıklı konuşmalarda, yapılacak konuşmanın türü daha önceden bilindiği için, buna göre bir plân yapılır. Uzunluğu, kısalığı, buna göre belirlenir. Bu tip konuşmaların plânı, türlere göre değişir.

Hazırlıklı konuşmalarda; ses tonunun, kelimelerdeki vurgu ve tonlamanın, kelimelerin doğru telâffuzunun, jest ve mimik adını verdiğimiz el, kol ve yüz hareketlerinin çok büyük önemi vardır. Konuşmacı, konuşmasını sürdürürken, bir yandan da kendini bu yönlerde eleştirmeli, söz ve hareket yanlışları varsa düzeltmelidir.

Bunları yapabilmek için, toplum psikolojisini çok iyi bilmek gerekir. Söz söyleme sanatında usta olan kişiler, toplumları, istedikleri an, istedikleri biçimde yönlendirebilirler. Bu yüzden tarihe geçen önder şahsiyetler, aynı zamanda güzel konuşma sanatının da ustalarıdır.

Belli başlı topluluk konuşmaları şunlardır:

HİTABET

Herhangi bir topluluğu etkilemek, bir düşünceye alıştırmak veya kitleleri yönlendirmek ya da harekete geçirmek amacıyla yapılan plânlı konuşmalara "*hitabet*" adı verilir.

Hitabet, özel yetenek isteyen sözlü türlerden birisidir. Hatip ile dinleyenler karşı karşıya bulunduğu için, hitabet türü, diğer türlere göre çok daha zordur. Hitap edecek kimsenin geniş bir bilgi birikimi ve sağlam bir genel kültüre sahip olması, bunlar yanında rahat ve akıcı bir konuşma yeteneğine sahip bulunması gerekir.

İyi bir hitabet ve iyi bir hatibin özellikleri:

1. Hatibin konuya gerçekten inanmış olması gerekir.
2. Hitabet yapan kimse hatiplik özelliklerini taşımalıdır.
3. Dinleyicilerin seviyesi iyi tespit edilmelidir.
4. Hitabetin kendi içinde mutlak bir plânı olmalıdır.
5. Hatibin çok dikkatli ve pratik zekâlı olması gerekir.
6. Hatibin toplum psikolojisini iyi bilmesi gereklidir.
7. Hatibin toplum karşısına çıkabilme yeteneğini kazanmış olması gerekir.
8. Hitabette ses, vurgu, ton, ezgi, durak gibi unsurlar hakkıyla kullanılmalıdır.

9. Hatibin sabırlı olması, anî öfkelerden kaçınması gerekir.
10. Konunun neeliğine göre atasözü, deyim, özdeyiş, nükte vb. unsurlardan faydalanılabilir.
11. Hatibin jest ve mimikleri, gereğince ve kıvamınca kullanması gerekir.
12. Hatip konuyu hâkim olmalı ve topluluğa bakarak konuşmalıdır.

Hitabet Türleri:

1. *Akademik Hitabet*: Bilim adamlarının yaptığı konuşmalar.
2. *Askerî Hitabet*: Özellikle savaşa giden askerlere komutanlar tarafından yapılan konuşmalar.
3. *Hukukî Hitabet*: Mahkemelerde avukatların yaptığı konuşmalardır.
4. *Dinî Hitabet*: Dinî yerlerde din adamlarınca yapılan konuşmalardır.
5. *Siyasî Hitabet*: Siyaset adamlarının yaptığı konuşmalar.

Dünyanın gelmiş geçmiş en büyük hatipleri şunlardır: Perikles, Çiçero, Hz. Musa, Hz. İsa, Hz. Muhammed, Sokrat, Delosten, Napolyon, Hitler, Mussolini, Churchill, Roosevelt, Abraham Lincoln, Benjamin Franklin, Nehru, Martin Luther King, John F. Kennedy...

Türk tarihinde ise Bilge Kağan, Kültigin, Alparslan, Fatih Sultan Mehmet, Atatürk, Halide Edip Adıvar, Mehmet Âkif Ersoy, Hamdullah Suphi Tanrıöver gibi büyük hatipler yetişmiştir.

GAZİ'NİN HEYKELİ

Hanımlar, efendiler. Anadolu yaylasının şu yüksek şehnişini üstünde, bembeyaz mermerlerin yukarı kaldırdığı şu yağız ata binmiş tunçtan adamı tanırırsınız!

Türk vatanının en talihsiz ve en uğursuz gönlerinde gizlilik perdesini sıyrarak ortaya çıkan bu esrarengiz adamı tanırırsınız! Mermer ve tunç, duyan ve düşünen milletlerin elinde şimdiye kadar hatır ve hayale gelmez şekiller aldı. Milletlerin edebiyete bağlamak istedikleri ulvî düşünceleri, derin ve nihayetsiz aşkları ifade eden bu mâden, bu tunç, Türk vatanında bütün halkın şimdiye kadar duyulmamış en nâdir hislerine bir şekil vererek işte karşınıza çıkıyor.

Kendi kendimize soruyoruz: Acaba bu mâden dünyanın neresinde bundan daha ilâhi, bundan daha güzel bir mevzuun ifadesine vasıta olmuştur? O, bir askerdir. Vatan müdafaası için silâhını eline aldığı, emir ve kumanda mevkiine mağlûbiyete düştüğü zamanlarda, O, dâima galip kalmasının sırrını bulmuş ve nihayet millî tarihin bitmeye mahkûm görüldüğü günlerde vatanına kat'i zaferleri ve halâsı (kurtuluş) getirmiştir. Günlerce, haftalarca üstünde Sakarya muhaberelelerinin şimşekleri

kımıldayan şu karşı ufuklardan Akdeniz yalılarına kadar açılan bir avuç toprak var mıdır ki hâlâ onun tantanalı (şaşaa, ihtişam, debdebe) gazalarının (din, istiklâl uğrunda yapılan savaş) hâtırasını taşımasın?

O, bir teşkilatçıdır. Cihan Harbi'nin enkaz hâlinde bıraktığı bir devletten yepyeni bir devlet çıkarmak için lâzım gelen unsurları O topladı.

Onun eli altında hükümet kuruldu, ordular doğdu. Yeni bir istikbal için yeni bir idare cihazı işlemeğe başladı.

O, bir siyasîdir. Uzak ve yakın tarih, iyi bir talihi hak etmiş birçok milletlerin, hattâ hesapsız akan kanlar pahasına kazanılmış zaferlere rağmen küt görüşlü siyasiler tarafından nasıl felâketlere sürüklediğini bize hikâye etmiyor mu? Türk davası etrafında cereyan eden müzakerelerde Türk vatani lehine elde ettiği neticeler o iyimser hayalin hudutlarını çok aşmıştır. Emsali olmayan bir görüş açıklığı, anlayışta nihayetsiz bir ihata ve şümul, daima karşısındakini kendi arzusuna doğru eğen sarp, yalçın bir irade olan mevzii muvaffakiyetlerden başlayarak Lozan'a kadar birbirini takip eden bir sıra büyük muvaffakiyet temin etmiştir.

O, bir islâhatçıdır. Bütün Müslüman dünyasını muhtelif derecelerde esarete uğratan manevî zincirleri yanılmaz bir isabetle keşfetti ve onlardan hepsini birer birer koparmasını bildi. Eğer mazlûm Doğu milletlerine kudretli ve mes'ut bir istikbal için bir yol aramak lâzımsa, şimdi Ankara şehrine yukarıdan bakan bu büyük vatan-

daşın çizdiği yoldan geçmek bir ifrat, tatbiki kalkmak bir cinnet gibi mahiyette olan bu inkılâpçıdır ki, bize umumî tarihin bahsettiği bütün islâhatçıları gölgede bıraktı.

O, bir rehberdir. Askerlikte, idarede, siyasette, içti-maiyette, sanatta ve zevkte bize daima hayret veren en güzel esasları O koydu, en güzel şekilleri O gösterdi.

O, bir baştır. Perişan gönülleri ümitle dolduran, harp meydanlarında toplanma yerini haber veren yüksek bir bayrak gibi muhtelif yollarda dağılmış zekâları aynı irade altında toplayan, yanına giren bir ferde, "Sen benim fevkimdesin," (üstümdesin) dedirten, ortaya koyduğu esaslara candan sadık olanları daima bir dost eli ile himaye eden bir baştır.

O, bir hatiptir. Türk insanının en yüksek âbidelerinden birini, onun bir başkasına nasip olmayan lisanı Türk mil-letine verdi. Nutuklarında öyle bir parçalar vardır ki, ifadenin belâgatı itibari ile bugünkü ve yarınki nesillere yüksek birer örnek olacaktır. Aman vermeyen sıkı bir mantık, sâdelik ve âsalet, perdesi uzaklık ve derinlik veren içten gelen bir ses onu mücadele tarihinin rekabet kabul etmez bir hatibi hâline koydu.

Ey Türk vatani! Bu civanmerd ve büyük evlâdın senin sayısız ihtiyaçlarına bazen bir asker şeklinde göründü; bazen düşkünlük ve hüsrân saatlerinde, cesaret neşreden bir hatip olarak konuştu. Dağınık yurdunda, zaman oldu, ince ve asil elleri ile enkazı toplayarak yeni bir devletin temelini attı. Bir masa başında saati geldiği vakit, onu bir

siyasî olarak, müzakere ederek, emirler yazarken gördük. Gün oldu, tılsımlı parmaklarıyla edebiyete dayanmış zan-nolunan ne kadar köhne müessesese varsa, dokundu ve dağıttı. Günün birinde, İstiklâl Mücadelesi'nin tarihini yazmak lâzım geldi; onu O yazdı.

Şimdi O, kurşun uğrağı ve uçurumlarla çevrili ölüm yollarından geçmiş, bu sulh ve umran günlerine vasil olmuş, Anadolu yayları üstünde Garb'ın, istikbâlin engin ufuklarına bakıyor. Hareketini devamlı bir dikkat içinde durdurulmuş, gözleri uzakta ve derinde bir noktaya dalmış, karşımızda bekliyor. Baktığı taraf, Türk tarihine yeni bir istikamet vererek bir hedef diye gösterdiği hayat âlemi, yenilik âlemi, Bakî âlemidir.

Hamdullah Suphi Tanrıöver
(*Bütün Yönleriyle Hitabet,*
Nejat Muallimoğlu)

SOHBET (SÖYLEŞİ)

Kendi alanında ün yapmış bilim adamı, siyasetçi veya sanatçılarla belirli bir konu üzerinde fazla derinlemesine inmeden yapılan; düşünce ve görüşlerini bir sohbet havası içinde veren türe "sohbet" adı verilir.

Sohbet türünde esas olan, düşüncelerin ispatlanması değil, sohbe konu olan kişinin görüş ve düşüncelerinin ortaya çıkarılmasıdır. Bundan dolayı resmî bir üslup yerine daha çok "senli-benli" bir üslup kullanılır. Yeri geldikçe atasözü, deyim ve özdeyişlerden çokça faydalanır; hatta nükteler yapılabilir. Dinleyen veya okuyanları sıkmamak için sohbet hazırlayan kişi, zaman zaman kendi kendine sorular sorabilir.

Sohbet türü, konuşmaya dayalı olabildiği gibi yazılı da olabilir. Bu tür yazılar, genellikle gazetelerin iç sayfasında yer alır. Sohbet türünde konuşmacı fazla iddialı olmamalı; alçakgönüllü bir tarzda söylediklerini kanaat biçiminde ortaya koymalıdır.

Sohbet türünün anlatımında devrik cümleler, yoğunluktadır. Yazar, düşüncelerinin anlatımında, okurlarına birtakım sorular yöneltir ve bu soruları onların adına yine kendisi cevaplandırır. Sohbet savunan düşünceleri okuyucuya kabul ettirme endişesi yoktur. Bundan dolayı konuşan veya yazan kişi bir hayli serbesttir. Düşündüklerini rahatlıkla ortaya koyar.

Sohbette günlük konuşma diline yakın bir dil kullanılır. Yazar nükteli sözler, herkesin bildiği fıkra, atasözleri,

başkalarının sözleri ve halk deyimlerinden yararlanabilir. Kısa cümleler kurulur. Devrik cümleler çok olmamak şartıyla kullanılır.

Sohbet türünün edebiyatımızdaki en tanınmış yazarları Şevket Rado, Nurullah Ataç, Suut Kemal Yetkin ve Fahri Rıfkı Atay'dır.

ŞİİR SANATI

Şiiri, nesir olmayan şey diye tarif ederler. Belliyi belirtmek gibi görünen bu tarif şiirin derin bir tarafına dokunmaktadır. Şiir, nesir olmıyan şey ama nesir nedir? Valery nesri yürüyüşe, şiiri raksa benzetir. Yürüyüşün açık bir hedefi vardır. Her yürüyüş, istenilen şeye çevrilmiş bir hareketi ifade eder. Bu hareketin tarzı, derecesi o şeyin cinsine ve uyandırdığı arzusun şiddetine bağlıdır. Yürüyüş gibi nesrin de bir hedefi, bir maksadı vardır.

Raksa gelince raks da birtakım hareketlerden ibarettir. Fakat, bu hareketlerin gayeleri kendilerindedir. Gideceği yere rakederek giden bir kimse görülmemiştir. Raks gibi şiirin de başka yerlerde gözü yoktur, gayesi kendindedir. Fakat raks, faydacı hareketten ve dış hedeften ne kadar uzak olursa olsun, adi yürüyüş gibi aynı uzuvları, aynı kemikleri, aynı adaleleri ve aynı sinirleri kullanır. Şiir de nesirden çok farklı olmakla beraber aynı kelimeleri, aynı şekilleri, aynı ses perdelerini kullanmaktadır. İşte raks, hayat için gerekli vücut hareketleriyle nasıl gayesi kendinde olan bir hareketler sistemi yaratıyorsa, şiir de

yaşamak ihtiyacından doğmuş olan ve bu sıfatla hayatın ve düşüncenin emrinde bulunan kelimeleri âdeta köklerinden çıkararak onlarla kendi kendine yeten bambaşka bir dünya yaratıyor.

Yürüyüş ile raks arasındaki mahiyet ve hedef başkalığını nesir ile şiir arasında da görmekteyiz. Bunun içindir ki rakstan da hiçbir yürüyüşe varılamaz. Aynı suretle nesir hâlinde düşünülen bir şeyin şiir olarak ifade sine imkân tasavvur olunamaz.

Şiirle nesri birbirine karıştırdıkları, bir nevi manzum nesir yazdıkları içindir ki Tanzimat ve Servetifünun şâirlerinin birçoğu, kelimenin gerçek mânasiyle, şâir olamamışlar ve bize şiirin lezzetini tattıramamışlardır.

Şâir kelimelerle, insanlar arasındaki münasebetlerin, tabiattaki varlıklarının bir nevi kaba ve portatif hulâsaları olan kelimelerle, içinde yaşadığımız dünya hiç de benzemeyen bir dünya, bir şiir dünyası nasıl yaratabiliyor? Şiirin sırrı işte burada. Şâir bu muvaffakiyetini, kelimelere günlük mânalarını unutturan sezişine ve ustalığına borçludur. Potaları üzerine eğilen bir sihirbaz gibi, kelimeler üzerine eğilen şâir, onları gizli ses ve mâna alâkalarına göre düzenlemeğe çalışır. Onun sezişlerle taranan heyecanı bu çalışmanın yanılmaz rehberidir.

Şiir sanatında her şey, bahtlı kelimeleri bulmak, iç kaynaşmaların o elle tutulur gözle görülür kabarcıklarını, birer inci gibi mısralardaki mukadder yuvalarına yerleştirmektir. Yahya Kemal'in (Rindlerin Ölümü)nde ikinci kıta önceleri şöyle idi:

**Ölüm âsûde bahar ülkesidir bir rinde
Gönlü her yerde buhurdan gibi yıllarca tüter,
Ve siyah serviler altında yatan kabrinde
Her seher bir gül açar, her gece bir bülbül öter.**

Şâir bu kıtanın üçüncü mısrasından bir türlü memnun olmuyor. Yerini arıyan fakat bulamıyan bir kelimenin verdiği rahatsızlıktan bir türlü kurtulamıyor. Uzun çalışmalar ve mısraların nabzını yoklayışlar neticesinde şâir yerini arıyan kelimeyi, "serin" kelimesini bulup "siyah" kelimesinin yerine oturmağa muvaffak oluyor:

**Ve serin serviler altında yatan kabrinde
Her seher bir gül açar, her gece bir bülbül öter.**

Nasıl? Şimdi servilerin serinliğine karışan bütün bir mavera serinliğinin haz hâlinde içimize aktığını duymuyor muyuz?

Serin servi, kabir, seher, açar, her, bir, öter kelimelerindeki (r) lerin mısraların âhenk yapısında nasıl bir rol oynadıkları meydanda. "Siyah" kelimesi ne mâna, ne de şekil bakımından yerindeydi.

Bu suretle, mısra içinde mukadder yerlerini bulan kelimeler amelî ve fikrî değerlerini kaybederler; bir vasıta olmaktan kurtulurlar. Hermes'in Argus'u flütünün nağmeleriyle uyuttuğu gibi şâir de mısralarının âhengi ve bu âhengin uyandırdığı hayal ve hâtıralarla, bu dünya için bizi uyutur; varlığımızı dar hendeseden çekip çıkararak bizi bir şiir dünyasına götürür.

İşte şiirin doğuşu ve ilerleyişi, dili amelî ve zihnî karakterinden kurtarmak ve ona bir büyü imkânı kazandırmak yolunda sarfedilen gayretin uzun bir tarihi olarak görünüyor. Şiir için "esrarlı bir âhenk bir mâna sentezi" dedim. Hiçbir formül bu âhenk ve mâna sentezinde âhenğin ve mânanın, kalitelerini ve nisbetlerini tayin edemez. Bazan günlerce, aylarca çalışan şâirin, kendisi de beklemediği bir anda bu âhenk ve mâna sentezini gerçekleştirdiği olur. Bu bakımdan insan ya şâir doğar, ya doğmaz. Yalnız şu var ki şâir mısralarını sıkıntılıyla ve sabrının üzüntüleriyle yoğurmadıkça sadece istidat hâlinde kalan şiir ancak bir mevsim sürer ve bize kokusu çabuk uçan birkaç hâtıra dünyasına götürebiliyor. Bir manzumenin şiir olduğunu gösteren en kuvvetli delil de bu alıp götürme değil midir? Farkında olmadan rüya ve hâtıra dünyasıyla şiir dünyası arasında büyük bir benzerlik vardır. Kelimelerin tarif edilmez bir münasebet sistemini gerçekleştirmesine şiir demiştim. Bu münasebet sisteminde kelimeler hayattan âdeta sökülüyorlardı; tabii şartlar içinde birleştiklerinden başka türlü birleştikleri kaybediyorlar, musiki hâline geliyorlardı. Rüya dünyası da böyle değil mi? Bu dünya da her şey gerçek hayattan uzaklaştığı nisbette bir şiir değeri kazanmıyor mu? Bu dünyada da bütün çehreler ve şekiller gerçek hayatla olan ilgilerini kesmiyorlar mı? Rüyada gerçek hayatın bütün şeylerini elbette görüyoruz. Fakat bu şeyler derin hasasiyetimizin değişikliklerine göre görünüyorlar, değişip yeni bir düzene giriyorlar. Hâtıralar için de öyle. Hâtıraların, zaman içinde uzaklaştıkça bütün amelî

fonksiyonlarını kaybettikleri ve garip bir tarzda kaynaştıkları ve biraz da mantıksız göründükleri için değil midir? Gerçek şiirlerde bütün bir rüya ve hâtıra dünyası bulmamağa imkân yoktur.

**Belki hâlâ o besteler çalınır
Gemiler geçmeyen bir ummanda.**

Bu mısralarda ne var? Büyük bir fikir mi? Tarihî veya ilmî bir hakikat mi? Görülmedik bir hayal mi? Hayır, bunlardan hiçbirini görmüyoruz. Kelimeler bildiğimiz kelimeler. Bununla beraber bu mısralar başka bir dünyadan gelmiş gibidirler. Bu iki mısradaki âhengi, yerini değiştirmeye imkân olmıyan hâlâ kelimesinden, bu kelimelerin yükselişinden, sonraki kelimelerin düşüşünden ve ikinci mısradaki (g) lerden geldiğini söylemek belki yanlış olmaz. Ama bunlar kâfi değildir. Bu ritim ve âhengi tayin eden o ruh hâli olmuştur.

Birinci mısra hayatla olan münasebetlerimizi uyutmağa başlarken, gemilerin geçmediği bir umman, tamamiyle hayalî bir varlık kazanıyor, ve hâtıralarımızı hulyalarımızı tutuşturuyor. Bu iki mısradaki, zamanın sisleri içinde gittikçe kaybolan çocukluk cennetinin silik fakat daima yeşil kalan hâtıralarını, gençliğin bitmeyen hulyalarını, gelecek müphem günlerin daussısalı ümitlerini tekrar yaşamıyor muyuz? İşte bunun içindir ki bu iki mısra, İtrî'yi aşarak, beşerîleşiyor. Acaba bu şiirin şiirliği, insanın kendini ezeli gelmiyor mu? Kelimelerin âhengi, hecelerinin ritmi, bu âhenk ve ritmin uyandırdığı hayaller, bu hayallere takılan müphem hasret edemediği nisbetler

içinde birleşerek, kaidenin tayin edemediği nisbetler içinde birleşerek, şekilden ve şeklin mâna ile münasebetinden gelen musikinin yardımıyla derin bir telkin kudreti kazanıyorlar, âdeta insanı insana ifşa ederek, yıllarca özlediğimiz bir âşınaya kavuşmaktan doğan bir şiir de öylece tasavvur olunamaz. Ve gene öylece bir şâire: Şunu veya bunu anlatmalısın! Demek kadar da mânasız bir şey olamaz. Zaten şâir bir şey anlatmaz, romancılara hülâsa nesircilere bırakmak lâzım. Raks neyi anlatıyordu! Şâir, âhenk ve mâna sentezi halinde beliren iç çarpınışlarını kendisi seçmez; bin bir türlü tesirler altında, bütün benliğini saran o çarpınışları sadece gerektirdiği ifadeye çalışır. Bu bakımdan şâir, kendini nesre kaptırmadığı müddetçe şâirdir.

Suut Kemal Yetkin
(Edebiyat Konuşmaları)

MÜNİZARA

Münazara, bir konunun değişik yönlerinin tez ve anti-tez şeklinde bir jüri ve dinleyiciler önünde gruplarca savunulmasıdır. Münazarada ele alınan konu genellikle iki yönüyle tartışılır. Bu yönler birbirine zıt olmalıdır.

Münazarada doğruyu bulmaktan çok, düşünceyi güzel bir biçimde savunma ve güzel konuşma esastır. Bu bakımdan münazara konularının çoğunda tez de antitez de birbirini tamamlayan iki doğrudan ibarettir. Fakat münazaralarda da doğruyu ortaya koymak amacından ziyade konunun sunum biçimi ve jürinin etiklenmesi önemlidir.

Münazara yolu ile öğrencilerin, araştırma ve konuşma yeteneği geliştirilmeye, düşüncelerini düzenli bir biçimde açıklama becerisi kazandırılmaya çalışılır. Münazara, üçer veya dörder kişilik gruplar arasında yapılır. Gruplardan birine konunun olumlu yönü, birine de olumsuz yönü verilir.

Gruplar, münazara konuları üzerinde araştırma ve inceleme yaparlar. Grup üyeleri konunun çeşitli yönlerini aralarında bölüşürler; kitap, gazete ve dergileri okurlar; kendi bilgi, görgü ve düşüncelerini belirlerler. Bu çalışma sonucunda bir araya gelerek elde ettikleri savunma malzemesini gözden geçirirler. Gereksiz olanları atarlar. Kalan malzemeyi bir sıraya koyarlar.

Münazara, bir jürinin önünde yapılır. Konuşmaya önce hangi grubun başlayacağı, konuşmaların süresi, konuşmaların hangi yönlerden, nasıl değerlendirileceği, jüri ta-

rafından belirlenir. Bu kuralların uygulanmasıyla ilgili denetimi de jüri yapar.

Grup temsilcileri, karşılıklı olarak söz alıp tezlerini savunurlar. Konuşmalar genellikle 5-7 dakika ile sınırlandırılır. Münazara başlarken ilk sözü öteki grup başkanı alır. Böylece gruplar arasında konuşma eşitliği sağlanmış olur. Jüri, ifade, savunma, karşı düşünceyi çürütme, konuşma gibi hususları değerlendirerek bir tarafı galip ilân eder.

Jüri, konuşmaları şu yönlerden değerlendirir:

- Konuşma yeteneği,
- Konunun sunumu,
- Üslûp,
- Jest ve mimikler.

NUTUK (SÖYLEV)

Bir topluluğa heyecan vermek veya belirli bir düşünceyi aşılama amacıyla yapılan konuşmalara nutuk (söylev) denir. Nutuk her konuda hazırlanabilir. Özellikle millî ve manevî konularda, toplumla ilgili düşünceler üzerinde hazırlanır. Nutuk, bir topluluğa hitaben verilir. Topluluklar, güzel konuşmalardan etkilenirler.

Nutuklar konularına göre isim alırlar. Siyasî nutuk, askerî nutuk, dinî nutuk, hukukî nutuk, akademik nutuk gibi.

Nutuk hazırlanırken, önce amaç belirlenmelidir. Kitleye hangi amaçla hitap edileceği belirlendikten sonra, bu amaca göre hazırlık yapılmalıdır. Kendi bilgi, görgü ve görüşlerimizin dışında, konu ile ilgili kişilerle konuşarak veya yazılı belgeleri inceleyerek malzeme toplanmalıdır. Konu ile ilgili bütün malzeme toplandıktan sonra bir nutuk plânı yapılmalıdır.

Konu açık, kesin ve inandırıcı biçimde ortaya konur. Konuşma, hangi amaca yönelikse, ona uygun bir tez ortaya atılır. Konu veya tezle ilgili çeşitli görüşler belirtilir. Konu ve tez en ince ayrıntısına kadar açılır. Daha sonra konu ile ilgili düşüncelerimiz ve bunların ispatına geçilir. Düşüncelerimizi destekleyen belge, bilgi ve bulgular, bu bölümde değerlendirilir.

Gelişme bölümünden sonuç bölümüne geçerken, konuşmanın tansiyonu tekrar yükseltilir, toplumun ilgisi çekilir.

Bu geçiş bölümünden sonra nutuk, tezimize uygun bir ana fikre veya kesin bir yargıya bağlanır. Eğer önemli bir olayla ilgili bir nutuk hazırlamışsak, sonuç bölümünde, bu olayların toplumdaki yeri, önemi ve etkileri kesin bir dille vurgulanır.

Bu konu için en güzel ve etkilili örnek Atatürk'ün "Büyük Nutku"dur.

TÜRK GENÇLİĞİNE BIRAKTIĞIM EMANET

Muhterem efendiler, sizi, günlerce işgal eden, uzun ve teferruatlı beyanatım, en nihayet, mazi olmuş bir devrin hikâyesidir. Bunda, milletim için ve müstakbel evlâtlarımız için dikkat ve teyakkuzu davet edebilecek bazı noktalar tebarüz ettirebilmiş isem, kendimi bahtiyar addedeceğim.

Efendiler, bu beyanatımla, millî hayatı hitam bulmuş farz edilen büyük bir milletin; istiklâlini nasıl kazandığını ve ilim ve fennin en son esaslarına müstenit, millî ve asrî bir devleti nasıl kurduğunu ifadeye çalıştım.

Bugün vasıl olduğumuz netice, asırlardan beri çekilen millî musibetlerin intibahı ve bu aziz vatanın, her köşesini sulayan kanların bedelidir. Bu neticeyi, Türk gençliğine emanet ediyorum. Ey Türk gençliği! Birinci vazifen Türk istiklâlini Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin, en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahî, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek, dahili ve harici bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyetini müdafaa mecburiyetine düşürsen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin. Bu imkân ve şerait, çok nâmüsaid bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilir.

Cebren ve hile ile aziz vatanın, bütün kaleleri zaptedilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahîm olmak üzere, memleketin dahilinde iktidara sahip olanlar, gaflet ve dalâlet ve hatta hıyanet içinde bulunabilirler. Hatta bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlilerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte; bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen; Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

ATATÜRK

PANEL

Bir konunun, karara varmak gayesi olmaksızın, çeşitli yönlerden aydınlatılması için, küçük bir topluluk önünde, bir sohbet havası içinde tartışılmasına panel denir.

Paneli bir başkan yönetir. Tartışmacı üyelerin sayısı en az üç, en fazla altı olabilir. Bunların her biri ayrı bir meslek kolundan seçilmelidir. Böylece konunun belli bir çerçeveye içinde sınırlı kalması önlenmiş olur. Konu, değişik yönlerden işlenir. Panel tartışmaları küçük bir salonda, küçük bir dinleyici topluluğu önünde yapılır. Panel başkanı ortada olmak üzere, üyeler bir masa etrafında otururlar. Panelden önce başkan ve üyeler toplanarak tartışma kurallarını belirlerler.

Panel başkanı, önce tartışmacı üyeleri dinleyenlere tanır. Ele alınan konunun ana hatlarını ortaya koyar. Panel sonunda forum yapıp yapılmayacağını açıklar.

Panel samimî bir sohbet havası içinde sürdürülür. Başkan, konuşmaların sırasını ve süresini düzenler. Açıklanması gereken konularla ilgili sorular sorar. Panelin sonunda, dinleyiciler, panel üyelerine soru sorabilir.

Panel sonunda dinleyiciler de tartışmaya katılırsa tartışma forum hâlini alır.

SEMPOZYUM

Bir konu üzerinde, değişik kişiler tarafından yapılan seri konuşmalara sempozyum denir. Sempozyum, bir gün sürebileceği gibi, birkaç gün de sürebilir. Sempozyumda söz alan konuşmacı sayısı sempozyumun süresine bağlıdır. Konuşmalar, ortalama 20 dakika ile sınırlandırılır.

Sempozyumlarda ele alınacak konu, toplumun tümünün ilgisini çekebilecek nitelikte olmalıdır. Konuşmacılar bu konuyu, kendi ilgi sahalarına göre ele alırlar.

Sempozyumları her bir oturumda ayrı bir başkan yönetir. Sempozyum sonunda forum yapılırsa, sempozyum başkanı o toplantının da başkanı olur. Sempozyum başkanı, konuyu açıklayarak konuşmacıları tanıtır. Daha sonra konuşmacılar, sıra ile söz alarak görüş ve düşüncelerini açıklarlar. Sempozyumun sonunda, konuşmalardan çıkarılan sonuçlar, başkan tarafından özetlenir.

Sempozyumda amaç, dinleyicileri ikna etmek değil, meseleyi çözmeye çalışmaktır.

KONFERANS

Bilim adamlarının, sanatçıların veya uzmanların toplum karşısında bir konu üzerindeki duygu, düşünce ve görüşlerini anlatmak üzere yaptıkları hazırlıklı konuşmalara *konferans* denir. Konferansın amacı dinleyicilere hitap ederek onları bilgilendirmektir. Konferansın öğretici yönü ağır basar. Bu açıdan, konferanslar, uzman kişiler tarafından verilir. Her konuda konferans verilebilir. Ancak, konunun ilgi çekici olması gerekir. Bu türde mümkün olduğu kadar ciddi bir üslup kullanılmalıdır.

Konferansın etkili olabilmesi için kısa cümleler kurulmalı ve konferans metni fazla uzun olmamalıdır. Uzatılan konferanslar, dinleyicilerin ilgisini dağıtır. Konferansta verilen örnekler ilgi çekici, özgün ve kolay anlaşılır nitelikte olmalıdır.

İyi bir konferansın özellikleri:

1. Konunun ilgi çekici olması gerekir.
2. Konferans verenin, belli özellikleri ve uzmanlığı olmasıdır.
3. Konuşmacıyı kürsüye davet etmek için mutlaka bir takdimcinin olması gerekir.
4. Konunun sınırlandırılmasında fayda vardır.
5. Konuşmacı, daha önceden yazılı ve sözlü kaynaklardan bilgi toplamalı, gerekiyorsa gözlem yapmalıdır.
6. Toplanan bilgiler, belli bir plânla verilmelidir.

7. Her edebî türde olduğu gibi konferansta da giriş, gelişme ve sonuç bölümleri olmalıdır.
8. Konu, dinleyiciyi sıkmayacak biçimde sunulmalıdır.
9. Konferansta zamanın iyi ayarlanması gerekir.

HAYATTA BAŞARININ YOLLARI

Sayın dinleyicilerim,

Hayatta yalnız kendi çalışması, kendi ehliyeti, kendi bilgisi ile alınteri dökerek kazanılan ve başkasını zarara sokmayan başarı meşrudur. Para çalmak, hile yapmak, adam dolandırmak, birinin ayağını kaydırıp yerini kapmaktan, kundura boyacılığı ederek namusu ile hayatını kazanmak daha iyidir. Hayatta muvaffak olmak için himayenin, paranın ve şansın yardımını gerekli sayanlar vardır. Hattâ, sadece şans olduktan sonra hepsi olur diyenler vardır.

İnsanları, bir kısmı gayet çalışkan, bir kısmı da son derece tembel olmak üzere iki zümreye ayırsak şansın, çalışkanlar tarafından olacağına şüphe etmemek lâzımdır. Birkaç tembelin tesadüfün yardımı ile hayatta genel olarak muvaffak olanlar, para değil, azim ve ceht sahibi olanlardır.

Bundan on sene evvel okuduğum, Amerika'da geçen bir olay beni çok düşündürmüştü. Size de anlatayım:

Kolombiya Üniversitesinin Makine Mühendisi şubesini henüz bitirmiş dört arkadaş, yıkanmak üzere şehrin

hamamlarından birine giderler. Hamamın havuzunda yüzüp şakalaşırken içlerinden biri:

- Benim aklıma bir şey geldi. Çok orijinal bir fikir, bakınız söyleyeyim. İçimizden biri, kim kendine güvenirse, burada çıplak kalsın ve hayat mücadelesine öyle başlasın. Eğer bundan bir sene sonra hayatını kazanmağa ve üç yüz dolar da ekonomi yapmağa muvaffak olursa, diğer üç arkadaş ona bin dolar versin! Bu teklif karşısında ötekiler biraz düşündüler, sonra içlerinden en genç olanı haykırdı:

- Ben bu teklifi kabul ediyorum, hemen mukaveleyi yapınız! Notere tasdik ettirin, bana da getirin, imza atayım, der.

Üç arkadaş biçarenin elbisesini bir paket yaparak onu orada Hazreti Adem kıyafetinde bırakıp giderler.

Genç, bir müddet düşünür. Bu kıyafetle sokağa çıksa polis tevkif eder. Ne yapsın? Hamam sahibine işi anlatır, böyle iddiaya girdiğini söyler ve kendisine bir ay zarfında parası ödenmek üzere bir mayo, bir kutu boya, iki fırça tedarik etmesini rica eder ve hemen o gün hamama girip çıkanların kunduralarını boyamaya başlar. O kadar güzel, o kadar mahirane boyar ki, yalnız müşteriler değil, bütün hamamda çalışanlar, fotinlerini, iskarpinlerini ona boyatırlar. Bir ay zarfında hem borcunu öder, hem sırtına bir gömlek, ayağına bir pantolon ve bir çift iskarpin almağa muvaffak olur. Oradan transatlantik kumpanyasına koşar.

Kolombiya Üniversitesinin Makine Mühendisi Şubesi'nden mezun olduğunu ve İngiltere'ye işleyen vapurlarda bir makinistlik istediğini, yoksa üçüncü sınıf ateşçiliğine bile razı olduğunu söyler. Sağlam vücutlu, iri yapılı gencin sözleri direktörü müteessir ederse de, ateşçilikten başka yer olmadığını, o işin de çok zor olduğunu, her seferde büyük kazanların karşısında en az on kilo zayıflayacağını önceden haber verir. Genç razı olur. New-York'tan büyük vapura kendini atar. Üç dört gün içinde kömürü maharetle ocağa atması sayesinde ateşin gayet iyi tavlınması baş ateşçinin dikkatini çeker. Bir dakika boş durmayan genç vakit buldukça makine dairesine gider, yağlanması, temizlenmesi gereken boruları, vidaları, elden geçirir. Londra'dan dönüşte başmakinist bu çalışkan genci yanına alır ve dördüncü sefere ikinci makinist olarak bir tüccar postasına yerleştirir.

Selim Sırrı TARCAN

AÇIK OTURUM

Toplumun bir bölümünü veya tamamını ilgilendiren önemli konular üzerinde, derin bilgisi ve tecrübesi bulunan kişilerin toplanarak tartışmalarına ve sonucu bir foruma götürmelerine *açık oturum* denir.

Açık oturum bir salonda toplanan dinleyicilerin gözü önünde yürütülebildiği gibi, radyoda ve televizyonda da yapılabilmektedir. Salonlarda yapılan açık oturumlarda, çoğu zaman son bölümde dinleyenlerin soruları da cevaplandırılarak tartışılır. Buna forum denir. Forum, ayrıca, herkesi ilgilendiren bir meselenin görüşülmesi, toplu tartışma anlamına da gelir.

Açık oturumun yapılabilmesi için önce, toplumun ilgisini çekebilecek nitelikte bir konu seçilmelidir. Konu seçilmeden sonra sıra, konuşmacıların belirlenmesine gelir. Toplumda örneklerine rastladığımız açık oturumlarda, katılımcılar daha önceden o konu ile ilgili araştırma ve inceleme yaparlar.

Açık oturumda konuşmalar bir başkan tarafından yönetilir. Başkanın zeki ve kültürlü olması, güzel konuşması gerekir.

Açık oturumda konuşmalar sıra ile yapılır. Konunun ayrıntılarına göre, konuşmacılar, başkan tarafından, iki veya üç tur konuşturulur. Konuşmalar belli süre ile sınırlandırılmalıdır. Konuşmalar sırasında saygı ve nezaket kurallarına uyulmalı; uygunsuz konuşmalar ve davranışlar yapılmamalıdır.

Açık oturumların, toplumun kültürel kalkınmasında ve çeşitli meselelerin çözümünde önemli bir yeri vardır. Açık oturuma katılan kişiler, tartışılan konunun yetkilisi ve uzmanı oldukları, o konu üzerinde derinlemesine bir araştırma yaptıkları için, dinleyenleri tatmin ederler. Meselelere yeni bakış açıları getirirler. Dinleyenlerin bilgisini arttırır, düşünce ufkunu genişletirler.

Panel, forum ve sempozyum gibi hazırlıklı konuşma türleri, açık oturumun değişik biçimleridir.

RÖPORTAJ

Herhangi bir yeri, kişiyi, ülkeyi çeşitli yönleriyle tanıtan gazete veya dergi yazılarına *röportaj* adı verilir. Röportajlar sözlü veya yazılı olarak ilgililerin dikkatlerine sunulabilir. Yazar, bu tanıtımda kendi görüş ve düşüncelerini de belirtir. Röportajda tanıtılan yer veya kişi ile ilgili fotoğraf ve belgelere de yer verilmelidir. Ayrıca, radyo ve televizyon röportajları da vardır. Burada tanınmış kişilerle belli bir konu hakkında görüşülerek, onların düşünceleri sorulur. Soruların önceden hazırlanması, röportajın akıcılığı bakımından önemli bir noktadır.

Röportaj, konunun seçiminden sonra, bir ön araştırma devresini gerektirir. Bundan sonra plân hazırlanır ve yerinde yapılan gözlemlerden sonra, toplanan malzeme yerinde gözden geçirilir, gerekiyorsa yeniden bazı kaynaklara başvurulur ve metnin yazımına başlanır.

Röportaj yapan kişi, okuyucuyu etkileyebilmek için, konuyu çarpıcı bir giriş bölümü ile ortaya koymalı, gelişme bölümünde konunun ayrıntılarına girilmeli, örnekler, bulgular ve konuşmalar aktarılmalıdır. Sonuç bölümünde ise, okuyucu ana fikre çekilmelidir.

İyi bir röportaj gerçekleştirebilmek için, röportaja konu olan kişi veya varlıkları yakından gözlemek ve izlemek gerekir.

Röportajlar, eşyaların niteliklerini, yerlerin özelliklerini, olayların özünü tanımamıza yardımcı olurlar. Gazete ve dergilerin iç sayfalarında yayımlanan röportajlar, bir-

kaç sütun dolduracak çapta yazılabileceği gibi, bölüm bölüm yayımlanacak uzunlukta da yazılabilir.

Edebiyatımızın en tanınmış röportaj yazarları Ruşen Eşref Üneydin, Hikmet Feridun Es, Tahir Kutsi Ma-kal'dır.

YAHYA KEMAL (BEYATLI) İLE KONUŞTUM

Hikmet Feridun

Bugün birçok meşhur şairlerin üzerlerinde derin tesirleri olan büyük Yahya Kemal uzak şehirlerden çok sevdiği memleketine döndükten sonra gazeteciler, günlerce onun peşinden koştular. Edebiyatta fütüristler başı M. Marinetti sağa sola beyanatlar yağdırırken fevkalâdelikler şairi uzun zaman sustu.

Nihayet memleketin hakiki şairini odasında buldum. Büyük üstadı her kelimesini sindire sindire dinledim.

Yahya Kemal'i tanıyanlar İstanbul'dan uzaklaşınca daha büyük daüssıla duyarlar. Çünkü onlar için şehrin birçok parçalarının, köprü'nün Beyazıt Çınaraltı kahvesinin, Moda'nın, Adaların nostaljisi olduğu gibi Yahya Kemal'in sözlerinin de daüssılası vardır. Bu sözler İstanbul düassılasının içine girmiştir. İstanbul'dan uzaklaşınca Moda Koyu, Çam limanı, Beyazıt Çınarı gibi bu sözler de nostaljisini gösterir...

— 30 yıldan beri şiir hayatındasınız. Şiirden fayda gördünüz mü? Haz hissetiniz mi? Yoksa zarar mı gördünüz?

— Şiirden tabii çok haz duydum. Bu haz ömrümü doldurdu. Fakat faide görmedim. Bilâkis zarar gördüm. Bir daha doğmam mümkün olsa önce Kâzım Şinasi'ye danışmadan ve onun nasi-

hatlarını almadan yer yüzüne bir adım atmam. Eğer şiir mukadderatına karışmasaydı çok isabet olurdu. Yalnız bunu da söyleyeyim ki bir insanın hayatında şiiri anlamaması büyük bir noksandır; çünkü hazların en derin ve en güzelidir. Akıllı olanlar yalnız anlamakla iktifa etmelidirler. Şiiri anlamak ve söylememek, yani adını şair çıkarmamak, eğer mümkün olursa en iyi yoldur. Dediğim gibi ben de işde yanılmış olduğumu anladım, lâkin biraz geç anladım. Şahsıma ait fikrim bu kadardır.

Lâkin umumî görüşle diyebilirim ki insanın yaratılışına ve hayatına şiirin karışması büyük bir zarardır. Hiçbir insan gerçek bir şair kadar talihsiz doğmaz.

Charles Baudelaire, Şer Çiçekleri'nde şairin nasıl doğduğunu ve dünyaya gelirken anasının ne yaman bir lânetine uğradığını anlatır.

Bu manzume bir fantezi değildir, çok doğrudur, şairin kaderini bütün gerçekliğiyle bir çerçeveye içinde gösterir.

Gerçek şairler şiirle malûl olarak doğrlar. İsteseler de yaratılışlarından sıyrılmazlar. Onlar şiiri bırakmak isteseler şiir bırakmaz. En iyilerinin, hepsi değilse bile, herhalde birçoğu gençliklerinde takdir edilmezler, ancak ihtiyarlıklarında, hatta bazı kere ancak ölümlerinden sonra halkın saygısını görürler. İlk eserlerini verdikleri zaman çok güç olarak şairler sırasına konulurlar. Heyhat bir defa da o sıraya giderlerse şairliğin damgası alınlarında bir mahkûm işareti gibi durur. Ciddi meslekler, mevkiler ve işler kendilerine çok görülür. Hayatın saadetleri kendilerine bir türlü yaraştırılmaz.

(Güzel Yazılar, Röportajlar)

MÜLÂKAT (GÖRÜŞME)

Ünlü kişilerin birtakım yönlerini tanıtmak veya toplumu ilgilendiren önemli bir konuyu aydınlatmak için, ünlü kişilerle veya uzmanlarla yapılan görüşmeleri aktaran yazılara *mülâkat* denir. Başka bir ifadeyle, bir şahsın ilmî, edebî vb. konular, meseleler üzerinde düşüncelerini öğrenmek veya iş istemek maksadıyla yapılan görüşmedir. Tanımdan da anlaşılacağı gibi, iki türlü mülâkat vardır:

1. Ünlü kişileri tanıtan mülâkat.
2. Önemli bir konuyu aydınlatan mülâkat.

Mülâkat ve röportaj yazıları genellikle birbirine karıştırılır. Hâlbuki ikisi arasında önemli farklar vardır. Mülâkatta mümkün olduğu kadar görüşme yapılan kişi ile konuşulanların dışına çıkılmaz. Özel görüş, duygu ve yorumlara pek yer verilmez. Röportajda herhangi bir kişiyle görüşme mecburiyeti yoktur. Röportajda ele alınan konu ile ilgili olarak birden fazla kişi ile görüşülür ve bu görüşmelerin hepsi birlikte yansıtılabilir. Röportaj yazarı, okuyucunun ilgisini çekmek için süslü bir üslûp kullanılabildiği ve ayrıntılara girebildiği hâlde mülâkat yazarı, kısa yoldan, açık bir anlatımla, sadece konuştuklarını ortaya koyar.

Mülâkat yapılacak kişi, önce görüşeceği kişiden, uygun bir buluşma yer ve zamanı almalıdır. Ele alınacak konu hakkında görüşeceği kişiye önceden bir ön bilgi verilmelidir. Görüşürken önce kendini tanıtmalıdır. Onun ilgisini çekebilecek bir tavır ve anlatımla, konu ortaya konulmalı

ve uzatmadan görüşmenin özüne girilmelidir. Konuşma tamamlandıktan sonra da teşekkür edilerek izin istenmelidir. Görüşmeye gidilirken, görüşülecek kişi üzerinde olumlu bir izlenim bırakabilecek ve güven telkin edebilecek bir kıyafet giyilmelidir.

Görüşme yazıya geçirilirken önce görüşülen konu belirlilmeli, sorulan sorular ve alınan cevaplar aktarılmalıdır. Doğrudan doğruya sorular ve cevaplar aktarılacak da mülâkat yazılabilir. Sorular, herkesin anlayabileceği biçimde açık olmalı, alınan cevaplar aynen aktarılmalıdır. Cevaplarda anlaşılmayan kelime, kavram ve düşünceler varsa, görüşen veya görüşülen kişi tarafından açıklanmalıdır. Mülâkatta ayrıntıya girmemek esastır. Dil, açık ve sade olmalıdır.

Edebiyatımızın en tanınmış mülâkat yazarları; Ruşen Eşref Ünaydın, Hikmet Feridun Es ve Sermet Sami Uysal'dır.

ESKİ TÜRK DİL KURUMU BAŞKANI

PROF. DR. AHMET BİCAN ERCİLASUN İLE MÜLÂKAT

- *Alfabeden başlamak istiyorum dil üzerindeki sohbetimize. Türkçenin tarih boyunca birçok alfabesi olmuş. Bunun sebepleri nelerdir?*

- *Prof. Ercilasun: Türkçenin bildiğimiz en eski alfabelidir. Göktürk alfabesidir. Bunu bilebildiğimiz kadarıyla 6.yy. a kadar kullandılar. Zannedildiği gibi dar bir alan-*

da kullanılmadı Göktürk alfabesi, yâni sadece Orhun vadisinde kullanılmadı, Moğolistan'dan bugünkü Bulgaristan ve Romanya topraklarına kadar yayılım alanı var. Kuzey Kafkasya'da, İdil-Ural'da bugünkü Kazakistan, Kırgızistan ve Güney Sibirya'da 10.yy, a kadar kullandık, tabii en büyük anıtlar 8. yy.da ortaya çıktı. 9.yy.dan itibaren Uygur yazısını kullandık, Tarım havzasına geçen Uygurlar başka yazılar da kullandılar onlar dar alanlarda kalmış yazılar oldukları için saymıyorum. Nihayet Müslüman olduktan sonra 11. yy.dan itibaren Arap harflerini kullandık. 20.yy. da Lâtin harflerine geçildi. Türk dünyasının çoğu 1927-31 arası Lâtin harflerine geçti. Biz Türkiye Cumhuriyeti Lâtin harflerinde kaldık, Sovyetler Birliği'ndekiler 1938-41 arasında kiril harflerine geçtiler. Neden çok alfabe değiştirdik? Son değiştirme özellikle SSCB'deki değiştirme tamamen yabancı iradelerin yâni Türk topraklarını işgal etmiş, Türkleri tutsak etmiş Rus iradesinin esiridir. Türkiye'de Lâtin harflerine geçiş elbette medeniyet değişikliği ile ilgilidir ama bir yandan da Sovyetlerdeki Türk kardeşlerimizin Lâtin harflerine geçmesinin bunda etkisi vardır. Onlar Lâtin harflerine geçince aradaki kültür bağı kopmasın diye biz de Lâtin harflerine geçtik ama herşeyden önce medeniyet değiştirmenin eseridir. Önceki yüzyıllarda niçin o kadar çok alfabe değiştirdik? Daha çok bizim konar-göçer yaşayış tarzımla ilgilidir. Türkler ilk yüzyıllarda henüz yerleşik medeniyete tam geçmeden konar göçer hayatı yaşarken çok çeşitli kültürlerle temas hâlinde oldular,

geniş bir coğrafyada yaşadılar. Avrasya coğrafyası çok geniş bir coğrafya. Dolayısıyla temas ettikleri milletlerin yazılarını rahatça kabul ettiler. Bu da sosyolojik bir vakıa, konar göçer yaşayış tarzımızın sonucudur. Din değiştirme de, bunun sonucudur her şeyden önce. Zaman zaman şamanlık denilen, zaman zaman göktanrı dini denilen Türklerin eski inançları aslında mazbut değildi, yâni kitabı yoktu, efendim, çok sık ritüelleri yoktu dolayısıyla önce rahatça din değiştirebildiler bu yüzden, yâni doğru dürüst dinleri yoktu diyebiliriz. Onun için büyük dinleri görünce; Budizm, Manihaizm, Hristiyanlık, Musevîlik, Müslümanlık bunlara rahatça girebildiler. Din değiştirmenin sonucu olarak da o dinlerle ilgili alfabelere geçtiler. Budist olan Türkler, Uygur Türkleri uygur yazısını aldılar, Müslüman olan Türkler, Arap yazısını aldılar, bu din değiştirme ile ilgili ama din değiştirme de dediğim gibi sosyolojik durumumuzla ilgili.

- **Bu durum Türk dilindeki eski kaynaklara inilmesinde bir zorluk yaratıyor mu?**

- Prof. Ercilasun: Bir zorluk yaratmıyor çünkü eski kaynaklara sadece uzmanlar inebilir zaten uzmanlar da bu yazıları öğrenecek gayet tabii, öğreniyorlar da.

- **Türkçenin günlük hayatımızda karşılaştığımız problemlerinin yanısıra bir meselesi veya eksiği diyelim kapsamlı bir etimolojik sözlüğe kavuşmamış olması zannediyorum.**

- Prof. Ercilasun: Evet, bunların en önemlisi, bence en güzeli ve en yetkini İngiliz Sir Gerard Clauson'ın "13. yy.

Öncesi Türkçesinin Etimolojik Sözlüğü"dür. Bu, adından da anlaşılacağı üzere 13. yy. dan önce kullanılmış kelimeleri esas alarak etimolojik sözlüğünü vermektedir. Türkçenin. 1000 sayfalık dev bir eserdir küçük puntolarla yazılmıştır ve gerçekten bunda pek çok sözün etimolojisini bulabilirsiniz. İkincisi Finlandiya'lı bilgin Resenen'in etimolojik sözlüğüdür. Bir de Sevortyan'ın çalışması var. Türk bilginleri önemli bir eser ortaya koyamamışlardır. Prof. Hasan Eren'in 5000 kelimeyi içine alan bir eseri vardır. Bizden beklenen Türkçenin tarihî ve yaşayan kelimelerini içine alan bir etimolojik sözlüktür. Bunun için önce lehçeler arası karşılaştırmalı bir sözlük gerekiyor. Onu da biz yapıyoruz, ekip olarak çalışmalarımız sürüyor. 15-20 ciltlik bir çalışma. Son derece önemli bir taban oluşturacak.

- Bugün dilimiz o hâle geldi ki 20. 20. yy. başlarında yazılmış eserleri bile uzmanlardan başkası okuyup anlayamıyor. Geçenlerde bir yazar Ahmet Mithat'ın eserlerinin TDK tarafından orijinal diliyle basılmış olmasını eleştirerek bu eserleri hiçkimsenin anlamadığını, eski eserlerin hem orijinalinin hem de bugünkü dile çevrilmiş şeklinin bir arada basılmasının daha faydalı olacağını öne sürdü, ne dersiniz?

- Prof. Ercilasun: Bu durum Türkiye'nin bir ayıbıdır. 20. yüzyılın başında yazılmış eserleri bugünün gençliği ve aydını anlamıyorsa bu Türk eğitim sisteminin ayıbıdır. Türk eğitim sistemi 40 yıldır yirminci yüzyılın Türkçesini öğretememektedir. Atatürk ve sonraki dönemde, hattâ

1960'a kadar normal bir lise mezunu Tevfik Fikret'i, Namık Kemal'i anlardı. Lise öğrenimi bu demek. Lise öğreniminde kendi eserlerini öğretemiyorsa eğitim sistemi görevini yapmıyor demektir. Bütün klâsikler öncelikle orijinal dilde yayınlanmak zorundadır. Fransa'da Hugo, Balzac, İngiltere'de Shakespear'in orijinal biçimlerinin piyasada olmaması düşünülemez. Bizim klâsiklerimize de herkes ulaşabilmeli, sadece bugüne kadar yeni yazıyla hiç yayınlanmadı, bu ancak alkışlanacak bir iş, zaten Türk Dil Kurumu o eserleri dil metni olarak yayınlar. Orijinalini yayınlanması gerekmektedir. İsteyen yayınevi ikili yayınlanabilir. Batıda klâsik eserleri basitleştirerek özetlerler çocuklar için.

- Batıda dediniz de, batı medeniyeti dilini nasıl koruyup yaşatmış bugüne kadar?

- Prof. Ercilasun: Batı kendi diline eğitimle sahip çıkıyor. Batı ülkelerinde liseyi bitiren insan kendi dilini sokak dili seviyesinin çok üzerinde bilir ve kendi eserlerini rahatlıkla okur. Birkaç yüz yıl geriye giden eserleri okuyabilir. İnsanları bu seviyede yetiştirince ayrıca dile sahip çıkma problemi yok. Meselâ Almanya'da insanlar bozuk Almancadan zaten rahatsız olurlar. Mesele bu alt yapıyı okumuş insanlara kazandırabilmektedir. Türkiye'de herhangi bir lise mezunu ben şairi, şu romancıyı beğeniyorum diyebiliyor mu? Lise eğitimi aydınlar arasında asgari müşterekleri yaratmak demektir. O zaman toprak kaybına dahî vesile olabilecek meselelerde aydınlar bu denli fikir ayrılıkları sergilemeyeceklerdir. İstiklâl Savaşı böylesine müştereklerle kazanılmıştır. Bu şuuru gençlerimize liseyi bitiren kadar verirsiniz kurtul" diyemez.

- Acilen, kısa vadede neler yapabiliriz dilimizi daha fazla incitmemek için?

- Prof. Ercilasun: Kısa vadede ancak kampanyalar açabilirsiniz fakat iş bunlarla kalırsa geleceği kurtarmazsınız. Cil olarak eğitim sisteminde düzenleme gerekmektedir. Bunun için mutlaka seçme ve ayıklama gerekir eğitimde. Her çocuk liseye ve üniversiteye gidemez. Meselâ Almanya'da gençlerin %30'u gider. Sınıflarda seviye farklarını ortadan kaldırmanız gerekir, 60 kişilik sınıflarda seviye farkı da olunca hiçbir şey öğretemezsiniz, yabancı dili de öğretemezsiniz. Bir de ders kalabalığından vazgeçmek gerekir. Lisede verilmesi gereken temel dersler, dil, tarih, edebiyat, felsefe, matematiktir. Bunları çok iyi öğretmeniz şarttır. Bu derslerde seviyeyi düşüremezsiniz.

- Vatandaşın böyle bir talebi yok ki, herkes çocuğuna İngilizce öğretmek için uğraşıyor, neredeyse çocuk Türkçe bilmese de olur diyecekler

- Prof. Ercilasun: Vatandaş talebi gündeme çok geliyor. Her şeyi vatandaş talebi belirlemez. Bununla Türkiye'nin konuları halledilemez. Vatandaşın yabancı dil talebi 20-30 yıl devam edebilir. Türkiye'nin politikacısı vatandaş da iknâ etmeli. Dilin bozulmasından birinci derecede sorumlu okuldur, ikinci derecede de basın yayın. Tabii hepsinin üstünde yöneticiler var. Önce Türkiye'nin gündemi değişmek zorundadır. Türkiye'nin gündeminde 40 yıldır sadece 4 madde var: 1-Ekonomi, 2-Futbol ağırlıklı spor, 3-Magazin, 4-Politika. Bunların içinde kültür, dil, eğitim, bilim yok. Atatürk dönemi gazetelerine bakınız kültür ve

eğitim gündemin ilk maddeleri. İşte değişmesi gereken bu dört maddeyi belirleyenler politikacılar ve basındır.

- TBMM'de kanun teklifleri veriliyor, zaman zaman Türk dilinin korunması amacıyla fakat çıkarılamıyor.

- Prof. Ercilasun: Kanun şu anki bazı olumsuzlukları ortadan kaldırabilir. Sokağa taşan görüntülere engel olabilir.

- Bu konuda kanunî düzenleme yapmanın zor olduğu iddiaları da var.

- Prof. Ercilasun: Zor değildir. TDK güzel bir tasarı hazırlamıştı. Burada eksik olan siyasî iradedir. Milliyetçi adı verilenlerde de bu şuur yok. O zaman onlar milliyetçiliği temsil demezler. Milliyetçiler kültür ve eğitimi ön sıralara almak zorundadırlar.

- Yerel yönetimlere de düşen vazifeler yok mu?

- Prof. Ercilasun: Yerel yönetimler karar alabilirler. Bazıları aldılar da. Karaman, Konya, Afyon, Boyabat, Salihli, Turgutlu, Kırşehir, Erbaa belediyeleri iş yeri adlarının Türkçe olması hususunda kararlar aldılar, fakat bunun yetmediğini gördük. Yasa çıkarılması şarttır. Aslında 1980'den önce Belediye Gelirleri Yasası'nda böyle bir düzenleme vardı, 1948 tarihli bir yasa idi, Turgut Özal döneminde kaldırıldı.

- Türkçenin bilim dili olmadığını iddia eden eğitimcilerimiz var hocam ve bunlar yabancı dille eğitimi hızla yaygınlaştırıyorlar.

- Prof. Ercilasun: *Türkçe Kutadgu Bilig'den beri bilim dilidir. Kutadgu Bilig 6645 beyitten oluşan siyaset bilimi eseridir. 11. yy. siyaset bilimini Türkçe olarak anlatır. 14. ve 15. yy.'larda Türkçe yazılmış tıp eserlerinin sayısı 100'ü geçiyor. Madencilikle, botanikle ilgili eserler var. Tanzimat'tan beri devamlı Türkçe bilim terimleri türetilmeye çalışılmış. Atatürk'ün bu konuda özel gayretleri var. Her bilim adamına düşen kendi alanında Türçeleştirme yapmasıdır. Bu hâliyle dahi Türkçe yazılmış fizik, kimya tıp kitapları vardır, olabilir. Bunun için eğitimin Türkçe yapılması şarttır. Yabancı dille eğitim çağdaşlık olarak ileri sürülüyor, değildir. Gelişmiş Avrupa ülkelerinde, ABD'de, Japonya'da yabancı dille eğitim yoktur. Hangi ülkelerde vardır? Kuzey Afrika ülkelerinde, Suudi Arabistan'da... Yabancı dille eğitim çağdaş değil, çağdışıdır. Kesinlikle çağdışıdır.*

- **Son olarak basın yayından Türk dili adına neler beklediğinizi sormak istiyorum.**

- Prof. Ercilasun: *Basın yayın organları çalışanlarını en iyilerden seçmek zorunda. Biz liselerde iyi yetiştiresek de kendi gayretleriyle Türçeyi iyi kullanan insanlar vardır. Onları seçerek çalıştırmaları gerektiriyor.*

- **Teşekkür ediyoruz efendim.**

Oytun ŞAHİN
(Türk Yurdu)

SEMİNER (TARTIŞMA)

Bir konunun her yönüyle karşılıklı olarak tartışılmasına seminer adı verilir. Uzman kişilerden meydana gelen bir grubun, bilgi alışverişinde bulunmak, yahut birkaç kişinin bir grubu yetiştirmek maksadıyla yaptıkları konuşmalardır. Seminerde tartışılan konunun olumlu ve olumsuz yönlerden ele alınması gerekir. Seminer bilimsel konuların tartışılması ve geliştirilmesi için en uygun konuşma türlerinden birisidir.

Seminerde konu seçimine dikkat edilmeli, seçilen konu ile ilgili geniş bir kaynak taraması yapılmalıdır. Ayrıca, konuşmacı dikkatle dinlenmeli, onun dikkatini dağıtıcı davranışlardan kaçınılmalıdır.

Dinleyici azdır ve konu ile ilgili alanlardan oluşmuştur. Bilgi ve maharet geliştirme gayesinde olduğu için seminerlerde öğreticilik ön plândadır ve katılan herkesin etkin olması gerekir.

C. KARŞILIKLI KONUŞMALAR

Günlük hayatımızda mutlaka diğer insanlarla iletişim kurarız. Kişilerin birbirleriyle olan iletişimleri, insanın hayatında en çok yer alan bir konuşma biçimidir. İnsanlar birbirlerini böyle tanır. Bu tür konuşmalar genellikle, belli bir plâna ve programa bağlı kalmadan, çoğu zaman da kendiliğinden ortaya çıkan konuşmalardır. Karşılıklı konuşmaya, sohbet, özür dileme, yer sorma, telefonla konuşma, kutlama, bir soruyu cevaplama gibi örnekler verebiliriz.

• Telefonla Konuşma

Telefon konuşmaları, günümüzde büyük önem taşımaktadır. Özellikle uzak yerlerde oturan bireylerin birbirleriyle görüşmeleri ve rahat bir iletişim sağlamalarında telefon önemlidir. Çeşitli iş ve meslek sahiplerinin, işlerini çabuk çözmek istemeleri telefonla konuşmayı gerekli kılmaktadır.

Diğer konuşma türlerinde olduğu gibi telefon konuşmasının da bir adabı vardır. Konuşmanın belli ölçülerle yapılması, zaman ve ekonomik açıdan önemlidir. Bu bakımdan bazı kurallara uymakta yarar vardır:

- * Telefonla konuşmaya başlamadan önce radyo, tv vb. araçların sesi kapatılmalıdır.
- * Telefonun yanında kâğıt ve kalem hazır tutulmalıdır. Ses, ne çok yüksek ne de kısık olmalıdır.

- * Yanlış numara çevrilmişse mutlaka özür dlenmelidir.
- ✓ * Telefonunuz çalınca, fazla bekletmemek gerekir.
- * Telefon açan kişi kendini tanıtmalı ve varsa ^{görevi} unvanını söylemelidir.
- * Karşınızdakinin anlamadığı kelimeleri ve cümleleri kullanmaktan kaçınılmalı; açık, anlaşılır ve net ifadeler kullanılmalıdır.
- * Eğer bir not okumak gerekiyorsa, notlar hazır bulundurulmalıdır.
- ✓ * Kelimeler yutarak konuşulmamalı; Konuşma, uygun bir şekilde sona erdirilmelidir. Görüşme özetlenmeli, anlaşmaya varılan noktalar tekrar edilmelidir.
- * Arayanlar, zaman geçirmeden aranmalı; mesajları biriktirilmemelidir.
- * Telefon konuşmaları, çok uzatılmamalıdır.

• Söze Başlama

Herhangi bir konuşmada söze nasıl başlanacağı, konuşmanın türüne, yerine ve zamanına bağlıdır. Topluluk konuşmalarında, doğal olarak resmî bir üslûpla söze başlanır. Özel sohbetlerde ise, en önemli ^{husus} husus, içten bir hitapla konuşmaya başlayabilmektir.

Günlük hayatımızda, arkadaşlarımızla, büyüklerimizle ve kendimizden küçüklerle konuşuruz. Kimle konuşur-

sak konuşalım, konuşmamız ^{özüm}görgü kurallarına aykırı olmamalı, karşılıklı saygı ve sevgi üstüne kurulmalıdır.

Arkadaşlarımızın duygu ve düşüncelerine önem vermiyoruz, onların görüşlerini hafife almamalıyız. Onların görüşlerini hafife almak, alay etmek, karşımızdakileri üzer. En doğru yol, arkadaşımızı açık ve içten bir tutumla eleştirmek; düşüncelerinin yanlışlığını uygun bir dil ile anlatmaktır. Bir başarıımızı arkadaşlarımıza böbürlenerek anlatmak da iyi bir davranış değildir.

Kendimizden küçüklerle de konuşurken onların seviyelerine inmek, yani, düşüncelerimizi, onların anlayabilecekleri kelimeler ve cümlelerle anlatmak; ayrıca içten ve sevecen davranmak gerekir.

• Hatır Sorma

*"Herkesle arkadaşlık yapın.
Ama sadece erdemlilerle dost olun!"*
Konfiçyus

İnsanlar arası iletişimin en garantili, en kestirme ve en uygar yollarından birisi de hâl hatır sormaktır. Çoğu zaman alışılmış bir davranış gibi görünen hâl hatır sorma, gerçekte, her insanın ihtiyacı olan manevî tatmin araçlarından birisidir. İnsanları birbirlerine yaklaştıran ve aralarında sıcak duygular uyandıran hâl hatır sormanın girişi ise, çoğu zaman bir selam biçimi olmaktadır. Toplumdaki en büyük özürlü grubu "selam özürülüler"dir. Hiç kimse, bu gruba dahil olmamalıdır!

Uzun zamandan beri görüşemediğimiz bir tanıdığımızla ya da bir arkadaşımızla karşılaştığımızda ilk yapacağımız iş hâl hatır sormaktır. Ayrıca, yeni tanıştığımız bir kişiyle, hastalıktan kurtulmuş bir yakınımızla, yolculuğa çıkacak bir dostumuzla ilgilenmek, hatırını sormak gerekir.

Etrafiyla yakından ilgilenen, insanların hâlini hatırını soran ve selam veren birisi, daima sayılır ve sevilir. Bu durum ise, toplumsal dayanışmayı ve huzuru güçlendirir.

• Takdim

*"Bir insan hakkında hüküm vermeden önce,
onun ayaklarıyla kırk gün gezin."*
Kızilderili atasözü

İnsanların birbirleriyle tanışmaları çoğu zaman kendi aralarında gerçekleşmektedir. Kimi zaman da başkaları tarafından tanıştırılma durumu ortaya çıkmaktadır.

İnsanlar çok çeşitli ve değişik zamanlarda, şartlarda, yerlerde ve ortamlarda tanışırlar. Ya bir olay sırasında bizzat ya da birileri tarafından dolaylı olarak tanışırlar.

Tanışma veya takdim sırasında bazı noktalara dikkat etmek gerekir:

- * Tanışma veya takdimde en önemli ölçü alçakgönüllülüktür.
- * İki kişiyi birbiri ile tanıştıran şahsın nazik ve güler yüzlü hareket etmesi gerekir.

- * Büyük elini uzatmadan küçük, elini uzatmamalı, bükükten önce hatır sormamalıdır.
- * Tanıştırılacak kişiler arasında fazla yaş farkı yoksa ve sosyal statüleri de birbirine yakın ise, tanıştıracak şahsın izin istemesine gerek yoktur.
- * Aileden bir kişiyi tanıtırken soyadı söylenmez.
- * Resmî konuşmalarda tanıştırılan kişi unvan ve özellikleriyle birlikte takdim edilmelidir.

• Özür Dileme

Yaşayan her insanın hata yapması muhtemeldir. Bile-rek veya bilmeden yaptığımız hatalardan dolayı mutlaka özür dilememiz gerekir. Özür dilemek, hatayı kabul etmek bir erdemdir. İşlenen hatadan dolayı maddî bir zarar verilmişse, bu zarar karşılanmalıdır. Eğer manevî olarak bir hata yapılmışsa, mutlaka gönül alınmalıdır.

Her insan, değişik sebeplerle hatalar yapabilir. Çeşitli engeller yüzünden, üstlenilen görevler, verilen sözler yerine getirilmezse; karşımızdaki kişiden özür dileme zorunluluğu doğar.

Özür dilerken karşı tarafa inandırıcı sebepler göstererek, kendimizi bağışlatmalıyız. Hatamızı kabullenmek ve bundan dolayı özür dileyebilmek, son derece erdemli bir davranıştır. Olgun ve kültürlü insanlar, bunu hiçbir zaman kendileri için bir kişilik problemi yapmazlar.

• Teşekkür Etme

“Yapılan iyiliği takdir etmek, minnet duymak bir terbiye ve kültür meselesidir. İnce hisler kaba insanlarda bulunmaz.”

Teşekkür etmek, olumlu bir davranışa, güzel bir işe, faydalı bir esere karşı duyulan memnuniyetin ifade edilmesidir. Teşekkür etmek, insanoğlunun en yüce takdir duygularından birisidir. Teşekkürün önemli tarafı, kuru bir söz olması değil; üzerinde taşıdığı sevgi, saygı ve minnet duygularıdır.

Yaşınız, kültürünüz, mevkiniz ne olursa olsun; size yapılan yardıma, her iyiliğe teşekkür ediniz.

Size teşekkür edene mutlaka cevap veriniz. Susmak ve duymazdan gelmek, teşekkürü kabul etmemek demektir. Kim olursa olsun, hak eden herkese teşekkür edilmelidir.

Belli bir toplumda yaşayan insanlar, birbirlerine yardımlarda bulunurlar. “Teşekkür ederim”, “sağ olunuz” gibi memnunluğu belirten sözler, günlük hayatımızda en çok kullandığımız sözlerden olmalıdır. Daha doğrusu bunlar, alışkanlık sözleri hâline getirilmelidir.

• Kutlama

Kutlama, sevinç, başarı, belirli günler, ödül vb. durumların sözlü veya yazılı olarak paylaşılması demektir. İnsanı insan yapan aslında bu tür duygularıdır.

Tanıdığımız kişileri, sağladıkları bir başarıdan dolayı ya da yılbaşı, doğum, nişan, evlenme, millî ve dinî bayramlar gibi özel günleri de kutlamak gerekir.

Kutlama sözle yada yazılı olarak yapılabilir; kutlayacağınız kişi uzakta ise; kutlama; doğrudan ziyaret edilerek veya telefon, tebrik kartı, telgraf, mektup vb. aracılığıyla yapılır. Kutlamanın zamanında yapılmasına dikkat edilmelidir.

İnsanları kutlayınız ki hak ettiğiniz durumlarda sizi de kutlayacak birileri bulunsun!

VIII. B Ö L Ü M

DOĞRU, GÜZEL VE ETKİLİ KONUŞABİLMEK İÇİN ALTIN ÖĞÜTLER

*“Dilini tut ve bil ki dil yarası bıçak
yarasından daha vahimdir.”*

“Çok konuşma, yerinde ve özlü konuş.”

Kıymet ve tesir çok sözle değil, yerinde ve özlü sözdendir.”

Ali Fuat Başgil

1. Doğru, güzel ve etkili konuşabilmenin ilk şartı çok okumak ve geniş bir kültüre sahip olmaktır.
2. Konuşmacının son derece geniş bir kelime hazinesine sahip olması gerekir.
3. Topluluk karşısında yapılacak konuşmalarda konuya önceden, ne kadar hâkim olunursa olunsun, mutlaka yeni bir hazırlık yapılmalıdır.
4. En zeki ve bilgili insanlar dahi, hazırlıksız başarılı bir konuşma yapamazlar. Başarının temelinde hazırlık yatar.

- 5- Konuşma günlük hayatımızın vazgeçilmez öğelerinden biridir. Aynı zamanda konuşma, insanın ayrıcalık ve üstünlük belgesidir.
- 6- Konuşmacının her şeyden önce kendisine uygun bir konu belirlemesi ve bunu sınırlandırması gerekir.
- 7- Belirlenen konuyla ilgili olarak sağlam bir araştırma yapılmalı ve önemli kısımlar not alınmalıdır.
- 8- Belge ve bilgiler toplandıktan sonra konu ve amaca uygun bir plân yapılmalıdır.
- 9- Yapılan plânda düşünceler belli bir düzene göre sıralanmalı ve düşünceler arasındaki bağıntılara dikkat edilmelidir.
- 10- Topluluk karşısındaki konuşmalardan önce ayna karşısında ya da kayıt cihazlarıyla provalar yapılması yararlı olacaktır.
- 11- Şunu asla unutmayalım ki konuşmacının dış görünüşü, kılık kıyafeti ve davranışları en az söyleyecekleri kadar etkilidir.
- 12- Dış görünüşümüzle, bakış ve duruşumuzla karşımızdakilere güven vermeliyiz. Duruşumuz olabildiğince rahat olmalı; eğer ayakta isek dik durmalıyız.
- 13- Konuşmacının kendine güvenmesi ve bunu büyüklenmeye kaçmadan dinleyicilere hissettirmesi gerekir.
- 14- Herhangi bir topluluğu etkilemenin en emin yollarından birisi de gözleri kullanmaktır. Çünkü, gözler yalan söylemez. Mümkün mertebe bütün gözleri yakalamak gerekir.

- 15- Sesin vurgu, ton, ezgi, tını gibi özelliklerine özel bir önem verilmeli ve dinleyicilerde birtakım heyecanlar uyandırmaya gayret edilmelidir.
- 16- Konunun niteliğine göre, aşırılığa kaçmadan jest ve mimiklerin yerinde kullanılması konuşmayı daha da etkili kılar.
- 17- Konuşmaya uygun bir selamlama sırasıyla ve saygı cümleleriyle başlamak gerekir. Dinleyicilere kendilerine değer verdiğinizi hissettirmek size büyük bir kolaylık sağlayacaktır. Özel ya da topluluk konuşmalarında sizi saatlerce dinleyebilirler; yeter ki onlara biraz iltifat edin ve kendilerinden bahsedin.
- 18- Konuşma esnasında önceden hazırlanan plâna bağlı kalınmalı; ancak, elinizdeki notları okumak gibi bir yanlışlığa düşülmemelidir.
- 19- Hitap edilen topluluğun seviyesi iyi bilinmeli; konuşma ona göre ayarlanmalıdır. Yani, hedef kitlenin doğru tespit edilmesi gerekir.
- 20- Kullanılan dil, sade ve anlaşılır olmalı olabildiğince kısa cümleler kurulmalıdır. Zaman zaman soru ve ünlem cümleleriyle konuşma tekdüzelikten kurtarılmalıdır. Bu tür cümleler, aynı zamanda konuşmacıya düşünme fırsatı da sağlar.
- 21- Konuşmaya atasözü, deyim, özdeyiş, fıkra ve nükte gibi yardımcı öğelerin katılması dinleyicilerin dikkatini canlı tutacaktır.

- 22- Yumuşak bir ses tonu, sevecen ve tatlı kelimeler ve nihayet yumuşak bir üslûp, konuşmacıyı amacına daha kolay ulaştıracaktır. İçten bir konuşma dinleyenleri derinden etkiler. Bu sebeple “*sen dili*” yerine “*siz dili*” tercih edilmelidir.
- 23- Telâffuz hataları yapmamaya ve özellikle bölge ağızlarını kullanmamaya gayret edilmelidir.
- 24- Konuşma süresi ne uzun ne de kısa olmalıdır. En güzel konuşma süresinde tamamlanan konuşmadır.
- 25- Konuşma esnasında savunulan düşünceler, sağlam delillerle desteklenmeli, zaman zaman örnekler verilerek konu somutlaştırılmalıdır.
- 26- Konuşma sırasında dilin zengin imkânlarından, anlam olaylarından ve edebî sanatlarından yararlanmak gerekir.
- 27- Konuşma esnasında, genel dil yanlışlıklarından ve anlatım bozukluklarından ısrarla kaçınmak gerekir.
- 28- Unutulmamalıdır ki en güzel plân, istediğimiz sonucu dinleyicilere en inandırıcı biçimde kabul ettirebilen plândır.
- 29- Konuşmanın bitimine yakın bir yerde, herhangi bir yolla dikkatler toplanarak konunun kısa bir özeti yapılmalı ve nihayet asıl düşüncemiz verilmelidir.
- 30- Konuşma bittiğinde dinleyenlere teşekkür edilmeli; saygı ve sevgiler sunulmalıdır.

IX. B Ö L Ü M

ÖRNEK METİNLER

ÖZLÜ SÖZLER

*“Kavgayı bir ağacın yaprağına yazmak isterdim.
 Sonbahar gelsin yaprak kurusun diye...
 Öfkeyi bir bulutun üstüne yazmak isterdim,
 Yağmur yağsın, bulut yok olsun diye...
 Nefreti, karların üzerine yazmak isterdim,
 Güneş açsın, karlar erisin diye...
 Ve dostluğu ve sevgiyi,
 Yeni doğmuş tüm bebeklerin üstüne yazmak isterdim,
 Onlar büyüsün, dünyayı sarsın diye...”*

- ⇒ *“Eğer kendinizi disipline edemezseniz, başkaları tarafından disiplin altına alınırsınız.*
- ⇒ *Yaptıklarınız için pişmanlık zamanla geçer; ancak, yapmadığınız şeylere pişmanlığın çaresi yoktur.*
- ⇒ *Hayat yokuşunu tırmanırken rastladığınız kimsele-
 re iyi davranın; çünkü, inişte de onlarla karşılaşa-
 bilirsiniz.*
- ⇒ *Hiçbir zaman çıktığın kapıyı hızla çarpma, geri dönmek isteyebilirsin.”*

Göze almak

- ➡ "Gülmek, aptal gibi görünme riskini göze almaktır.
- ➡ Ağlamak, duygusal olarak nitelendirilme riskini göze almaktır.
- ➡ Duygularını açıklamak, gerçek kişiliğini gösterme riskini göze almaktır.
- ➡ Bir başkasına elini uzatmak, bağımlı olma riskini göze almaktır.
- ➡ Düşünceleri ve düşleri bir topluluğa sunmak, saf yürekli olarak nitelendirilme riskini göze almaktır.
- ➡ Sevmek, karşılığında sevilme riskini göze almaktır.
- ➡ Yaşamak, ölme riskini göze almaktır.
- ➡ Umut etmek, umutsuzluğu denemek ve başarısızlık riskini göze almaktır.
- ➡ Yaşamdaki en büyük risk, hiçbir riske girmemektir."

Turgal Arsen

"Gerçek sanatçı, ne kırmızı yelek giyerek dikkati çeker,
ne de isteyerek sanatından söz açar."

Andre Gide

"İnsanın bütün hareketlerinde
yalnız kendi çıkarının merkez olması, bayağılıktır."

Francis Bacon

"Milletlerin gelenekleri başkadır,
fakat iyilik her yerde birdir."

H.Heine

"Kurnazlığın zekâ sayıldığı bir toplumda
yetenek kendini gösteremez."

Laedri

"Sepet kendini suyla dolu gördü, nazlanıp baş çekti de
denizden ayrıldı; ama ciğerinde bir katrecik su kalmadı."

Mevlânâ

"Çiçek olan yerde bal da olur."

Atasözü

"Ne şan iledir, ne mal iledir,
Beyim ululuk kemâl iledir."

Esat Muhsin Paşa

"Bilgi iki çeşittir; biri konuyu bilmek,
diğeri o konuyu nereden öğrenebileceğini bilmektir."

S.Johnson

"Baş olan öğünmesin,
Ne gelirse başa gelir,
Diz toprağa dayanır da,
Baş düşerse taşa gelir."

Sâdi

"Aynaya pek çok bakan, kusurlarını pek az görür.
Ancak söylenmemiş aşklar aşktır."

Willam Bloke

"Aşksızlara verme öğüt, öğüdün alır değil,
Aşksız adam hayvan olur, hayvan öğüt bilir değil."

Yunus Emre

"Ağzında bal olan arının kuyruğunda iğnesi vardır."

John Lyly

"Akıllı insanın ağzı kalbinde,
Akılsız insanın kalbi ise ağzındadır."

Hz. Süleyman

"Ağlamayan insandan korkulur;
zira mutlaka ruh hastasıdır."

Dr. Erich Lindomen

"Ağlamak ciğerleri açar, yüzümüzü yıkar,
gözlerimizi çalıştırır ve sert mizacı yumuşatır.

Bu sebeple ağlamalıyız."

Charles Dickens

"Dost ona derler ki, sır saklar perde tutar
Düşmanca rüzgâr her zaman perde yırtar."

Genceli Nizâmî

"Akıllı bir insan için en iyi dost yine kendisidir."

Emily

"Bütün dostları gezdim, gördüm;
dili muhafaza etmekten daha iyi dost görmedim."

Hz. Ömer

"Kimin arkadaşı ve dostu çok ise o, arkasını sağlam ve
yalçın bir kayaya dayamış demektir."

Yusuf Hâs Hacib

"Dostların sevinciyle sevinirsen,
Bu cihan sana bir gül bahçesi gibi görünür."

Hz. Ali

"Yalnız bilgili olmak mı adam olmak,
Vefalı mı, değil mi insan, ona bak,
Yücelerin yücesine yükselirsin,
Halka verdiğin sözün eri olarak."

Ömer Hayyam

"Sevginin sınırı olmaz. Sevgi, ruhun güzelliğidir.
Her şey ancak sevgi ile satın alınabilir."

Andre Gide

"Sevmek, bizi güzele götüren yoldur. Sevgiye ise,
sevmekle başlanmalıdır ki, sevmekle sonuçlansın.

Sevmeden sevmek olmaz."

İhsan Bingüler

"Doğarken seslenir ölürken susarız.
Demek ki doğarken düşünür, ölürken düşündürürüz.
Eğer güneşi gözden kaçırdım diye göz yaşı dökersen,
yıldızları da göremezsin."

R. Tagor

"Eğilmeyi öğrenin, kırılmaktan iyidir."

Leo Buscaglia

"Yarının yükü, düne eklenerek bugün taşınırsa
en güçlü insanlar bile sendeler."

Dale Carnegie

"En değerli şey, hayat değil güzel yaşamaktır."

Eflatun

"İnsanlar talihsizlikten, mutsuzluktan değil,
bilgisizlikten korkmalıdır."

Thomas Carlyle

"Topluluk içinde yaşayan bir insan için en büyük acı,
ölmek değildir; anlaşılamamaktır."

İ.H. Baltacıoğlu

Edebalı'nın Osman Gazi'ye Vasiyeti

Ey Oğul,

Beysin...

Bundan sonra öfke bize, uysallık sana...

Güceniklik bize, gönül almak sana...

Suçlamak bize, katlanmak sana...

Acizlik bize, yanılma bize, hoş görmek sana...

Geçimsizlikler, çatışmalar, uyumsuzluklar, anlaşmazlık-
lar bize, adalet sana

Kötü söz, şom ağız, haksız yorum bize, bağışlamak sana,

Ey Oğul,

Bundan sonra bölmek bize bütünlemek sana,

Üşengeçlik bize, uyarmak, gayretlendirmek, şekillendir-
mek sana...

Ey Oğul,

Sabretmesini bil, vaktinden önce çiçek açmaz...

Şunu da unutma! İnsanı yaşat ki Devlet yaşasın...

Ey Oğul,

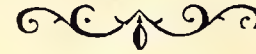
Yükün ağır, işin çetin, gücün kıla bağlı,

Allah yardımcın olsun.

ŞİİRLER

*“Şiir, zekâ ülkelerinde uzun ve
üzücü yolculuklardan sonra doğan şeydir.”*
Balzac

Kelecî bilen kişinin
Yüzünü ağ ede bir söz
Sözü pişirip diyenin
İşini sağ ede bir söz*

*Söz ola kese savaşı
Söz ola bitire başı
Söz ola ağulu aşı
Bal ile yağ ede bir söz*

*Kelecilerin pişirgil
Yaramazını şeşirgil
Sözün us ile düşürgil
Demegil çağ ede bir söz*

*Gel ahî ey şehriyarî
Sözümüzü dinle bârî
Hezâr** gevher ü dinarî
Kara toprağ ede bir söz*

*Kişi bile söz demini
Demeye sözün kemini
Bu cihan cehennemini
Sekiz uçmağ ede bir söz*

(*) Kelecî: Anamlı söz

(**) Hezar: Bin

*Yürü yürü yolun ile
Gafil olma bilün ile
Key sakın dilin ile
Cânına dağ ede bir söz*

*Yunus imdi söz yatından
Söyle sözü gayetinden
Key sakın o şeh katından
Seni ırağ ede bir söz*
Yunus Emre

BAYRAK

*Ey mavi göklerin beyaz ve kızıl süsü...
Kız kardeşimin gelinliği, şehidimin son örtüsü,
Işık ışık, dalga dalga bayrağım !
Senin destanını okudum, senin destanını yazacağım.*

*Sana benim gözümle bakmayanın
Mezarını kazacağım
Seni selamlamadan uçan kuşun
Yuvasını bozacağım...*

*Dalgalandığın yerde ne korku ne keder...
Gölgede bana da bana da yer ver!
Sabah olmasın, günler doğmasın ne çıkar:
Yurda ay-yıldızının ışığı yeter.*

*Savaş bizi karlı dağlara götürdüğü gün
Kızılığında ısındık;
Dağlardan çöllere düşürdüğü gün
Gölgene sığındık.*

*Ey şimdi süzgün, rüzgârda dalgalı;
Barışın güvercini, savaşın kartalı...
Yüksek yerlerde açan çiçeğim;
Senin altında doğdum
Senin dibinde öleceğim.*

*Tarihim, şerefim, şiirim, her şeyim;
Yeryüzünde yer beğen:
Nereye dikilmek istersen
Söyle, seni oraya dikeyim.*

Arif Nihat ASYA

CEBECİ İSTASYONU VE... SEN

*Cebeci İstasyonun'da bir akşam üstü
Kimse bilmiyordu bizi.
İncecikten bir yağmur yağıyordu yollara
Yeni baştan yaşıyorduk kaderimizi.*

*Sıcak bir kara sevdâ yüreğimizin başında
Bağdaş kurup oturmuştu, acımsı, buruk.
Mühürlenmişti ağzımız bir sessizlik içinde
Sessizliği üstümüzden atamıyorduk.*

*Bir saçak altında kararsız yorgun
Saatlerce duruyorduk.
Kimse görmüyordu bizi.
Cebeci İstasyonun'da bir akşam üstü
Yeni baştan yaşıyorduk kaderimizi.*

*Cebeci İstasyonun'da bir akşam üstü
Bir başka türlüydü bütün insanlar,
Sen bir başka türlüydün.
Gözlerin yine öyle bir bilinmez renkteydi.*

Gözlerin gözlerimde erimekteydi.
 Bir mermer heykel gibi yanımda duruyordun
 Beni bırakma diyordun.
 Meyhane sarhoşları gibi sırlısklam
 Bir yalnızlık duyuyorduk
 Ağlıyordun... Ağlıyordun...
 Cebeci İstasyonun'da bir tren,
 Nefes nefese soluyordu.
 Gerilmiş bir keman teli gibiydik.
 Ankara Kalesi"nde bir eski çalar saat
 Bilmem kaç vuruşuyordu.
 Bir yağmur yağıyordu inceden ince
 İçimizdeki binbir düşünce
 Harmanlar misali savruluyordu.
 Islanmış bir ceylan yavrusu gibi,
 Tiril tiril titriyordun
 Gitsek diyordun.
 Yüreğimin ortasından deli gönlümce,
 Sırlısklam, paramparça, perme-perişan,
 Türküler söylüyordum
 Ağlıyordun... Ağlıyordun...

Şimdi seni düşünüyorum Cebeci yollarında
 Rüzgârlar esiyor serin.
 Paramparça düşmüş gönül ufkuma
 İki yıldız gibi gözlerin.

 Gel ey ciğerime saplanmış hançer!
 Gel ey yüreğime oturmuş kurşun.
 Göçmen kuşlar gibi çok uzaklardan,
 Gel artık ne olursun...

Yavuz Bülent BAKİLER

MİHRİBAN

Sarı saçlarına deli gönlümü

Bağlamışlar çözülüyor Mihriban

Ayrılıktan zor belleme ölümü,

Görmeyince sezilmiyor Mihriban.

Yâr deyince kalem elden düşüyor

Gözlerim görmüyor aklım şaşıyor.

Lambamda titreyen alev üşüyor...

Aşk kâğıda yazılmıyor Mihriban.

Önce naz, sonra söz ve sonra hile...

Sevilen seveni düşürür dile

Seneler asırlar değişse bile,

Eski töre bozulmuyor Mihriban.

Tabiplerde ilâç yoktur yarama,

Aşk deyince ötesini arama.

Her nesnenin bir bitimi var ama,

Aşka hudut çizilmiyor Mihriban.

Boşa bağlanmamış bülbül, gülüne

Kar koysan köz olur aşkın külüne...

Şaştım kara bahtım tahammülüne,

Taşa çalsam ezilmiyor Mihriban.

Tarife sığmıyor aşkın anlamı,

Ancak çeken bilir bu derdi, gamı

Bir kör düğüm baştan sona tamamı

Çözemedim çözülüyor Mihriban.

Abdurrahim KARAKOÇ

BU YARA KAPANMAZ VALLAHA...

Acısı bol besteler, titrek mısralarımda yine

Kalemin yorgunluğu var.

Sana perişan, o da sana doyamayan.

*Rüzgârların peşinde sürüklendin bilmem hangi zaman-
larda,*

Karşıdan yalvarışlarımın hüznüyle,

Gözyaşlarımın ezikliği var.

*Onlarsa, geçen yıllarda senin benden esirgediğin
yalnızlığa meze.*

*Git be...altmış mı ,yetmiş mi, hatta son nefesimi sürük-
le,*

Bencilliğini doyurduğuna gül de,

Sen yeter ki gül be...

Hey gidi sensiz saatler,

Yıllarla yarışırken,

Bende kalansa, aynalardan utanan zaman izleri,

*Gelinliğim benden kara, elimdeyse senin kanadığın
güller.*

Sen rüzgârlarla dost olduğundan beri,

O kahrolası eylüle kırgınım ben.

Sebebi hayatımı kandırdı da,

Yollarında adımlarımı iki yürek toprağa hapsetti ya...

Başı boş bir mevsim, artık her mevsim sarhoş,

Aldığım her nefes aynı ölüm gibi, ölüm, aynı sen gibi...

Beni toprakla aldattığından beri...

Şiirlerime gömüldüm ben.

Yalnızlığım haykırışlar şahidim olsun ki,

Seni toprakla aldatmadan, bu yara kapanmaz vallaha...

Dilek SANRI

DÜZ YAZILAR

“İnsan Nasıl Düşünürse Öyledir”

DÜŞÜNCE VE KARAKTER

“İnsan nasıl düşünürse öyledir” vecizesi, her şart ve duruma uygun samimi bir sözdür. İnsanın karakteri, düşüncelerinin ölçüsüdür.

Her bitki bir tohumdan fışkırır. İnsanın hareketleri de düşünce tohumundan yeşerir.

Hareket düşüncenin tomurcuklaşması, neşe veya keder onun meyvesidir. İnsan böylece kendi meyvesi olan acı tatlı meyvelerle yaşar.

İnsan, bir kanuna tabiidir. Gelişigüzel yaratılmamıştır. Gözle gördüğümüz dünyanın kanunları, gözle görülmeyen düşünce dünyasında da aynen hâkimdir. Asil bir karakter, bir tesadüfün değil sürekli çalışmanın, dürüst düşünmenin ve o düşüncenin gösterdiği hedef için yapılan fikir mücadelesinin bir sonucudur. Çirkin bir karakter de çirkin düşüncelerin eseridir.

İnsan kendi kendini ya tahrip ya inşa eder. İnsan ya düşünce tezgâhında imal ettiği silahlarla kendini vurur ya da aynı tezgâhta imal ettiği malzeme ile kuvvet ve huzur sarayları inşa eder. İnsan iyi düşüncelerle olgunluğun zirvesine tırmanabileceği gibi, kötü düşüncelerle de canavarlaşabilir.

Devrimizin aydınlattığı gerçeklerin en güzeli ve verimli insanın düşüncelerine hâkim olduğu, karakterini kendi çalışmasıyla inşa ettiği, geleceğine yön verebildiği gerçektir.

İnsan kudret sahibidir. Ondaki sevgi kaynağı daima faaliyettedir. Onun akli durmadan çalışmaktadır. Kudret, sevgi ve akıl sahibi insan düşüncelerine hâkim olmakla her ayrı durumun anahtarını elinde taşımaktadır. O, bütün şartları kendi ifadesine göre değiştirebilme gücüne sahiptir.

İnsan en zayıf zamanlarında dahi hâkimiyetini kaybetmez. Fakat bu hâkimiyetini kötüye kullanmaması gerekir. Varlığının dayandığı kanunu araştıran bir insan hâkimiyetini iyi kullanır. Enerjisini doğru yöne çevirir, düşünce-sini verimli kılar. Şuurlu insan, varlığının kanunlarını didikleyerek dürüst düşüncenin kanunlarını keşfeder. Altın ve elmas da ancak uzun çalışmanın ve araştırmanın sonunda bulunabilir. Arayan bulur. Kapıyı çalana kapı açılır. İnsanın varlığı ile ilgili gerçekleri anlaması ve bulması için sabır, çalışma ve gayret gerekir.

İnsanın akli bir bahçeye benzetilebilir. O bahçe tanzim edilir, o bahçeye bakılırsa orada güzel ve faydalı bitkiler yetişir. Kendi hâline bırakılırsa ortalığı yabânî otlar kaplar. İnsan, bahçesine bakan bahçıvan gibi aklını tanzim etmekle yükümlüdür. Bunu yapan insan sonunda ruhu-nun da bahçıvanı olduğunu keşfeder.

İnsanın dış yaşayış şartları iç yaşayış şartlarına bağlıdır. Evet, dış yaşayış insanın her zaman bütün karakteri-ni yansıtmaz ama bütünüyle de karakterinden ayrı düşün-ülemez.

Her insanın kendi eseri olan karakteri, onu bulundu-ğu duruma getirmiştir. Bu, şaşmaz bir kanundur.

Kendini dış şartların esiri gören bir insan o şartlar al-tında daima şaşırır ve ezilir. Varlığının tohumlarına sahip bir bahçıvan olduğunu idrak eden bir insan ise nefsine hâ-kim olur. Dış şartların, kendi iç şartlarına bağlı bulundu-ğunu görür. Karakterindeki kusurları düzeltmeye çalışan insanların elde ettikleri başarılar bunun bir delilidir.

Zihne yol bulan ve orada kök salan her tohum er geç kendi meyvesini verir. Meyvenin cinsi, tohumun cinsine bağlıdır. Temiz düşünceli bir adam birden bire cinayet iş-lemeyiz. Cinayet fikrinin kafada gizlice beslenmiş olması şarttır. Fırsat çıkınca da cinayet işlenir. Cinayeti ortaya çıkaran şartlar değil, insanın kendini ifade ihtiyacıdır. Kirli zihinlerden kirli ifadeler çıkabilir.

O hâlde insanın dış şartları düzeltebilmesi için önce iç şartlarını düzeltmesi gerekir. İç şartlarını düzeltebilmiş bir adam, dış şartlarla mücadelede başarılı olabilir.

Daha rahat yaşama şartları isteyen fakir bir adam, işi-ni daha iyi yapmaya çalışacağı yerde suistimal ederse fa-kirlikten kurtulamaz. Bu adam, önce kafasını temizleme-lidir.

Zengin bir adamı düşününüz. Oburluktan yatağa düş-müş, ıstırap çekiyor. Kendisini hastalıktan kurtaracak olanlara bol para vaad ediyor ama oburluktan vazgeçmi-yor. Bu adam hastalıktan kurtulamaz. Çünkü, sağlık ka-nunlarına uygun davranış düşüncesi yok.

İşçilerinin ücretini hile ile çalan patron iflas ettiğinde suçu dış şartlara yükleyiverir. Kendi suçunu görmek iste-mez.

Ancak, dış şartlar o kadar karışık, düşünceler o kadar köklü, mutluluk anlayışları o derece farklıdır ki insanın iç şartları yalnız dış görünüşüyle muhakeme edilemez, mahkum edilemez. Birkaç yönden namuslu bir adam eziyet çekebilir. Birkaç yönden namussuz birisi, servet sahibi olabilir. Bunlardan birinin de bazı yönlerden namuslu olduğu için başarısız, birinin de bazı yönlerden namussuz olduğu için başarılı olduğunu söylemek yanlış ve yüzeysel olur. Çünkü, namusu eksik sayılanın bazı parlak meziyetleri namuslu sayılanın bazı faziletsizlikleri olabilir.

İnsanların, faziletleri namusları yüzünden ızdırap çektiklerini iddia etmeleri kadar boş bir iddia yoktur. İnsan, ruhunun her lekesini temizledikçe ıstırabının nereden geldiğine hükmedemez. İyiye karşı kötü, kötüye karşı iyi sonuç alınmaz. Bazen iyi düşünce ve hareketin, birçok aksaklık yüzünden kötü netice verdiği görülebilir. Ama fena düşünce ve hareketin iyi netice vermesi imkânsızdır. Buğday tohumundan buğday, çavdar tohumundan çavdar çıkar. Bu kanunu maddî hayatta kabul edenler, bu kanunun fikir ve ahlâk hayatında da yürürlükte olduğunu kabul etmek istemezler.

İstırap, yanlış düşüncenin neticesidir. Bu ıstıraptan faydalanıp ruhu temizlemek, inceltmek lâzımdır. Bunu başaranların ıstırabı diner. Altın bir kere tasfiye olunduktan sonra bir daha ateşe girmez.

DÜŞÜNCE VE İNSAN

Beden, beynin hizmetçisidir. Kötü düşünceler, bedende hastalıklara sebep olur. Güzel düşünceler bedene sağlık verir. Korkulu düşünceler bedeni kurşun gibi vurup yıkar. Hasta olmaktan korkanlar hasta olurlar. Endişe, vücudu her hastalığa açık tutar. Beden, iyi ya da kötü her düşünceye karşılık vermekte hiç gecikmez. Çünkü, düşünce her faaliyetin kaynağıdır. Kaynak temiz olursa her şey temiz olur. Düşüncesini değiştiremeyen bir adamın yediğini içtiğini değiştirmesi fayda vermez.

Doksanaltı yaşında bir kadın tanıyorum. Yüzünde genç bir kızın saflığı ve sağlığı vardır. Henüz kırkını aşmamış bir adam da tanırım ki yüzü derin ve ürkütücü kırışıklıklar içindedir. İlki güneşli neşeli bir mizacın, ikincisi ihtiras ve hoşnutsuzluk mizacının eseridir.

Güneş ve havadan mahrum bir ev nasıl sağlıklı olmazsa, huzur verici düşüncelerin güneş ve havasından mahrum bir beden de sağlıklı olamaz.

Hastalıkları yenecek en güçlü doktor neşeli düşüncelerdir. En büyük teselli de güzel niyetlerdir. Güzel niyetler, ıstırap ve kederi eritir. Kötü niyet, şüphe, vesvese, haset, kin sahibi bir adam, kendini eli ile yaptığı zindana hapsetmiş olur. İyi niyet, hoşgörü, sevgi, kusur aramak, iyilik ve iyi tarafları düşünmek insana hürriyet bahşeder.

Fikir, bir hedefe bağlanmadıkça büyük bir başarı imkânı olmaz. Hedefsizlik bir günahıdır. Ancak bir hedef peşin-

deki adam felaket ve çatışmalardan korunabilir. Hedefi olmayan adam korku, sıkıntı ve ıstırap içinde yaşar. Hedef sahibi olmak, düşünceyi de beraberinde getirir. Düşünce, ancak hedef sahibi bir adamda gelişebilir. Hedefi olan insan, arada bir, bir engele çarpsa da telaşlanmaz. Çünkü, o hedefine yürürken karakterini sağlamlaştırmıştır.

İş başarmak iradesi, başarmak imkânlarına sahip olunduğunun bilinmesinden doğar. Şüphe ve tereddüt, hareketin en büyük düşmanıdır. Bu düşmanları imha etmeyen birisi adım başında bu düşmanlarla karşılaşır.

Dünya tam bir düzene tabiidir. Bu düzenin alt üst olmaması her insanın sorumluluğunun farkında olmasına bağlıdır. Bu bakımdan ferdî sorumluluk mutlaktır. Bir insanın zayıflığı da kuvveti de başkalarına değil kendisine bağlıdır. Bir söz vardır: *"Birçok insan köledir. Çünkü, bir zalim vardır. Ve zalimden tiksirmek gerekir."* Bu sözü tersine çevirebiliriz: *"Birçok insan köle olduğu için başlarında bir zalim vardır. Kölelerden tiksirmek gerekir"*. Gerçekte köle de zalim de aynı cehaleti paylaşmaktadır. Bunlar birbirlerini değil, kendilerini mahvediyorlar.

İnsan ancak düşüncelerini yükseltmekle yükselir. Düşüncelerini yükseltmeyenler ya köle ya zalim olurlar.

Hayatta her başarı fedakârlık ister. İnsanın dünyadaki başarısı hayvanî düşüncelerinden yapacağı fedakârlığa, sarfedeceği gayrete bağlıdır. Bu dünya hayvanî düşünce ve isteklere esir, şerefini kaybetmiş, günahkâr olmuş insanları değil, yüksek duygu ve düşüncelere sahip insanları doğrular.

İnsanın başarısı, gayretinin başına kondurulmuş bir taç, düşüncelerinin boynuna geçirilen bir çelenktir. Nefse hâkimiyet, azim, dürüstlük ve iyi idare edilen düşünce insanı yükseltir. Ahlakî düşüklük, nefse uymak, fikirlerdeki bulanıklık ve şaşkınlık insanı alçaltır.

Dürüst, düşünce ile elde edilen başarı, dürüst düşünce ile muhafaza edilebilir.

Her sahadaki bütün başarılar belirli hedeflere yöneltilmiş doğru idare edilen düşüncelerin ürünüdür.

HAYATIMIZI KURAN İŞÇİLER

Dünyayı yaşanmayacak bir yer olmaktan kurtaranlar hayal adamlarıdır. Şu görünen alemini nasıl görünmeyen alem besliyorsa, insanlar da hayalleri ile beslenir.

İnsanlık hiçbir zaman hayal adamlarını unutmayacak ve bunların ideallerini ölüme sürüklemeyecektir. İnsanlığın kalbi daima hayal adamlarının hayallerini gerçekleştirebilmek için atacaktır.

Bestekârlar, heykeltıraşlar, ressamalar, şairler, düşünürler, insanlığın semavî yurdunu inşa eden mimar ve mühendislerdir.

Her başarı, ilk başta bir hayaldi. En büyük çınar bir dalda, en güzel kuş, bir yumurtada saklıdır. Hayaller de gerçeklerin tohumu ve yumurtasıdır.

Bir ideal sahibi iseniz ve o ideale doğru yürüyorsanız, engel gibi görünen şartlar yürüyüşünüz karşısında mutla-

ka değişecektir. Dış hayat ile iç hayat arasındaki ahenk, azim ve gayretle sağlanır.

İnsan hayatında yalnız emek ve emeğin neticeleri vardır. Neticenin ölçüsü emeğin gücündedir. Şans yoktur. Her kuvvet emek mahsülüdür.

Rüyalarınız, idealleriniz, hayalleriniz hayatınızı kuran işçilerdir.

İNSANIN KENDİNİ İDRAK ETMESİNİN NETİCESİ: HUZUR...

İnsan, kendisini idrak ettiği oranda huzura kavuşabilir. Çünkü, ancak kendisini anlayan birisi başkalarını da anlayabilir; çözebilir. Böylece bir insan, insanların birbirleri ile ve maddî hayatla sürdürdükleri bütün münasebetlerin sırlarını kolayca keşfeder hiçbir şey karşısında telaşlanmaz, rahatsız olmaz.

Kendini idrak etmiş olmanın huzuru ve ağırlığı içindeki sakin adam, başkalarını da kolayca hâkimiyeti altına alır. İnsan, kendine hâkim olduğu derecede başkalarına da hâkim olabilir.

Kendine vâkıf ve hâkim olmanın kuvvetini yansıtan bir adam daima sevilir ve saygı görür. Böyle bir adam, fırtınadan gemileri koruyan liman gibi, size emniyet ve huzur aşılar. Huzur ve sükûnet, karakterin dengesini kıvamını bulduğu noktadır. İnsanlık kültürünün son dersi de budur. Hayat bu sayede çiçeklenir ve ruh, meyvelerini verir.

Huzura kavuşan bir hayat, amacına ulaşmış bir hayatır. Böyle bir hayat, gerçeğin denizinde, hiçbir dalganın, fırtınanın yerinden oynatamayacağı bir kaya gibi sağlam durur. Bu ezeli huzuru hiçbir şey bozamaz...

James ALLEN

(Dale Carnegie, Söz Söylemek ve İş Başarmak Sanatı)

YÜREĞE SEVGİ GEREK

Davetsiz geldi, selamsız oturdu. Merhaba demesini bekledim, demedi. Hafifçe başını eğdi, uzağı net görmeyen gözlerini yere dikip düşünmeye başladı. Saatler geçti, konuşmadı.

Kendiliğinden konuşmayacağını anlayınca:

Yine ne var, diye sordum.

Başını yavaşça kaldırdı.

Kaşları çatık, suratı yıkıktı.

Küskün gözleriyle yüzüme baktı. Ağlamaklı, acındıran bir sesle:

- Ben insanım, dedi.

Bu kez alay etmedim. "Sana hayvan diyen mi var" demedim. İşlerimin çokluğunu bahane ederek başımdan savmadım. "Bir insan, bir başka insana defalarca insan olduğunu söyleyip defalarca kovulmuş, alay edilmiş, sonra tekrar gelmişse..." diye düşündüm. Nükte yapmak istese başka sözler bulurdu. Hem nükte ağlamaklı, acındıran bir sesle yapılmaz ki... Üstelik kolay kolay gülmediğini, her sözden hoşlanmadığımı, hele de ölçüsüz tartısız sözlerden nefret ettiğimi iyi bilirdi. Buna rağmen gelip karşıma oturmuşsa mutlaka bir derdi vardı.

- Elbette insansın, dedim.

Yüzünün şekli hiç değişmedi. Kaşları yine çatık, yine küskün, yine kırgın... Aynı içli sesle sordu:

- İnsan olduğuma göre anlaşılacak hakkım değil mi benim?

Doğrusu pek anlamadım. Hangi konuda, nasıl anlaşılacak istiyordu? Anlaşılmaktan kastı neydi? Bunun, benimle ne ilgisi vardı? Ayrıntılar üzerinde durmadan:

- Hakkındır, dedim.

- Ben de öyle biliyordum, dedi.

Ve sustu.

Yine başını eğdi, yine gözlerini yere dikti, düşünmeye başladı. Bu kadar mıydı? Bunun için mi haftalarca peşimde dolanmış, olur olmaz zamanlarda karşıma çıkıvermişti? Ne garip ne muamma bir adamdı.

Baştan yüz verdiğime pişman oldum. "İşin yok mu senin, hadi git, git de yazımı yazayım" diye kovmak geçti içimden. Sonra "biraz daha sabredeyim" diye düşündüm. Konuşmaz yahut kalkıp gitmezse o zaman kovardım.

Bekledim.

Ne kalkmaya niyetliydi, ne konuşmaya. Öylece otuyordu. Yerde ne görüyorsa hep yere bakıyordu. Ama nasıl bakış; kıpırdamadan, göz kırpmadan, hatta nefes almadan, ölü gibi, hayal gibi...

Hayli gerilmiş sinirlerimi yatıştırmaya çalıştım. Kovmak en son çare olmalıydı. Madem ki "insansın" demiştik bu akşam, madem ki "senin de anlaşılacak hakkın var" demiştik, bir kediyi kovar gibi kovmak doğru değildi. Önce başka yollar denemeliydim.

- İnsansın, dedim. Senin de her insan gibi anlaşılmaya hakkın var. Tamam mı? ...

Durumunu hiç bozmadan, zor duyulur bir sesle:

- Tamam, dedi. Ben de öyle biliyordum.

Öyleyse kalk git demeye getirerek öksürdüm. Gitmeyince masayı en rahat çalışabileceğim şekilde güya yeniden düzenledim. Kültablasını boşaltıp geldim. Sigara yak-tım. O gelince yarım kalan yazımın son cümlesini “ görü-yorsun ki vaktim yok, çalışmak zorundayım” tavrıyla silip yeniden yazdım. Anlamadı. Yahut anlamazlıktan geldi, kalkmadı. Anlaşılmaktan söz eden bir insan bu kadar an-layışsız olur muydu? Bir değil, iki değildi bu. Hangi ak-şam kafamda olgunlaştırdığım yeni bir konuyu yazmaya otursam, o da geliyor, sinir bozucu suskunluğuyla karşıma oturuyordu. “Ben insanım” diyordu. Tamam, anladık in-sansın da bana ne senin insanlığından? ... İnsanı insanlı-ğı, hayvanı hayvanlığı, daha aşağıdakilerin aşağılıkları... Herkesin meziyeti kendinedir. Bana ne kardeşim?... İn-sansın diye çalışma saatlerimi, olgunlaşmış konularımı elimden almaya ne hakkın var? Sen insansın diye artık yazmayalım mı, okumayalım mı, arada bir kafamızı dinle-meyelim mi? ...

Bütün sinirlerim alt üst olmuştu. Titriyordum. Çare yok kovacaktım. Bu defa öyle bir kovacaktım ki, bir daha vakitlerimi ve konularımı çalmak, çürütmek bir yana, ya-kınımdan dahi geçemeyecekti.

Öfkeyle masaya vurdum.

Çalışma odam, içerde silah patlamış gibi gümbürdedi. Duvarlar sarsıldı. Tablolar sallandı. Pencere ses verdi. Onda ses yok... Sadece başını kaldırdı. Öyle birden bire değil, her zaman olduğu gibi yavaş ve sakin... Halbuki ma-saya indirdiğim yumruk söyleyeceklerimin anafikri sayı-lırdı. Anlaması gerekirdi. Endişelenmesi, korkması kalkıp gitmesi gerekirdi. Hiç değilse yıkık suratındaki çizgilerin birazcık değişmesi gerekirdi. Maalesef en küçük bir deği-şme olmadı. Sadece başını kaldırdı, öfkeli gözlerime sakin sakin bakmaya başladı. Sanki hiçbir şey olmamıştı. Sanki ben sinirden titremiyordum...

Sesimin en öfkeli, en yüksek, en kırıncı tonuyla:

- Hayır! Sen insan değilsin, diye haykırdım.

İşte bu sözü duyunca gözleri hayretle büyüdü. Kaşları kalktı. Yüz hatları değişti. Şaşırdı. Sarsıldı. Hızlı hızlı so-lumaya başladı. Onda bu değişiklik doğrusu beni de et-kiledi ama sinirlerimi yatıştırmadı. Öfkesi, kırıncılığı bi-razcık azalmış bir sesle ikinci defa:

- Sen insan değilsin, dedim.

Gözleri yuvasından fırlayacak gibi oldu. Yüreğinin hız-la çarptığı belliydi. Uzak bir yerden koşarak gelmiş insan-lar gibi nefes alıp veriyordu. Yüzü kızarmış, elleri titreme-yeye başlamıştı. Ve durmadan yutkunuyor, boğazındaki dü-ğümü indirmeye çalışıyordu. Haftalardır değişmeyen bir insanın bir anda böylesine değişivermesi beni şaşırtmak-la kalmamış sonunda öfkemi de yatıştırmıştı. Artık gitme-sini istemiyordum. Ne istediğimi bilmiyordum ama, artık gitmesini kesinlikle istemiyordum.

- Ben insanım, dedi titreyen sesiyle.

Gözleri doldu.

Başını eğince iki damla yaş düştü yere.

Ağlıyordu.

- Ben insanım, dedi tekrar.

Sesi ellerinden çok titriyordu. Sesi gözlerinden çok ağlıyordu. Sesi içten yalvarışlar kadar samimî, ninniler kadar sıcak, inleyişler kadar acılıydı.

Beklenmeyen bir çeviklikle ayağa kalktı. Dimdik durup bir süre beni seyretti. Sonra hakkı yenilmiş masum insanların kahrılı sesiyle:

- Bak!... İyi bak, dedi.

Ardından her kişinin yapamayacağı işi yaptı: Parmaklarını sol göğsüne sokup ikiye ayırdı ve bana yüreğini gösterdi. Heyecandan, belki biraz da korkudan gözlerim perdelenmişti. Belki bunların ikisinden de değil, gafletten perdeliydi gözlerim. İyi görmediğimi anlayınca göğsünden yüreğini çıkardı, masanın üstüne bıraktı, yerine oturdu.

Müthiş bir şeydi bu? Yüreğin sağlam yanı kalmamıştı. Yürek kırıklarla çatlaklarla doluydu. Yine de çalışıyordu. Kırıklarından, çatlaklarından kan sızdıra sızdıra çalışıyordu. İnanılmaz bir şeydi bu. Yürek çalışıyordu.

Üzerine eğilip dikkatle baktım. Kırıklardan çatlaklardan bir kısmı sonradan tamir edilmeye çalışılmıştı. Fakat çoğu kapatılmamıştı. Kan, sızmaya devam ediyordu. Kapatılabilen kırıklar çatlaklar kan sızdırmıyordu ama, on-

ların da sonradan yapıldıkları belliydi. Değişik renkli sıvalar vurulmuştu. Orijinali kadar sağlam görünmüyorlardı. Hele bazıları; küçücük bir darbeye yeniden açılıvereceklermiş gibiydiler...

Ağlayan adam:

- Gördün mü, insanım ben, dedi. İnsan olmasam bu yürek bu kadar kırılır, incinir miydi?

Ne diyeceğimi bilemedim.

Yüreği parça parça olmuş bu zavallı adama şimdi acıyor, söylediklerinden, kaba davranışlarımdan dolayı utanç duyuyordum. Mahcup ve perişandım, Yine de büyük bir merakla dedim ki:

- Bu yüreği bu hâle kimler getirdi?

Adam gözlerindeki yaşı sildi. Gülümsemeye çalıştı. Acıyla da olsa gülümseyebildi.

- Kim olacak, dedi. Sevdiklerim... Canım kadar, ciğerim kadar sevdiklerim...

- Peki, hâlâ onları seviyor musun, dedim.

Adamın gözleri bir daha doldu:

- Sevgisiz yürek yaşar mı, dedi. Hele de şu hâle geldikten sonra sevgisiz yürek yaşar mı?... Onları daha çok seviyorum. Canımdan ciğerimden daha çok seviyorum. Yüreğe sevgi gerek...

"Canından, ciğerinden çok sevdiklerin kimlerdir" diye soracaktım, vazgeçtim. Belliydi çünkü. Doğduğundan beri

hep aynı yüreği taşıdığına göre çocuklukta, gençlikte, orta yaşlılıkta kimleri canı ciğeri gibi seveceği belliydi. Annesi, babası, arkadaşı, —olmuşsa— sevgilisi, sonra karısı, çocukları...

Kırk yerinden yamanmış, yüz kırk yerinden yaralanmış, her vuruşta kan sızdıran yüreğe baktım yeniden, Ne güzel ne ahenkle çalışıyordu. O kadar yaraya yırtığa rağmen içini göstermiyordu. Belli ki, sırlarla doluydu.

- Sevdiklerin sana hiç mi acımadılar, diye sordum.

- Acıdılar, dedi. Fakat anlamadılar beni. Çoğu zaman da yanlış anladılar. Yanlış anlaşılma daha kötü...

Yüreğin üst kısmında yuvarlak büyük bir yara vardı ki en fazla kan oradan sızıyordu. Ta ilk bakışında dikkatimi çekmişti.

- Sır değilse söyle, dedim. Şu yarayı kim açtı?...

Söylemesem olmaz mı der gibilerden yüzüme baktı. Israr edince dayanamadı.

- O daha yeni, dedi. Bir yumruk yarası o...

Bu sözlerden sonra durmadı. Kanayan yüreğini alıp yerine koydu. Davetsiz gelip selamsız oturduğu gibi, izinsiz kalkıp vedalaşmadan gitti.

Kimi anlattım ben?

“Bir ben vardır bende benden içeri” diyen yiğit kimdi?

Osman ÇEVİKSOY

YANLIŞ KULLANILAN BAZI KELİMELELER

25 yıldır Türk Dil Kurumu üyesiyim. Dilimizin güzelleşmesi, zenginleşmesi, sadeleşmesi için yapılan olumlu çalışmaları takdirle karşılarım. Dilin, milletlerin hayatında, kültür, sanat ve edebiyatında çok önemli bir yeri olduğu kanaatindeyim. Uzun yıllardır şiirle uğraşan bir edebiyat eri olduğum ve şiirin kelimelerle yazıldığı fikrine katıldığım için kelimeler üzerinde titizlikle durmayı bir görev sayıyorum.

Diline sevgi ve saygısı olan bir kişi olarak, dilimizin yozlaştırılması, abuk sabuk kelimeler türetilmesi, hiç bir ilmî kaynak ve dayanağı olmayan bu uyduruk kelimelerin gazete, dergi, kitap ve TRT yayınlarında yalan yanlış ve zevksizce kullanılması dilin siyaset ve ideolojilere âlet edilmek istenmesi, dilini seven herkes gibi, beni de rahatsız ve tedirgin etmektedir.

Şimdi, TRT'nin Radyo ve Televizyon yayınlarında, gazete ve dergilerde, aydınlarımız ve halkımız arasında bazı kelimelerin yanlış kullanıldığını ve Türkçe hataları yapıldığını belirtmek istiyorum.

Önce “savunma” kelimesi üzerinde duracağım. Bu kelime TRT'nin radyo ve televizyon yayınlarında hemen her gün, hatta bazan günde birkaç defa yanlış bir şekilde kullanılmaktadır.

Türk Dil Kurumu'nun “Türkçe Sözlük”ünde “savunmak” kelimesinin karşılığı “müdafaa etmek”tir. Radyo ve televizyon yayınlarında ise savunmak kelimesi iddia et-

mek anlamında kullanılmaktadır. “Bay A. Bay C.’nin ekonomimizi kötü duruma soktuğunu savundu.” “Bay O., Sayın E.’nin, Nazizim geliyor, Faşizm tırmanıyor, yaygaralarının dayanıksız ve yalan olduğunu savundu” “Bay N., erken seçim anahtarının Doğruluk Partisi’nin elinde olduğunu savundu” gibi cümlelere radyo ve televizyon yayınlarında sık sık rastlamaktayız. Ancak, bu cümlelerde “iddia etti” yerine kullanılan “savundu” kelimesi yanlış olarak kullanılmaktadır. Yukarda da belirttiğimiz gibi “savundu” kelimesi “müdafaa etti” kelimesinin karşılığıdır. Yukardaki cümlelerde “savundu” kelimesi yerine “öne sürdü”, “ileri sürdü” kelimelerini kullanmak gerekir. O zaman cümleler doğru anlaşılır ve sade bir Türkçe ile söylenmiş olur.

Gene televizyon ve radyo yayınlarında, bazı bankaların reklâm programlarında, yaşlı bir kadın: “Kızım bizi de maaşa bağla.” bir başkası: “Bizi maaşa bağladı” deyip durmaktadır. Halbuki bu cümlelerin doğrusu “... Bankasınca bana maaş bağlandı.” veya “... Bankası bize maaş bağladı.” şeklinde olmalıdır. Radyo ve televizyonda sürüp giden bu hataların düzeltilmesini ilgililerden bekliyoruz.

Prof. Faruk Kadri Timurtaş da başka yazarlar da defalarca yazdılar, ozan’la şair arasındaki farkı belirttiler. Ozan, şiirini sazı ile çalar ve söyler, şair ise şiirini yazarak sunar. Gel gör ki, bazı dergiler ve gazeteler, özellikle televizyon ve radyolar bu farkı bir türlü anlamıyor, anlamak istemiyor. Şâire de ozan deyip duruyorlar. Bazı şairlerimiz de yeni ve ilerici görünmek hevesiyle olacak, kendilerine ozan denmesine ses çıkarmıyor, bu yanlış tâbiri kabulleniyorlar.

Kelimeler tek başına mütalâa edilmez, yaşamalarını tek başına sürdürmezler. Kelimelerin müştakları vardır. Dilimizde bu müştakların yeri ve önemi büyüktür. Halbuki kelime türetenler çok kere bu hususu nazarı itibare almıyorlar. Böylece de türetilen yeni kelime kullanışsız, hat-ta ölü doğmuş oluyor. Meselâ “aşk” kelimesinin yerine “se-vi” kelimesini koydular. Sık sık da kullanıyorlar. Ama bu kelimenin müştakları hiç düşünülmemiş. “Aşk güzeldir” yerine “Sevi güzeldir” diyebiliriz. Ama “Âşık oldum”, “Âşı-ka Bağdat sorulmaz.” yerine ne diyeceğiz. Bunların karşılığı yok. Onun için böyle görevini yapamayan yarım yamalak kelimelerin üretilmesine lüzum görmüyoruz. Köylü-müzün, kentlimizin bilip anladığı o canım “aşk” kelimesi varken “sevi”ye ne gerek var?

Bir de “eser” yerine “yapıt” kullanılır oldu. “Çapıtı” hatırlatan yapılaşma ilmi dayanaktan yoksun bu sevimsiz kelimenin akli başında edebiyatçılar, yazarlar ve aydınlar tarafından kullanılmaması gerektiği kanaatindeyim.

“Sebep” yerine ortaya sürülen “neden” ise gerek anlam, gerek âhenk, gerek gramer bakımından “sebep”in yerini asla tutmamakta, doldurmamaktadır. Dilini sevenlerin bu ve benzeri sevimsiz, sakat kelimelere itibar etmemeleri gerekiyor.

Bir çok kimseler de “sayın” kelimesini cümlelerin yanlış yerinde kullanıyorlar. Meselâ, “Devlet Deniz Yolları Genel Müdürü Sayın H. A.” veya “Devlet Deniz Yolları Sayın Genel Müdürü H.A.” diyecek yerde, “Sayın Devlet Deniz Yolları Genel Müdürlüğü H.A.” denilmekte ve böylece, “sayın” sıfatı Devlet Deniz Yolları’na yüklenmiş bulunmaktadır.

Son olarak "hürmet" karşılığı kullanılan "saygı" kelimesi üzerinde duracağım. Özellikle ses sanatçıları sahnelerde programlarının başında "Sayın dinleyicilerim hepinizi saygı ve hürmetle selâmlarım." deyip durmaktadırlar. Bazı seçim konuşmalarında da aynı hatanın siyasetçiler tarafından yapıldığını zaman zaman görüyoruz, duyuyoruz.

Ufak bir gayret ve dikkatle bu yanlışlıkların düzeltilmesi mümkündür. Dilini sevmesi ve bilmesi gereken herkesin bu gayreti göstermesini diliyoruz.

İlhan GEÇER

BİR SEVDA MASALI: KAFESTEKİ ARSLAN

Bir varmış, bir yokmuş. Allah'ın kulu çokmuş. Zaman ne eskiymiş, ne de yeniymiş; belki de tam vakti imiş. Hadiselerin ve kişilerin hepsi, biraz mübalağalı da olsa aynıyle vaki imiş. Develer tellal iken, pireler berber iken; ben babamın beşiğini tıngır mıngır salları iken memleketin birinde haşmetli mi haşmetli, uysal mı uysal, duygusal mı duygusal bir padişah varmış. Bu padişah öylesine yiğit ve gözü pekmiş ki hiç kimse ona yan gözle bakamazmış. Ülkesinin sınırlarını, zenginliğinin hesabını, askerinin sayısını kimse bilmezmiş. Gerçek adı başkaymış ama pek çok zafer kazandığı için halk ona kısaca Ergazi Han adını vermiş.

Ergazi Han, nispeten iri yapılı, boylu poslu, kahverengi gözlü, açık kumral tenli imiş. Bir yandan arslan yürekli, bükülmez bilekli, yenilmez bir pehlivanmış; bir yandan da açık sözlü, güleç yüzlü, alçak gönüllü, yufka yürekli, yardımsever, şair tabiatlı bir insanmış. Savaşta ve er meydanında arslan kesilirmiş ama aslında içinde masum mu masum bir çocuk hep yaşarmış. Onu ilk görenler, gaddar bir insan sanırmış. Kısa bir süre de olsa birlikte olanlar ise ondan ayrılmak istemezlermiş. Adı dillerden hiç düşmezmiş. Halkı onu çok severmiş. O da bütün insanları çok sevdiği için gece gündüz demeden çalışır, karıncayı incitmekten de kaçınırmış.

Bu yüce padişahın dört tane nikahlı hanımı ve bunlardan sekiz çocuğu varmış. Sarayında, adet üzere sayısız ca-

riyeler yaşarmış. Ama o zevkini değil, halkını, bütün insanları ve gözlerdeki ışığı severmiş. Ergazi Han'ın yaşı otuzu aşmış ama kırkı bulmamış. Gönlü yaşından çok daha gençmiş.

Bu padişahın görkemli mi görkemli bir sarayı varmış. Saraydaki odaların sayısı o kadar çokmuş ki saymak hiç kimsenin aklına gelmemiş. Sarayın bir ucundan öbür ucuna dinlenmeden gidilmezmiş. Sarayın içinde ipekten acem halıları, fildişi vazoları, buhurdan mobilyaları varmış. Merdivenleri şimşirdenmiş. Duvarları ise, kesme taştanmış. Sarayın bahçesini gözler alamazmış. Arkasında kocaman bir havuz ve kenarlarında ağaçlar varmış. Ağaçların altında ve çimenlerin üzerinde her türden hayvanlar yaşarmış. Kapısında binlerce asker, içinde sayısız hizmetkâr, uşak, aşçı, bahçıvan ve diğer görevliler bulunurmuş. Bu ulu padişah, devlet işlerini işte bu sarayın tam ortasındaki divan odasından idare edermiş. Divanın ön tarafında binlerce çiçeğin yetiştiği bir bahçe varmış.

Ergazi Han günlerden bir gün sadrazamı, vezirleri ve diğer devlet erkânını, yine adet üzere toplamış; devlet millet meselelerini meşveret eylemişler. Oradan buradan sohbet etmişler. En sonunda hepsi de çıkıp gitmişler. Kala kala bir padişah kalmış. Padişahın gönü o gün biraz darmış. İçinde anlaşılmaz bir sıkıntısı varmış. Bu haleti ruhiye içindeyken kendini divan odasının penceresine atmış. Atmosfere atmış ama bilmeden kor bir ateşe basmış; meğer bahçede bir âfeti cânân varmış. Padişah bu gönül darlığı içindeyken gözleri önünde bir şimşek çakmış. O

rengarenk, göz kamaştıran bahçede güller içinde bir şahı-gül dolaşmaktaymış. Ergazi Han birden bire "*Ya bismillah, bu ne hâldir*" deyip başlamış gözlerini ovuşturmaya ve tekrar davranmış bakmaya. Hayır, hayır bu bir rüya değil; hakikat mi hakikat! Derken kendini zor atmış içeriye. Ve işte o andan sonra olanlar olmuş haşmetlû padişaha. Oynamış zihnindeki bütün taşlar yerinden ve gönlünde bir meşk başlamış derinden, alevler parlamış bu efsane kız için gözlerinden; şu mısralar dökülmüş dilinden:

*"Aklımı başımdan aldın, aklım sana emanet,
Aklım başımdan gitti , Rabbim bana metanet"*

Arkasından genç bir şairin mısraları dökülmüş dudaklarından, hayret ve hasretiyle birlikte:

*"Gözlerin dokunuyor kalbime ey cefakâr,
Öyle uzun bir hicran sundun ki hayatıma,
Zehrini yudumluyor ruhum melankolinin,
Lambalar sırlıklam gönlümde sönmesin yâr!"*

Günler günleri kovalamış, geceleri günlere eklemiş; padişah her fırsatta o gül bahçesinde gülleri sulayan o meçhul kızı beklemiş. Güller kadar güzel gül yetiştiren bu kıza vurulmuş, yanmış, kavrulmuş. Kızı öylesine sevmiş ki duygularını ifade edecek kelime bulamaz olmuş. Kızı herkesten ve hatta kendinden bile kıskanmaya başlamış. Kendince yaşın yaşın utanır, sıkılır olmuş; dertlerle, kederlerle, gamlarla dolmuş. Ama yine de derdini kimselere söyleyememiş. Ser vermiş sır vermemiş. Gel gör ki yüreği kendine yetmez olmuş. Fırsat buldukça kendini dağlara

bayırlara atar, kurtla kuşla, yağmurla bulutla dilleşir olmuş; derdini şöyle seslendirmiş:

*"Karlı dağların başında salkım salkım olan bulut
Saçın çözüp benim için yaşın yaşın ağlar mısın?"*

Bu muamma yüreğini baştan başa kaplamış! Peki, kimdir bu güzel kız?

Neylemiş netmiş, bir yolunu bulup kızın kim olduğunu öğrenmiş: Kız, aslen Bahrı esved diyârından olan beytûl-mal kâtibinin büyük kızı imiş. Adı Gülşen imiş. Yaşı yirmiye aşmış, otuza varmamış. Kimseleri beğenmediğinden babasının yanında kalıp gül bahçesiyle ilgilenmeyi tercih etmiş.

Eh, masal deyip başladık ya bir defa, yine öyle sürececek hikâyemiz: Olacak ya, meğer kız da içten içe, uğrun uğrun severmiş padişahı. Ama o da anlatamazmış kimselere derdini. Ve her gün divan odasının karşısına geçip hem bahçedeki güllerini sular hem de gönlündeki ümitlerini soldurmamak için Ergazi Han üstüne hayaller kurarmış.

Ve Gülşen: Yetiştirdiği güllerden daha güzel ve daha şen. Fidan boylu, asil soyluymuş. Saçları simsiyah, yüzü süt kadar beyazmış. Gözleri ela, kaşları âlâ imiş. Dudakları kiraz, yanakları al al imiş. Kirpikleri okmuş, gamzeleri çokmuş. İnce belli, tatlı dilliymiş. Güzelliğinin farkındaymış, sanki bir dolunaymış. Gül bahçesinde yürürken esen yeller kesilir; bütün güller önünde eğilirmiş. Hepsini şah bilirmiş. Akşam olup güneş uykuya çekilince bahçedeki çiçeklerin üzerine onun şavkı doğarmış.

Derken, bu ruhî bağlanış vakti tamam olmuş. Hak Talâ bu iki ruha nasip eylemiş vuslatı. Hâl böyleyken kim bozabilir kader kısmeti. Doğru, doğru olmasına ama padişah da olsa kazın ayağı öyle değilmiş işte. Nasıl olur da evli barklı koskoca bir padişah, hem de dört tane nikahlı halını varken emrindekilerden birisinin kızına gönül verir-miş?! Ve bu güzel kız, böylesine ümitsiz bir durumda nasıl bir çıkış yolu bulabilirmiş?!

Lâkin, gönül ferman dinlemezmiş. Ne olursa olsunmuş. İncelediği yerden kopsunmuş! Kız bir yolunu bulup zaman zaman padişahın huzuruna diğer hizmetkârlarla birlikte girermiş ve göz ucuyla bakıştırmış. Gel zaman git zaman, kız divan odasından çıkmada en sona kalır olmuş. Ve zaman zaman baş başa kalmaya başlamışlar. Asla ve kat'a hiç kimse duymaya!

Kız, en sonunda dayanamayıp padişahla bu konuyu konuşmaya karar vermiş. Ama bir türlü cesaret edemiyormuş. Sonunda, derdini bir kâğıda yazmayı uygun bulmuş. Padişah bir gün bakmış ki tahtında küçük bir not: "*Derdi olan neylesün?*". Padişah, konuyu anlamış ve şöyle bir cevap yazmış: "*Derdi olan söylesün!*". Kız bunun üzerine tekrar: "*Korkuyorsa neylesün?*" diye yeni bir not yazmış. Padişahın cevabı ise daha açıkmiş: "*Çekinmesün söylesün!!!*"

Günler tükenmiş, haftalar erimiş, aylar geçmiş ve nihayet bu derunî ve memnu aşkta bir buçuk yıl tamam olmuş. İçlerinde tatlı ve dayanılmaz hazlar yaşamışlar. Ne

var ki bir yandan da ikisi de oturup kara kara düşünmeye başlamışlar. Duyguları birleşen bu iki insan, her ne kadar birisi padişah diğeri hizmetkâr rolünde olsa bile nasıl bir araya gelirmiş. İşte bu, çözümü en zor olan bilmeceymiş.

Padişahın bu işe akli fikri yetmemiş. Ne yapmalı ne etmeliymiş? Kime ne demeliymiş? Neticede o koskoca bir padişahmış. Vakarını düşünmeliymiş. Ama her şeyden önce de, hepsini çok sevdiği hanımlarını ve çocuklarını düşünmeliymiş. Onlara bu durumu nasıl anlatabilirmiş?! Zaten ortada iki ihtimal varmış: Ya onlardan vazgeçecekmiş veya Gülşen'den. Ama gel gör ki bu ince ruhlu insan hiç kimseyi üzme istemezmiş. İstemezmiş istemesine ya seven gönüller de ferman dinlemezmiş. Sevgisi bulutlardan daha yüce, okyanuslardan daha derinmiş. Hâl böyleyken âdeta bir mengenenin arasına sıkıştırılmış gibi acı ve çaresizlik içinde kıvranırmış. Karalara ve denizlere, dağlara ve çöllere hükmeden o azametli padişah bu durum karşısında aciz kalmış. Kendisini, kafese hapsedilmiş bir arslan gibi hissedermiş. Derdini şâirin dilinden şöyle selettirmekteymiş:

*“Şirler pençei kahrımdan olurken lerzân,
Beni bir gözleri ahuya zebun etti felek!”*

(Arslanlar, kahrımın pençesi karşısında tir tir titrerken; Felek, beni bir ahu gözlünün önünde zayıf düşürdü.)

Gelelim Gülşen'e: Onun durumu da padişahınkinden pek farklı değilmiş.

Ve belki de daha ağırmış. Çünkü, onun eşi dostu, yaşıt akrabası bu durumun farkına varmışlar. Hatta şom ağızlılar, dedikodu-mışmış üretir olmuşlar. Kızın canı bunlara çok sıkılırmış. Ama başka çaresi de yokmuş. Kendisini hep bir daire içinde hapsedilmiş hissedermiş. Gülşen'in iki yakın arkadaşı, iki can dostu varmış: Habibe ve Hasret. Onlar da bu durumu hemen fark etmişler. Aslında çok da münasip görmüşler. Kız, ruhundaki büyük aşkın verdiği hazzı rağmen, durgunlaşmış, gözündeki ışık azalmış. Bazen de kendi kendine hayıflanarak Ergazi Han için *“Elimi uzatsam dokunabileceğim kadar yakınımda ama çok uzaklarda”* diye düşünür dururmuş. Gülşen, geceleri gündüzlere bağlamış, için için ağlamış yine de bir çıkış yolu bulamamış. Ama ruhundaki o inanılmaz sevinç ve haz güzelliğine de güzellik katar olmuş. Gittikçe güzelleşmiş, serpilmiş, bir yandan da incelmış.

En sonunda padişah kendince bir çıkış yolu bulmuş: *“Eh, düşmez kalkmaz bir Allah'tır. Ne yazılmışsa alınımıza, o gelir başımıza”* deyip kendince sonuna kadar mücadele etmeye karar vermiş. Ve bir gün baş başa kaldıklarında, bu fikrini kıza açmış. Kız da, bütün olumsuz şartlara rağmen, beklemeyi ve bu yolda mücadele etmeyi, makul bulmuş. Bu iki masum insan, söz namustur düsturunca, sonuna kadar direnmek üzere birbirlerine söz vermiş. Öyle bir söz ki asla bozulmayacak; yaşarken veya ölümden sonra, ta kavuşuncaya kadar...

Ve yine Hak nasip eylemiş, görelim neylemiş. Görelim Mevlâ neyler, neylerse güzel eyler. İşte o beklenen fırsat

doğmuş. Görelim bakalım neler olmuş: Padişah günün birinde, emir vermiş: *"Yarın Eyyağmur gölü kenarına gidile ve dahi eli kaşık tutan herkese ziyafet verile!"*. Bütün hazırlıklar tamamlanmış ve ertesi gün yola çıkılmış, nice zahmetten sonra göle varılmış. Yenmiş, içilmiş, kendilerinden geçilmiş, bu hengamede yalnız iki kişi diğerlerinden seçilmiş. Yürümüşler bir müddet sessizce yan yana. Bilmeden gittiklerini ne yana. Alıp götürmüş ayakları kutlu dağlara. Padişah ve Gülşen bir anlam veremeden bakakalmışlar bir mağaraya. Hiç konuşmadan ve dahi hiç düşünmeden dalmışlar içeriye. Asla bakmadan geriye. Sanki bir bilinmez el çekmekteymiş onları. Çıkıp gitmiş sanki başlarından akılları.

Mağaraya girdiklerinde, şaşkınlıktan küçük dillerini yutacak olmuşlar. İçerisi dışarıdan daha aydınlıkmış. Ve birkaç peri onlara yol göstermekteymiş. Yürümüşler el ele bilinmez bir sonsuzluğa doğru. Nihayet önlerine büyük bir vadi çıkmış. Her yanı ağaçlıkmış. Ortada gökten daha ma-vi bir nehir akmaktaymış. Ama bu nehir öylesine sığ imiş ki içinde çocuklar top oynamaktaymış. İki âşık el ele yürüdükçe karşılarında bir gökkuşağı peyda olmuş. Hafiften bir yağmur yağmakta ama bir yandan güneş parlamaktaymış. Etrafta renklerin bin türlü, çiçeklerin en süslüsü, kızların görklüsü, oğlanların görkemlisi bulunmaktaymış. Derken, Ergazi ile Gülşen yürüdükçe insan sayısı çoğalmaktaymış. Her biri bu kutlu insanlara koşmaktaymış.

Kalabalık gittikçe artmış, ama bir yandan yolun sonu görünmeye başlamış. Yolun sonunda aksakallı ihtiyarlar

ve pamuk nineler çift sıra oturmaktaymış. Ortalarında ise küçücük bir kulübe varmış. Yol gösteren periler: *"Bizim işimiz burada bitti, gerisi size kalmış, bahtınız size yâr olsun"* deyip gitmişler. Bunun üzerine ihtiyarlar ayağa kalkıp el açmışlar Yaradan'a. Kendilerine beklenen kutlu misafirleri gönderen Rablerine sonsuz dualar etmişler. Bu iki kutlu misafirin sırtlarını sıvazlayıp küçük kulübeye buyur etmişler. İçeride iki küçük oda varmış. Öyle pek de görkemli değilmiş. Ortada kurulu bir sofraya, sofrada tuz ve ekmek varmış. İhtiyarların en bilgisi eliyle bu iki âşığa tattırmış tuz ve ekmeği. Arkasından: *"Yıllar var ki sizleri beklemekteydik, Hikmetistan'a hoş geldiniz, safalar getir-diniz. Sizler bizim en aziz, en kutlu misafirlerimizsiniz! İsterseniz, ömür boyu burada yaşar, mutlu olursunuz, bizler, yalnızca ümitsizlerin ve dahi doğruların yardımcılarıyız. Sizlere, kendi ülkenizdeki kadar, rahat ve şatafat sunamayız ama biliniz ki saadeti ancak ve ancak arayanlar bulur"* demiş. Sonra yanlarından ayrılmış ve gözlerden kaybolmuş.

Baş başa kalan iki âşığın gözlerinden birer damla yaş düşmüş. Bu yaşlar, bir anda mutluluk deryasına dönüşmüş. ertesi gün sade bir düğünle kavuşmuş iki sevdalı. Padişah: *"Mutluluk, köşkte sarayda değil; temiz kalpte, güler yüzde; gerçek dostta, küçük bir postta, sabırda, kararda ve sadakatte; en doğrusu sevgide ve ümitte"* demiş yalnızca. Sonrası, herkese malum; zaman hızla ilerlemiş. Arka arkaya iki çocukları olmuş. Biri oğlan, biri kız; şirin mi şirin, can mı can! Adlarını Erşah ve Gülcan koymuşlar. Uzanmış onlara mutluluğun kutlu dalı, burada biterken

bu umutlu sevda masalı, anlayana sivrisinek saz, anlamayana ne yapmalı. Ne zaman yaşandı bu sevda masalı, alıp eline dinle kavalı. Ha o zamanda, ha gelecekte, belki de şimdi yaşanmakta, ne fark eder? İnsan hep hakikati aramalı!

Eyyağmur gölünde kalanlar, bir müddet sonra, meraklanıp padişahı ve kızı aramaya çıkmışlar. Her giden eli boş dönmüş. Yalnızca bir piri fanî, bir mağaraya doğru yönelen iki izden söz etmiş ve dahi eklemiş:

*"Birçok gidenin her biri memnun ki yerinden
Birçok seneler geçti dönen yok seferinden!"*

Ertuğrul YAMAN

SEVGİLERİN MAVİSİNDE YAŞAMAK

Sevgi, bizi zaman yıkımından koruyan bir kaledir. O hâlde şu uçsuz bucaksız karanlıklarda yüzen ıslıl ıslıl, mavi dünyamızı sevmeliyiz. Kâinatın kalbi olan yüreğimizdeki dünyayı ise gözyaşları ile yıkamalı, gönülden akan şelalelerle ıslıl ıslıl, pırıl pırıl yapmalı insan...

Ve pınarları kurumuş yürekleri bir anne şefkatiyle bağrına basmalı bir baştan öbür başa tüm sevgi yoksullarını kucaklamalı.

Düşünün dostlar; ağaçlar meyvelerle dolu olmasaydı, yıldızlar gökyüzünde bu kadar güzel parlamazdı, çiçekler rengarenk açmasaydı ya da o güzellikleri görecektir bir göz olmasaydı, koca kâinat karanlık oluverseydi ve sadece tek bir gönül kalsaydı ortada, yine aşkla sevgi ile dolmayacak mıydı?

Güzellikleri ille de aynalarda seyretmeyelim dostlar. Kırılım artık aynaları. Kanatsız da uçulur. Uçalım artık gönüllere doğru uçalım! Açalım sinemizi ummanlar gibi olsun ve kuşatsın tüm sevgisizleri...

Dursun artık etrafımızda dönüp duran her şey. Her şeyi bir kenara bırakalım ve düşünelim. Yüreğimizin sesini dinleyelim. Bize neler söylüyor kulak verelim. Duyuyor musunuz dostlar! Ebed çığlıklarını, ebed, ebed, ebed! Unutmayalım ki keşkeler hiçbir işe yaramayacak.

Masum değiliz dostlar, hiçbirimiz masum değiliz. Yalan ve hile ile dolu şu dünyaya karşı masum değiliz.

Ve yüreklerimiz sevgiden yana
 Kin ve nefretle dolu içimiz.
 İnsanlar kötü değil aslında,
 Onları damgalayan biziz
 Nedir telaşınız, bu depremlerde?
 Evreni temelinden sarsan biziz.
 Suçu yok aynaların çirkinliğimizden,
 Onlara şaşı bakan biziz.

Artık kiralım zincirleri. Bir tek biz kalsak ta her şeye rağmen paylaşalım sevgimizi. Bu yürek sevgisiz yaşamaz. Nasıl ki insansız bir dünya düşünülemez, sevgisiz de bir yürek olmaz. O hâlde yaşamayı sevelim. Hayatın gayesini idrak edelim güzel düşünelim.

Evet dostlar; yükleyelim sırtımıza sevgi tohumlarını, bizi bekleyen çoraklaşmış topraklara, susuz çiçeklere dahası sevgiye hasret gönüllere koşalım. Anlatalım onlara sevgiyle derinleşen yüreklerin genişleme göstereceğini.

Yaşamak çok güzel dostlar.

Dostlukların sevgisinde sevgilerin mavisinde severek sevilerek ve o vazgeçilmez sancılarını duyarak hayatın.

Bahar CAN

RÜYAM

Uyuyordum: Kalk dediler. Yolculuğa çıkacaksın. Uyan-
 dım ve üzerimi giydim. Zaten dünya adına neyim vardı ki:
 Küçük ve içi boş bir çanta...

Gittiğimiz yerde dolduracaksınız dediler. Baktım, herkes gecede loş, önünü bile zor görececek ışıkların altında birbirini ezer gibi hırçın dalgaların şak-şak vurduğu limana doğru koşuyorlardı. Gideceksin dediler ya ben de soluk soluğa limana vardım. İşaretler koyulmuş gemiye doğru yöneldim. Zorunlu gidiş vardı ve herkes o istikamette ilerliyordu. Sanki mahşeri bir kalabalık. Ne gemilerin sayısı belliydi ne de insanların. Vakti gelen gemi dolsa da limandan ayrılıyordu.

Gemi yol alırken kaptan-ihitiyaçlarınızın hepsi ücretsiz karşılanacak. Yolculuk ise 60 dakika... Herkes bir yerde öbek olmuş kendi aralarında konuşuyorlardı. Ben de yolculuğumu değerlendireyim veya ineceğim yerde bana lazım olacak şeyler anlatırlarsa diye öbeğe katıldım. Konuşan soruları cevaplıyor, yorumu dinleyicilere bırakıyordu. Bir ara "bilge zat nasıl olmalı" sorusu dikkatimi çekti.

Bilge zat; kime ne kadar değer vermesi gerektiğini bilmeli... Kendisine gösterilen tahammülsüz elleri eritebilmeli... Dalgaların arasında bile dalgayla dost olmasını bilmeli, bilebilmesi... Kırık gönülleri tamir edebilmeli... Tahakküm etmeden (zulmetmeden) etrafına hâkim olduğunu göstermeli. Etrafında taştan kuşa herkese faydalı olabilmeli... Ne zulmetmeli ne de o yolda giden ne de rıza gös-

teren olmalı. Kaybettiğinde ve kazandığında aynı hissiyatı sergileyebilmeli... Zorluklar içerisinde bile bir çözümün olduğunu düşünerek hareket etme mantığını yakalayabilmeli... Dövene elsiz, sövene dilsiz, bazen de gönülsüz olmayı başarabilmeli. Ne incitmeli ne incinmeli. Dengesini davranışlarında gösterebilmeli... Varlığa doğrudan şaşmayacak kadar iradeli, en yumuşak olduğunda da adaletten ayrılmayacak kadar inisiyatifli olabilmeli. Ümidini hep taze hep taze tutmalı, ümidini kaybedenin başka kaybedecek bir şeyinin olmadığını bilincine varabilmeli. Sevmeli... Her şeye rağmen her şeyi sevebilmeli... Kısaca anlatmadan anlatılacakları yaşayabilmelidir... dedi ve sanki taşı gedğine koydu...

Bir güneş yeniden doğdu derken sabah oldu. Buraya dünya derler. Geldiğimiz gemi yolculuğuna benzer. Giden, gelmez; gelen, gider. Bir tarladır kim ne ekerse onu biçer... Buraya dünya derler... Kalktım baktım saat gecenin üçü. Meğer rüya içinde rüya görmüşüm. Anladım rüya içinde rüyaya dalsam da uyanırmışım. İbret alırsa insan, ibret alınmazmış... Ne yazık bu hayat bir rüya gibi çok kısaymış... Sevelim, sevelelim bu dünya kimseye kalmazmış... Ne mutlu ona ki bilge zat olabilmiş.

Muallâ BOZKURT

AYA TUTKUN GÖNÜL

Bir akşam üstü başlamıştı öyküsü: Ay o akşam bir başka parlaktı. Öğretmeni: "Çok zeki çocuk", demişti onun için "-Okutun bunu büyük adam olur inşallah: Baba boyununu büktü- Olur muallim bey, dedi. Ama nasıl olacaktı bu iş, beş kardeşi vardı. O büyük şehrin virane sokaklarının birinde, yıkık dökük bir gecekonuda yaşıyorlardı. Zaten kıt kanaat geçiniyorlardı, nasıl olacaktı bu iş. Babası da istemez miydi onun okumasını, büyük adam olmasını.

O gece yatağına yattığında gözüne uyku girmedi bir sağa bir sola döndü olmadı, virane evin, perdesiz penceresinden ay görünüyordu, aya daldı bir süre sessiz, aya tutkun gönül, baktı, gözleri doldu. Serde erkeklik vardı, erkekler ağlamaz demişlerdi, yutkundu. O okumak istiyordu hem de çok istiyordu iliklerine kadar bu isteği hissetti. O okumak hem de doktor olmak sonra hasta anasını bir çırpıda iyileştirmek bütün gece düşündü, düşündü, şimdi bir çıkmazdaydı. – "Allahım, dedi, ne olursun yardım et." Hayaller dünyasına dalıp gitti, gözünü açtığında sabah olmuştu ve o bir gecede çocuk on yaş büyümüşü birden, şimdi artık hazır olma zamanıydı. Her türlü güçlüğe ve öyle de oldu. O çocuk idealini gerçekleştirmek için gece gündüz çalıştı, yılmadı, didindi, boyacılık yaptı, simit sattı, daha da olmadı cam sildi ama hiçbir zaman vazgeçmedi idealinden.

Ortaokul, lise derken, üniversite, komşuları gıptayla bakarlardı o çocuğa. Kardeşleri onu örnek aldı kendilerine, anası biricik anası her sabah evden çıkarken o çocuk,

hayır dualarla uğurlardı onu, babası can babası evlatları için didindi durdu. “Benim aslan oğlum” derdi, ona.

Geçirdiği o zor yıllar boyunca haksızlıklara uğradı, za-bı-talar simitlerine el koydu. O mini mini bedenine ne yük-lere katlandığını anlamadan, o elindeki bezi ekmek para-sı, kitap, defter parası için araba camları silmeye çalışır-ken lüks otomobil sahipleri ona küfürler ettiler. “Pis elle-rinle camlarımızı kirletiyorsun” diye. O güzel yürek alın-madı hiç, hiç yıkılmadı dimdik durdu ayakta. O okuyacak-tı çünkü, büyük adam olacaktı. Elektrik faturasını ödeye-medikleri için elektrikleri kesildi. O mum ışığında çalışır-ken gözleri aya daldı bazen, aya tutkun gönlü sessiz, yorgun gözler, uykusuz gözler ideali için katlanmalıydı her şeye.

Okulunda her yıl iftihar listelerine geçerdi. Okulun en efendi öğrencilerinden biriydi hep. Öğretmenler onu örnek gösterirlerdi, yılmayan azmini, sabrını anlatırlardı, aya tutkun gönlünü anlatırlardı. İşte böyleydi, bu yıkılmaz idealist çocuk.

Nedendir bilinmez belki gördüğü haksızlıklardan avu-kat olmaya karar verdi. Özgürlüğe, umutlara ışık olmaya, o bir ülküye özlem duyuyordu artık. Şimdi bedeni her güç-lüğe siper olan bir kale gibi ayakta ve haksızlıklara çare aramakta. Onun bir ideali daha var kendisi gibi fakir ço-cukları okutmak, onları aya tutkun gönüller yapmak, ken-disi gibi.

Ayşe KARA

ŞİMDİ SIRASI MIYDI?

Hayatınız boyunca yapmak istediklerinizi sırasına gö-re yapabildiniz mi bilmiyorum ama ben hiç yapmadım!

Küçükken hep sokakta oynamak isterdim ve annem-den izin istediğimde “Kızım şimdi sırası mı çok güneş var, daha sonra çıkarsın” derdi. Aradan biraz zaman geçerci, yine annemden izin isterdim ve annem: “Kızım şimdi sıra-sı mı biraz daha zaman geçsin, sonra çıkarsın” derdi. Ara-dan bir müddet daha geçerci ve tam zamanının geldiğine inandığım anda masum masum annemin yüzüne bakar-dım ve annem: “Kızım, şimdi sırası mı akşam oldu, yarın sabah çıkarsın” derdi. Velhasıl annem beni çoğu zaman so-kağa çıkarmadığı için adamakıllı yürümeyi bile öğreneme-dim. Bütün hayatım boyunca... Bugün bile merdivenlerin üç basamağından ikisini düşer adımla inerim.

Okula başladığımda bugünkü gibi çok meraklı bir öğ-renciydim. Öğretmenim bir şey anlattığında –kafamda bir soru işareti oluştuğunda- hemen parmağımı kaldırır söz hakkı isterdim. Öğretmenim bir müddet havada kalan parmağımı görmezden gelirdi. Daha sonra benim parma-ğımı bıkıp usanmadan havada tuttuğuma sinirlenerek: “Kızım şimdi sırası mı soru soracaksan daha sonra sor” derdi.

Derste bir şeye gülmek istediğimde arkadaşlarım “Şimdi sırası mı gülme” diye hep uyarmışlardır beni... Ta-bî bu arada şunu da hatırlatmak istiyorum bilmeyenlere; gülmeye başladığımda genellikle sonunu hiç getiremem.

Sondaki noktalar üçer beşer artar ama ben hep gülerim. Çünkü, benim için her zaman gülme zamanıdır. Yani, anlayacağınız gülmek için özel bir zamanım ve mekânım yoktur.

Her neyse şimdi bunun sırası değil, yine konuya dönmek istiyorum.

Kısacası; hayatım boyunca hiçbir şeyi sırasına göre yapamadım. Hiçbir şeyin sırasını beklemeden yapmaya çalıştım ve de çalışıyorum kendimce!

"Bir şeyler yapmak için sırasını bekleyenler ise, genellikle hiçbir şey yapmayanlardır." Annemden izin istediğim zamanlardan beri hep kafamı kurcalamıştır: *"Bir şeyleri yapıp yapmamanın sırasını kimin belirlediğini..."*

*Ve hayatım boyunca hep şöyle demişimdir:

"Bir şeyi yapmanın sırası, onu yapmak istediğin andır. Zaman ayarını ters kullanmışsan, zaten yok olur gidersin; yok hayır ters kullanmamışsan "şimdi sırası mıydı" diyenlere gülüp geçersin. Hem sırasında mı doğup ölüyoruz ki sırasında yapabilelim her şeyi...!"

Siz de şimdi bu konunun sırası mıydı diyeceksiniz biliyorum! Evet, şimdi tam sırası... Bunları yazmak istediğim için şu an tam sırası; burada bu satırlarla karşınızda olma zamanı geldiğine inandığım için şu an tam zamanı...

Emine GÜNTEPE

"BİR MUSİBET BİN NASİHATTEN EVLÂDIR"

Biz insanlar, anlaşılmaz bir yapıya sahibiz. Sanki, her insan ayrı bir dünya gibi. Kimse kimseye benzemiyor. Bu farklılık dış görünüşle ilgili değil. Ruhen, fitraten çok farklıyız. Yazımızın başlığı herkese malûm. Ama biz, yine de okumayı yazmayı, bilgiyi ve tecrübeyi pek sevmeyenler için bir kez de bugünün Türkçesiyle verelim: "Bir bela (kötü olay), bin öğütten daha iyidir." Atalar ne demişse demiş ama önemli olan mesajı doğru ve zamanında alabilmek. Gelgelelim insanız ya! Önce kötüyü göreceğiz ki aklımız başımıza gelsin. Anam durup dinlenip "Oğlum terliyken su içme" derdi. Tabii anlayana!

İşte bu yazı böylesi bir pervasızlığın, tedbirsizliğin sonucunda ortaya çıktı. Nasıl bir olay mı? Geliniz, önce, birlikte geçmişe bir dönelim.

Aylardan haziran: Hava sıcak, Ankara'nın trafiği ise malûm pek sıkışık. Bense aceleciliğimi tez canlılığımı hep üzerimde taşıyorum. Üstüne üstlük bu havada kışlık bir takım elbise de giymişim. Hâl böyleyken daldık mı arabamızla trafiğe...

Derken sağınızdan geçenler... Solunuzdan sıkıştıranlar... Ve nihayet önünüzü kesenler... Bu havada ve stresli ortamda basmaz mı bir ter... Elbette basar. Doğru eve. Eve varmadan bir ağırlık, bir ağırlık. Derken yorgunluk ve uyku hissi... Sonrası malûm: Ertesi gün en başta boğazımız olmak üzere, bütün vücudumuzda dayanılmaz ağrılar... Sonuç yine malûm: Doktor ve ilaçlar diyecektim ki "10 ta-

ne penisilin iğnesi” denmez mi? Eh, artık korka korka da olsa günde iki defa hemşirelerin eline bakacaksınız. İşte böyle, beş gün nasıl geçti bir ben bilirim bir de Allah.

İşbu yazı böylesi bir olay üzerine bu fakirin kalemin-den biraz da mizahî bir tarzda aşağıdaki şekilde dökül-müştür. Herkesten çok nasihate ihtiyacı olan ben, ken-dimce nasihat etmeye kalkıştım herkes bağışlaya! Söyle-diklerimizin tecrübesi yapılmıştır. Tekrar denenmeye... Görelim, bakalım neler dökülmüş...

*Akşamları mümkün olduğunca erken yatıp; sabahları da erken kalkınız. (*Doğrusu, başlangıç için bu madde pek klâsik oldu. Farkındayım!*)

*İnsan için en önemli şey sağlıktır: Bunun kıymetini zamanında bil; az ye, az uyu, kararında çalış. (*Aman Alla-hım bunları yazan ben miyim? Ben bunların hiçbirini yap-mam da!*)

*Sabahları evden çıkarken sakın ayakkabılarınızı bağ-lamadan çıkmayınız. (*Sonuçları, daha önceden tecrübe edilmiştir, yeniden denemeyiniz.*)

*Her zaman tatlı dilli, çoğu zaman güler yüzlü ol; ama her zaman yapmacıklıktan uzak dur. (*Asla unutmayınız ki hepimiz fâniyiz. “Bakî kalan bu kubbede bir hoş sada”dan başka bir şey değildir.*)

*Paraya çok önem verme; onun bir araç olduğunu idrak et ve bu arada parayla aranı da hep iyi tut! (*Ne demek is-tedim şimdi: Arif olan anladı bile!*)

*Toplum içinde kalıcı itibarın olsun, istiyorsan; özüne ve sözüne uyum ver. (*Artık devir değişti: Ziya Paşa’nın “Ayinesi iştir kişinin lafa bakılmaz” özdeyişi neredeyse ter-sine döndü!*) —7

*Her zaman temiz ve düzenli giyininiz! Bunun ölçüsü yenilik değildir. (*Bu arada pejmürde, permeperişan kılıkla gezmeyi” özgürlük” zannedenlerden asla olmayınız!*)

*Büyüklerle saygıyı, küçüklerle sevgiyi ve herkese sela-mı eksik etmeyiniz. (*Lütfen bu maddeyi her bir kelimenin arka plânını düşünerek, her birinin kapsama alanını dol-durarak bir kez daha okuyunuz!*)

*Yaşlılara ve çocuklara özel bir itina gösteriniz. Yaşlı-lar, bizi kutsal vatanımıza bağlayan ulu çınarların kökle-ri gibidir; çocuklar ise bin bir renkli tomurcuklar, yavru-cuklar... (*Kökü sağlam olan ağacın yaprakları ve meyvesi de canlı olur.*)

*İnsanların özel hayatları konusunda asla meraklı ol-mayınız. Merak özelliğinizi ilmî konularda ortaya koyu-nuz. (*Olgun insan, başkalarının zaafalarını aramaz. Gücü kendisinde arar.*)

*Büyük düşünür Sadi “Cahil insanlar davula benzer-ler; sesleri çok çıkar ama içleri boştur” diyor. (*Eh, bunun üstüne ben daha ne diyeyim.*)

*Asla ve asla hata arayıcılardan olmayınız! Aslolan ha-taları değil; doğruları yakalayabilmektir. Mevlânâ ne di-yordu: “Ayıpları örtmede gece gibi ol; güzellikleri keşfetme-

de güneş gibi ol.” (Siz yeter ki güneş olun; etrafınıza gezenler ve yıldızlar toplanır. Siz yeter ki çiçek olun; etrafınızda bal yapacak arılar bulunur).

*Hiçbir konuda önyargılı olma! Unutma ki dünyada bizden daha zeki, daha çalışkan, daha dürüst ve daha daha özellikleri olan nice insanlar vardır. (Hangi konuda olursa olsun acele karar verme. Sabırlı ve temkinli ol. Kalbin dilinde olmasın.)

*İnsanları yakından tanımadan onlar hakkında hüküm verme. Çünkü, zan ve iftira çok ağır ithamlardır; üstelik kendi başınıza da her an gelebilir. (Atalar, bekâra karı boşamak kolaydır, demiş. Herhâlde anlaşıldı...?!)

*Terliken asla soğuk bir şeyler içme; tozlu yollardan geçme; gündüz uyuma. (Bu kadar derin mevzudan sonra bu madde biraz rahatlattı be!)

*Kadınların en güçlü ve etkili silahı gözyaşlarıdır. Bu silah karşısındaki en güçlü savunma aracı ise, bu durumun alışkanlık haline getirilmeden daha başında umursamaz davranmaktır. (Tamam, tamam erkeklik damarlarımız kabarmadı. Erkeklere de var sözümüz elbet; yeter ki biraz sabret!)

*Gelelim erkeklere; erkekler aniden çıkan fırtınaya benzer. Sakın o anda önüne durmaya kalkışmayın. Ve dahi erkekler de ağlar; ama içine ağlar. (Evet, aslolan kadınlık-erkeklik değil; insanlıktır. Diğer sözlere kulak asma.)

*Erkeklerin üç şeye karşı zaafları vardır; bunlar; kadın, para ve makamdır. Kadınların ise lükse, paraya, gösterişe merakları fazladır. (Neyse, şu işi tatlıya bağlayalım. Allah'ın yarattığı bu eşsiz varlıklar [kadın-erkekler] gerçekte birbirine muhtaçtır. Dünya, onların birlikteliğiyle mükemmele ulaşır. Çünkü, dünyanın en tatlı meyvesi çocuklardır.)

Ertuğrul YAMAN

